Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

NAJER FOLKSBLAT

פרייז 30 גראָשען

היינט 24 זייטען

לאָדזשער פאָלקסבלאַט

№ 281 | Łódź Piątek, 4 grudnia 1931 r. | ניינטער יאהרגאנג | לאדז, פרייטאג, כ״ד כסלו תרצ״ב | № 281

Adres Redakcji i Administracji: Łódź, Piotrkowska 21, tel. 224-71. — אדרעס פון רעדאַקציע און אַדמיניסטראַציע: לאָדז, פעטריקאווער 21, טעל. 224-71

פרעהליך! — יודיש טעאַטער אין פילהאַרמאָניע — אַמוזירענד!

דירעקציע: דוד צעלמייסטער און א. בעזמאַן.

זונטאג, דעם 6-טען דעצעמבער, 9 אין אָוונט ווערט געגעבען

א גראַנדיעזע פאָרשטעלונג **לכבוד חנוכה** א גראַנדיעזע פאָרשטעלונג

3 פּיעסען אין איין אָוונט 3

עס וועט געשפּילט ווערען אין דער הויפּט-ראָלע מיט׳ן לאָדזער ליבלינג

• רעגינא צוקער •

און מיט׳ן אנטייל פון גאַנצען אַנסאַמבל

1) **דעם טאַטענ׳ס זונדעלע** (1-טער אקט)

2) צום ערשטען מאָל אין לאָדז **דאָס עיבור-יאָהר** קאָמעדיע אין 1 אקט, אויסגעפיהרט פון ס. צימבאליסט.

3) די שטאַרק-אויסגענומענע פיעסע **דאָס חזנ׳טע** (2-טער אקט)

4) א שלאַגער-דיווערטיסמענט א. נ.:

חנוכה-לאַטקעס

מיט׳ן אנטייל פון:

בערטא זאסלאַווסקא — פאָלקס-לידער

קאַראָל צימבאַליסט — אפגעגעבענע ברויט

לאַלא יאַקובאָוויטש — 1) ווער וויל א כלה, 2) אלטע מויד

לעאָן געטליכערמאַן — 1) דער שכור, 2) א חבר איז לעבן

רעגינא צוקער —

אין איהר פערשידענארטיגען רעפּערטואר

שלמה הערשקאָוויטש — 1) ליבע פון א גנב, 2) פּאָפּורי

אַלאַ שליפּקאָוויטש — פאָלקס-לידלעך

דוד האַמבורגער — א חלום פון א רוסישען גענעראַל

הערש באַלבירסקי — 1) כ׳וויל א מעדעל, ווי מיין מאַמע איז געווען, 2) איילט זיך נישט מעדלעך

רעזשי קאַראָל צימבאַליסט. קאָנפעראַנס. אַלאַ שליפּקאָוויטש.
דיריגענט י. בלומשטיין. ביהנע-ליטונג קלמן גוטמאַן. סופלער מאיר אייזענבערג
טעקסטען פאַר דער קאָנפעראַנסיערקע: א. שאַרפּצינגעל און י. אבערזשאַנעק

בילעטען שוין צו בעקומען אין קאַסע פון פילהאַרמאָניע. פריי-קאַרטען זיינען נישט גילטיג.

אַן עקסטרא מתנה
דעם לאָדזער טעאַטער-עולם
צו יעדען בילעט ווערט צוגע-
געבען צום אנדענק א פאָטאָ-
גראַפיע פון רעגינא צוקער

פּרעסע-שטימען וועגען רעגינא צוקער

מ. קיפּניס אין „היינט״

דער, וועלכער האָט זי געזעהען אין די „רומעניש׳ע חתונה״, געפינט נישט קיין אַנדערען אויסדרוק ווי „קוועק-זילבער״ און א „מויד א כוואַט״, וואָס איז כאַראַקטעריסטיש פאַר איהר פייערדיגען טעמפּעראַמענט.

דער רעצענזענט פון דער „CHWILA״

צווישען אַנדערען:

זי רוהט נישט, איהר טעמפּעראַמענט איז אויסערגעוועהנליך, דאָס זינגען און טאַנצען הערליך שעהן, בראַוואָ רעגינאַ צוקער!

„NOWY DZIENNIK״

ביי אונז אין שטאָט טרעט אויף די שוישפּילערין רעגינאַ צוקער. איהר שפּילען איז פאַרבערייך, און צייכענט זיך אויס דורך איהר אויסערגעוועהנליכען טעמפּעראַמענט. איהר אַרט שפּילען איז פריי פערהאַלטען זיך אויף דער סצענע; איהר טאַנצען און זינגען, רייסט אַלעמען מיט.

„DAELY MAILE״ די ענגלישע צייטונג

שרייבט צווישען אַנדערען:

פייער, קיין אַנדערען אויסדרוק צו בעצייכענען די ראַסיגע שוישפּילערין רעגינאַ צוקער האָט מען נישט.

דאַנק איהר אונערשעפּליכען טעמפּעראַמענט קען זי פערעכענט ווערען אַלס איינע פון די פּראַכטפולסטע שוישפּילערינס פון דעם מין.

עס איז ווערט זי צו זעהען.

„WIENER JOURNAL״

שרייבט צווישען אַנדערען:

די שוישפּילערין רעגינא צוקער איבערשטייגט אַלע ערוואַרטונגען.

איהר אַרט שפּילען איז זעהר אָריגינעל און מיטרייסענד.

אַ ראַסיגע יודישע טאַלענט, וועלכע ברענגט מיט זיך פרישקייט און פאַרבענרייכקייט.

לעבעדיג! — איבעראַשענד! — לוסטיג!

„צעירי ישראל" — התחל תהספר

מוצש"ק. פ' וישב (ד. 5/XII 1931), פינקטליך 8 א זייגער אווענד קומט פאר אין „ענגל שעז זאל" (וואולטשאנסקא 5)

א גראנדיעזע
התחלת-הספר-פייערונג

מיט'ן אנטייל פונ'ם בעריהמטען חזן פון דער וואלינער שוהל ה' יצחק באלאוויישיק ווי אויך 2 ארקעסטערס אונטער דער לייטונג פון בעוואוסטען מוזיקער ה' מעלאדיסטא. ווי אויך בעוואוסטע פרעלעגענטען, וואס וועלען רעפערירען מעניני דיומא.

הועד.

מזל-טוב!

ברכת מז"ט חמה ולבבית אני מגיש לחברי היקר והנכבד

מר אברהם יעקב ווינער נ"י

לנשואיו עם מרת

מחלה אפאטאווסקי

תהי' דוכם סוגה בשושנים. — לייב בערקאן

לעהרערם

מיט רעגירונגס-רעכט, 18 יאהר פראקטיק, ערטיילען פויליש, יודיש, פראנצויזיש, עספעראנטא, דייטש, ביכהאלטעריע און מאטעמאטיק.
שוו. יאקובא 12
רעכטע אפיצינע, 1-טער שטאק וו. 30. שיף

Samochody

motocykle używane
Kupno, sprzedaż, komis.
zamiana.
Auto-Agencja
Gdańska 82 tel 189 28

תלמוד תורה בגליל שייבלער
שוהל קרעניצער, קיליגסקי 117

דינסטאג, ד' דחנוכה ד. 8 דעצעמבער ה. י. קומט פאר אין שוהל קילינסקי 117 פינקטליך 7 אווענד

א גראנדיעזער חנוכה-פעסט

ליבת דער תלמיד תורה מיט אן אינהאלטסרייכען פראגראם דער בעוואוסטער חזן יוסף צבי זאנדער מיט א גוט איינשטודירט כאר פון 30 מאן מיט פערשידענע רעיעס מעניני דיומא וועלען ארויסטרעטען בעיהמטע רעדנער מיט א רעפעראט א. ד. ט. „די חשמונאים און די צוקונפט פון אונזערע יוגענד" וועט ארויסטרעטען דער בעוואוסטער סאלאנספילער רעדיער פרנס ר' דוד הערש זלבערשטיין, מיט פערשידענע פילפולים וועלען ארויסטרעטען איינינע קינדער פון ת"ת. **די פערוואלטונג.**

בעמערקונג: פאר פרויען איז רעזערווירט דער באלקאן.

קויפט נור ביי דער ערשטער האנד!
יין כשר וטוב!

פון דער אלטער בעוואוסטער פירמע

„באררוך"

אינה.: מענדיל בארגשטיין, לאדז
נאוואמיעסקא 30, טעל. 210-58
גרויסער אויסוואהל פון ווייגען, ליקערן און בראנפען'ס.
ביליגע פרייזען. — סאלידע בעהאנדלונג.

צו דער פערלאבונג פון אינזער ליבען ברודער, שוואגער און פריינד

מרדכי פרישער

מיט פרל. רעגינא שעפס

גראטולירען מיר הערצליך און ווינשען אז אייער לעבענס וועג זאל מיט רויזען בעצירט זיין

צעשא פרישער,
ירחמיאל בלאנקאווסקי,
פישל פרישער,
גיטשא לאטאוויטש,
לייבל לעווקאוויטש.

צו דער פערלאבונג פון אונזער ליבען חבר

מרדכי פרישער

מיט פרל. רעגינא שעפס

ווינשען מיר זיי א הארציגען מזל טוב און א גליקליכע צוקונפט 7865

יאדושא פלאס,
יעקב בליישטערן
יעקב זיף,
און משה יוסף בירנצווייג.

צו דער פערלאבונג פון אונזער מיטגליד

ה' יעקב לייב

מיט פרל. העלענא מילשטיין

ווינשען מיר פיל גליק

די פערוואלטונג
פון מעטאל-צעך אין לאדז.

טוך און קארט-געשעפט
Herman Włoski

3 נאוואמיעסקא — 3 נאוואמיעסקא

לאדז, נאוואמיעסקא 3 טעל. 114-92, פראנט 2-טער שטאק

עמפפעהלט צום איצטיגען העיבסט און ווינטער סעזאן דעם רייכסטען אויסוואהל פון די נייעסטע

דאמען- און הערען-שטאפען

ווי: לאדנזר, טאמאשאווער, ביליצער, לעמבערד'ס און אוסל, אויסארבייטונגען
בעסטע קוואליטעט / נייעסטע מאדע / פאבריקס-פרייזען / הירט און דעטייל
געדענקט די אדרעס! געדענקט די אדרעס!

איינלאדונג.

מוש"ק, פ' וישב, 7 א זייגער אווענט קומט פאר אין אייגענעם לאקאל גרינער מארק 7

א גראנדיעזער חנוכה-אוונד

פון „גמילת חסדים", גרינער מארק 7

צו וועלכען אלע מיטגלידער און אלע מתפללים ווערען העפליך איינגעלאדען.

רייכער פראגראם:

1) מה טובו; 2) ברכות הנירות הללו; 3) מעוז צור; 4) על הנסים; 5) המבדיל; 6) טוב להודות; 7) אדון עולם; 8) אמר ה' ליעקב, אלעס איז אקאמפאנירט דורך דעם בעוואוסטן קאנטאר ה' מיטעלבערג מיט א שעהן איינשטודירטן כאר און בעגלייט מיט מוזיק; 9) רעפעראט מעניני דיומא דורך ה' גאלדבאנד און פערשידענע איבערראשונגען.

מיט דרך-ארץ די פערוואלטונג
פון „גמילת חסדים", גרינער מארק 7. 7322

„תהלת ישראל" XX — לאדז —
פיעטריקאווער 19
תרע"ב—תרצ"ב

מארגען, שבת-צונאכטס ד. 5 דעצעמבער, ב' חנוכה 8 אוו. ווערט איינגעארדנט אין אייגענעם לאקאל פיעטריקאווער 19 א

20 יעהריגע יובילעאום-פייערונג

פערבונדען מיט א גראנדיעזען חנוכה-פעסט פון „תהלת ישראל" צו וועלכע אלע מיטגלידער און סימפאטיקער ווערען העפליך איינגעלאדען צו קומען.

אין די פייערונג נעמט אנטייל דער חזן פון וואלינער-שוהל ה' י. סאלאווייטשיק און א ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון ה' א. מאכאנאווסקי.

דער קאמיטעט
פון „תהלת ישראל" פיעטריקאווער 19

„שיר" — זאל „פילהארמאניע" — „שיר"

נארוטאוויטשא 20.
לאדזער יודישער מוזיק-פעראיין „שיר"

דינסטאג ד' דחנוכה, דעם 8-טען דעצעמבער 8.45 אווענד קומט פאר א גראנדיעזער

כאר-קאנצערט

אונטער דער לייטונג פון פראפ. י. פילווישס.

סאליסטען: פרל. ס. קראפיווניק (סאפרא), ה"ה ס. לעווימין (באס) און ה. קארן (טענאר).

אין פראגראם: זולצער, שוּבערט, היידען, מענדעלסאן, ווי אויך

יודישע פאלקס-לידער.

ביים קלאוויר: פרל. ל. לאסס.

„שיר" בילעטען צום פרייז פון 75 גר. ביז 3.50 זל. צו בעקומען אין קאסע פון פילהארמאניע. „שיר"

צו די ה"ה גנבים

מיטוואך, ביינאכט, האט מען פון מיין וואוינונג, וואלבארסקא 19 ארויסגעגנבעט 3300 זל. מזומן און וועקסלען אויף א סומע צירקא 23.000 זל. וועלכע האבען פאר קיינעם קיין ווערט נישט, ווייל אלע בעוואריענישען זענען געמאכט געווארען. דאס געלד קען מען זיך האלטען און פאר די וועקסלען בין איך גרייט צו געבען אן עקסטרא בעלוינונג. גאנצן שטרענגער דיסקרעציע. ווייל פון די וועקסלען וועט איהר גארנישט האבען. מ'קען זיך פערשטענדיגען אפילו טעלעפאניש 134-02 און אין דעם ענין אבראמאוויטשן צו רופען צום טעלעפאן אדער דירעקט צו מיר.

מ. פוקס, וואלבארסקא 19

בעקאנטמאכונג

די פערוואלטונג פון הורטאווניקעס-פעראיין

פארזשעטשנא 10

מאכט בעקאנט אלע מיטגלידער ווי אויך באלוטער גרינער און שייבלערס מארק אז מוצש"ק דעם 5 דעצעמבער 1931, 6 א זייגער אווענד קומט פאר

א פאך-פערזאמלונג

וועגען דער פלייש-גילדע און וועגען פאדאטקעס

אלע פעראינטערעסירטע ווערען געבעטען אין זייערע אייגענע אינטערעסען צאהלרייך צו ערשיינען.

די פערוואלטונג

מזל טוב צו דער חתונה פון אונזער ליבען פריינד און קאלעגע

משה שעראדזקי

מיט פרל. יעטקא שייניאק

ווינשען מיר א הארציגען מזל טוב און א גליקליך צופרידען צוזאמענלעבען

יענקעל גראסבערג,
אבראם נאפאריסטעק,
הערש גרינבוים. 7836

קליינהענדלער

מיר מאכען בעקאנט אלע אונזערע מיטגלידער דאס ביז דעם 15 דעצעמבער דארפען אפגעבען ביז דעם די אלע וועלכע ווילען אויפ'ן יאהר 1932:

1) בעפרייט זיין פון אויסקויפען פאטענטען,
2) אויסקויפען קלענערע קאטעגאריעס פאטענטען

בכדי אויסצומיידען א געדראנג בעטען מיר בעצייטענס קומען אין ביורא: און איינצאהלען פאר פאטענטען.

צענטראלער קליינהענדלער-פעראיין פאמארסקא 15

האוניברסיטה העממית

ע"י ההסתדרות הציונית בלודז
מחר, במוצאי השבת, 5|12 ב 7 שעות באולם ההסתדרות הציונית שרודמייסקא 29

הרצאה עברית

על הנושא: „הערך ההיסטורי של מלחמת החשמונאים"
המרצה: העורך א. לובאשיצקי. הכניסה חנם

די נאהנטסטע פארלעזונגען: זונטאג, דעם 6|12 8.30 אוו. — אינזש. זשעלינסקי: „עריסאן און זיין שאפען"

Doktór
Łagunowski
Piotrkowska 70
i róg Traugutta
Tel. 181-83
Specjalista chorób skórnych, wenerycznych i moczopłciowych
Leczenie światłem: promieniami Roentgena i lampą kwarcową.
Przyjmuje od 8[30] do 10[30] rano, od 1-ej do 2[30] pp od 6 do 8[30] w., w niedziele i święta od 10 p. 1-ej. Dla pań oddzielne poczekalnia

---

Dr. med
Haltrecht

ספעצ. ארצט פאר הויט און געשלעכטס-קראנקה., נעהמט אן פון 8—9.30 פריה פון 1—2 נאכמיטאג און פון 6 ביז 9 אוו. נר. זונטאג: פון 9 ביז 1 מיטאג
פיעטריקאווער 10
טעל. 245-21
פאר אונבעמיטעלטע לעטשניצע פרייזען.

Lekarz-dentysta
Z. BIELAKOWSKA
powróciła.
Kilińskiego 113, róg Nawrot.
winda — telefon 148-27
od g. 10 — 1 i od 4—7.

צו דער פערלאבונג פון אונזער ליבע קוזינע

פרל. בראניא טשאפניצקא

מיט ה' מאניעק מאנזשעווסקי

ווינשען מיר זיי פיל גליק און עוויגעס צופרידענהייט

קוזינס: מאניעק און בעניעק דריינאדעל. 2578

צו דער האכצייט פון מיין ליבע פריינדין

פרל. דארא רעזענבלום

מיט ה' ל. ניימאן

גראטולירע איך הערצליך און ווינש א גליקליך און צופרידען צוזאמענלעבען

יאקיב טאבאטשניק.

דר. מ. וואלפסאן

האט זיך איבערגעצויגען

נארוטאוויטשא (ווּלצאנא) 2
טעלעפאן 128-83
נעמט אן פון 5 — 7 נאכמיטאג

FUTRA wł. W. DANZIGER DAWNIEJ **„A. BROMBERG"**
Poleca po cenach zniżonych wszelkiego rodzaju futra i skórki futrzane
Przyjmuje się wszelkie obstalunki.
Piotrkowska 31 Tel. 105-84 front 1-sze piętro

די ביליגסטע קוועלע
– איז נור –
דאַ
ביי דער פירמע
געברידער מילקער
פלאַץ-וואָלנאשטשי 5, טעל. 236-07
עקזיסטירט זייט 1880 יאהר
עמפפעהלט אין א גרויסן אויסוואהל צו ביליגע פרייזען:
נאפט- און שפּמאַט-אייוועז
ווירשימאשקעס אמעריקאנער און איגלענדישע
וואננעס, קעסלען צו קאָכען וועש
קוכען- און אלומיניום-געשירען
טיש - און גרויסע וואגען
פלאַמין, שערען און פריזיר-מכשירים
מאשינקעס צו פלייש און צו מאַהלען קאווע
פרימוסען, טערמאָזען און שפּריט-מאשינקעס
האנדווערקער- און לאנדווירטשאפטליכע מכשירים
שלעטער און שלעטלעך
גלימשערס פון 5 זל. אן
קינדער-שליטען און ספּאָרט-שליטען
לויב-זעגנען און ווערקצייג פאר קינדער
דאס בעזיכטיגען די סחורות פערפליכטעט נישט צו קויפען

65.000.000 PAR NOSZONYCH w EUROPIE JEST GWARANCJĄ ICH DOBROCI
REZINOTRUS

---

44 | וויכטיג פאר מחותנים! | 44
קויפט נישט קיין
מעבעל
בעפאר איהר איבערצייגט אייך נישט אין מיין מעבעל-געשעפט
Ch. ŁAZNIK
44 גדאַנסקאַ (דלוגאַ) 44
טעל. 56-16?
נאָר ביי מיר קענט איהר בעקומען פערש. מעבעל
שעהן, גוט און ביליג.
בעם: כמויף אויך געניצטע מעבעל,
דיוואַנעס א. ז. וו.
קומט און איבערצייגט אייך!

MIt der *geeichten „Wellen-Skala"* durch ganz Europa
MENDE 169
SYSTEM GÜNTHER
מיט זיין פינקטליכע וועללען-סקאַלאַ געפינט איהר די
וויטסטע ראַדיא-סטאַציעס אהן זוכעניש
מיט זיינע פּאַבעלהאַפטע קלאַנגשעהנהייט, ריינע און הויכע
טאַנשאַרפקייט – האָבען די „מענדע"-אפּאַראַטען אין עטליכע
וואכען צייט דערגרייכט א וועלט-ערפאָלג!
MENDE 169 אויף שטראָם, אין פערבינדונג מיט א מענדע-גלאָשניק איז דער בעסטער ראַדיאָ-אפּאַראַט
פאַר יעדען! אין גרויסע אויסוואהל צו בעקומען אין
Skład Elektro Radjotechniczny B-cia LEIB
Łódź, Zgierska 9, telefon 164-95.

וויכטיג פאר לאדז און פראווינץ!
יודישע לאנגע מלבושים
בעקומט איהר אין דער בעוואוסטער פירמע
ה. שניצער, נאַוואָמיעסקאַ 3
אין הויף, געוועלב 39
(אויך איינגאנג דורך וואסבארניא 13)
איך בעזיץ שטענדיג אויף לאַגער א גרויסען אויסוואהל פון אלערליי יודישע מלבושים, ווי: בעקעשע און זיידענע יופּיצעס, שלאָפראַקען, אלפּאַנענע, זייגע ע. האַלב וואָלענע כאַלאַטלעך, זומער- און ווינטער-פאַלטענס, געהאַקטע זנציגער פאר ערוואַקסענע און פאר קינדער. אויך גאַנצע אויסשטעהערס פאר חתנים
בעמערקונג: כ'נעהם אויך אן בעשטעלונגען פון אייגענע סחורות. די בעשטעלונגען ווערען אויסגעפיהרט אין פערלויף פון 24 שעה.
פאר אויסשטעהער פון חתנים – ספּעציעלער ראַבאַט.
הורט און דעטייל! רעעל און ביליג!
מערקט די אדרעס: נאַוואָמיעסקאַ 3, אין הויף, געוועלב 39
קומט און איבערצייגט אייך! 7250

מעבעל
א איבערראַשונג פאר די אלע, וואס ווילען קויפען מעבעל!
מיר בעזיצען אויף לאַגער אלע ארט מעבעל פון די בעסטע אויסל. מאַטעריאַלען. די פּרייזן זענען רעדוצירט מיט **50%**
א קאַמפּלעטע שלאָף-צימער צום פּרייז פון **1050** זל.
" " שפּייז-צימער " " **1250**
" " קאַבינעט " " **850**
ווי אויך איינצעלנע מעבעל-שטיקער, פּיליגער ווי איבעראַל
„סטיל", נאַרוטאָוויטשאַ 4 טעל. 190-26.
אין צו בעקומען אין — קומט און איבערצייגט אייך!

זיכערע הילף און א רפואה
אהן א אפּעראַציע, אן בלוט, אהן א מעסער און אהן בלוט-פערגיסונג פאר קראַנקע אויף קילעס פאר מענער ווייבער און קינדער. פערשידענע קאַליקעס אין גוף פאר הויקערס און פיס

פּסרלאַזט אייך נישט, ווייל דער ווינקעל-בראָך ווערט גרויס אַזוי ווי א מענשען-קאָפּ, אָדער אַזוי ווי א וואַסער-מעל און עס פּאַלט אַריין אין דעם פּוס און דער קראַנקער איז אין א גרויסער סכנה דורך פערדריהען די קישקעס ווערט ער בראַנדיג און שטאַרבליך. ספּעציעלע גומענע הייל-באַנדאַזשען אויסגעצייכענט נאָך דורך גרויסע פּראָפעסאָרן ווי מיינע בע-האַנדלונג און דאַנקי פּראָפּעסאָר
דאָקטאָר בראָכר בעזיכטיגט דעם שטיקעל אין נעפעהרליכסטען בראָך. אויך פאר הויקער רימענע מיט היי-נאַריטען אני אפּאַראַטן פאר פּערקרומטע פיס אני פלאַט-פיס ספּעציעלע איינלאַגען אין די שיך. קינסטליכע גומענע פיס און הענד, גומענע זאָקען פאר די גרעסטע קראַנקע אָדערן.
עמפּפאַנגס פון 9 ביז 1 מיטאג און פון 3 ביז 7 אין אָווענד.
ערמאַפּעדישע אנשטאַלט

Specialist J. RAPAPORT, Ortoped
von Lemberg Łódź, WOLCZANSKA 10,
tel. 221-77, front, parter.
בעמערקונג: דאָס פּערזענליכע ערקיינט פון די קראַנקע און אונ-בעדינגט נויטיג. דיפּלאָמען האָבען אויסגעשטעלט פאלגענדע אוניווערזיטעטס-פּראָפעסאָרען: פּראָפּ. ד"ר באַראַנצשׁ, פּראָפּ. דר. י. מאן רישלער, פּראָפּ. ד"ר בר. קיעלאַנאָווסקי און אויך אנדערע.
מיר נעהמען אויך אן סערטיפיקאַטען פון דער קראַנקען-קאַסע.

דאנקזאגונג.
א דאַנק דעם גרויסען ספּעציאַליסט דעם ה' דיר. י. ראַפּאַפּאָרט, וואוינהאַפט אין לאדז, וואָלטשאַנסקאַ 10 (פראָנט, פּאַרטער) כדי איך בע-פּרייט געוואָרען פון א שווערער אָפּעראַציע, וואָס האָט מיך געדראָהט יעדער בויך-קראַנקהייט. אין די קריטישסטע טעג האָט ה' דיר. י. ראַפּאַפּאָרט נישט געווינט קיין מיה און האָט נישט גערוהט, ביז מ'ין יעווגער-צוישטאַנד איז בעוואָרט בעפרידיגענד און פאר אזא אויפמערקזאם און אויסקורירען מיך פון אזא געפעהרליכער בויך-קראַנקהייט דריק איהם אויס מיין טיעפסטע דאַנקבאַרקייט
לייזער טאַביאַש, לאָדז, נאַוואָמיעסקאַ 7, 3, שם.

אכטונג!
דער קאַטשאָן קומט.
האָט איהר שוין קינדער וועש ?
ספּעצ. אָפּטיילונג פאר קינדער-שיך
שיך פון 11 זל.
האַלבשיך פון 9.80 זל.
צו בעקומען ביי
J. FRIMER, Piotrk. 75
Filje: Piotrk. 112 i Piotrk. 148.

אלע מוזען וויסען!
אז 6 פּאָסטקאַרטען קינסטלעריש אויסגעפירט און דאָפּעלט רעטושירט אהן אינטערשייד ווען
קאָסטען נאָר 3 זל.
אין ערשטקלאַסיגע פאָטאָג. אַפּיטשיי אַנשטאַלט
„HELIOS", Andrzeja 17.
א פּאָרטרעט דאָפּעלט רעטושירט פון יעדער פאָטאָגר. 3 זל.
פאָטאָגראַפיעס צו פּעסער ווערט אויסגעפיהרט אויף אָרט

LEKARZ-DENTYSTA
S. LIBERMAN-HONIGSZTOK
ציגעל-גאַס 14 (פריהער 46)
קופער אַפּיצינע, 1. שט., טעל. 225 82
נעהמט אָן פון 9-2 און פון 4-7 אוו.
צו ביליגע פרייזען.

Dr. A. SZMIRGELD
ספּעציאַליסט פון נערווענקראַנקהייטען
שפּראַכשטערונגען, (שטאַמלען און אנדערע)
היילונג פון שוואך ענטוויקעלטע און שווער-ערציהבאַרע קינדער
ul. SRODMIEJSKA Nr. 27
טעלעפאָן 151 89 — פון 5 ביז 7

Dr. J. Herszfinkiel
ספּעציאַליסט פאר קינדער-קראַנקהייטען
האָט זיך איבערגעצויגען
אויף זשעלאַזנאַ 8a, טעל. 111-87
נעהמט אָן פון 8–9 און פון 3–5 נאָכמ

Dr. med. NIEWIAŻSKI
ספּעציאַליסט פאר סיפיליס, טריפּער און הויט-קראַנקהייטען, בעהאַנדלונג פון מענער-שוועכע
אנדזשעיאַ 5, טעל. 159-40
נעמט אן פון 8–11 און פון 5–9 אוו.
זונטאג און יום-טוב פון 9–1 פארמ
... פאר פרויען

Dr. med
J. PIK
Zeromskiego 36,
tel. 175 50.
Choroby nerwowe
Spec. nerwice i cierpienia seksualne.
Przyjmuje od 5–7 w.

„FEMINA"
Dyplomowana paryska pracownia gorsetów
przeniesiona z **PARYŻA** do **ŁODZI** przy ul. **Piotrkowskiej 93,** III piętro, front, m. 9.
Poleca najnowocześniejsze gorsety, biustonosze, staniki, paski ortopedyczne lecznicze p-g ostatnich modeli paryskich
Dla reklamy, ceny wyjątkowo niskie!

אכטונג!
די בעוואוסטע און לאַנג-עקזיסטירענדע פירמע
J FUTERMAN
Łódź, Piotrkowska 54, tel. 106-54
מאַכט בעקאַנט, דאָס זי בעזיצט און עמפּפעהלט דער געעהרטער קונדשאַפט צו דעם פאַרשטעהענדען סעזאָן א זעהר רייכען אויסוואהל פון אלערהאַנט מאָדערנסטע לעצטע נייהייטען פון:
דיוואַנעס, טיש-בעט-דעקען, מעבעל איבערצוג
כאָדניקעס, נאַרזשוטען, דעקאָראַציע-שטאָפ
גאַרדינען, קאָצען, צעראַטען
פּאַרטיערן, רייזע-פלעדען, לינאָלעאום
אלעס צו אויסערסט ביליגע פרייזען און רעעלע באַהאַנדלונג
54 — בעמערקונג: פערטרעטונג פון די בעסטע ביעלסקער האַנד-דיוואַנעס. — 54
הורט! דעטייל!

דריי קאנפראנטאציעס

צווישען עדות אויף דער נעכטיגער זיצונג פון „בריסקער" פראצעס

ווארשא, 3 (טעלעפאניש פון אונזער קאר־רעספאנדענט). אויף נעכטען האט מען אויפגע־רופען אין געריכט אריין דעם דעפ. ארצישעווסקי און קוואפינסקי, כדי צו קאנפראנטירען מיט'ן אוי־בער־קאמיסאר פוקס, וועלכער איז אויך נעכטען אויסגעהערט געווארען.

10.15 א זייגער עפענען זיך די פערהאנדלונ־גען און אלס ערשטער עדות ווערט אויסגעהערט דער פארזיצער פון באהן־ארבייטער־פערבאנד

אדאם קירילאוויטש

וועלכער איז א מיטגליד פון פ.פ.ס. און איז א מיט־גליד אין הויפט־ראט און אין צענטראלען אויספיהר קאמיטעט.

אויף דער פראגע פון אדוו. בענקעל ענטפערט דער עדות, אז אין יאהר 1929 האבען די פ.פ.ס. נישט געהאט פראקלאמירט קיין אלגעמיינעם שטרייק, אז אין זייער לאקאל אויף טשערוואני קושיזש 20 זענען נישט געווען קיין געהיימע מיליציע־קורסען און קיין געוועהר איז דארט אויך נישט געווען.

וועגען דער מאניפעסטאציע פון 14. סעפטעמ־בער פ. י. און וועגען די געשעהענישען אויף אויאזדא־ווער אל. דערצעהלט דער עדות אויספיהרליך, וואס ער האט דארט געזעהען.

דער עדות זאגט אויך, אז עס איז א גרויסער ביזוויליגקייט פארצעווארפען דעם דעפ. מאסטעק, ער זאל האבען גערעדט שלעכטס וועגען פוילען.

אין לאקאל פון באהן־ארבייטער־פערבאנד און אין לאקאל פון „סור" האט דעפ. דיבוא נישט איינ־געארדענט קיין שום ספעציעלע פערזאמלונגען.

צום סוף ענטפערט דער עדות אויף די פראגע פון אדוו. רידזינסקי, אז דער פערבאנד צעהלט 52 טויזענד מיטגלידער.

דער עדות

הויפט־קאמיסאר קארל פוקס

גיט איבער וועגען די געשעהענישען אויף די סטאַ־קעס פון ציטאדעל. דארט, דערצעהלט ער, האבען געשריען א רייה רעדנער, זעהר שארף געגען דער רעגירונג.

דעפ. בארליצקי האט געזאגט, אז דער 1. נאָ־וועמבער איז דער יום־טוב פון די אומגעקומענע בעתן קאמף מיטן צאריזם און מ'האט דעם צאריזם אויך בעקעמפט. איצט וועט מען אויך קעמפען מיט דער רעגירונג פון מארש. פילסודסקי ביז מען וועט איהר בעקעמפען.

„מיר האבען נישט מורא געהאט פאר די צארען, האט בארליצקי געזאגט, און מיר האבען פאר איהם אויך נישט קיין מורא".

מען האט אויך געזאגט: „מיר שווערען, נישט צו רוהען ביז מיר וועלען אומשטירצען מארש. פילסודסקיס רעגירונג.

דעפ. דיבוא האט אויך גערעדט אין דעם זין.

ווייטער דערצעהלט דער עדות, אז ער האט געהאט אינסטרוקציעס פונאנדערצוטרייבען די מאַ־ניפעסטאציע אין דעם פאל, ווען מען וועט שארף אנגרייפען די רעגירונג. איידער אבער ער איז צו־געטרעטען אויסצופיהרען די אינסטרוקציע, האט מען איהם מודיע געווען, אז מען בעפאלט די פאַ־ליציי. באלד האט ער אויך דאס זעלבע אליין גע־זעהען, געהאט האט ער מיט זיך 60 פאליציאנטען. דעם אונטערקאמיסאר טהארן האט מען געוואלט דער'הרג'ענען, אדער ארייננווארפען אין ווייסעל, דעפ. ארצישעווסקי האט אבער דערצו נישט דערלאזט.

דעם המון האט ער צוערשט צוטריבען אויפ'ן פעלד, בעת'ן פונאנדערטרייבען דעם המון, האט דער עדות פערוואונדעט מיט דער שווערד דעם דעפ. דיבוא. 14 פאליציאנטען זענען געווארען פערוואונ־דעט מיט שטעקענס. קיין געוועהר האבען ביידע צדדים נישט בענוצט. די דעפוטאטען קוואפינסקי און ארצישעווסקי האבען בערוהיגט דעם המון און באר א דאנק זיי האט מען נישט געדארפט בענוצען קיין געוועהר.

דעפ. פראגער האט זיך געהאלטען אין רעזערוו איך האב איהם געשיצט און די פאליציאנטען האָ־בען איהם נישט געשלאגען.

דער פארזיצער, דער פראקוראר און די פער־טיידיגער שטעלען נאך דעם עדות א רייה פראגען, אויף וועלכע ער ענטפערט, אז דעפ. דיבוא האט גע־העצט דעם המון און איז צו איהם ,צום קאמיסאר, צוגעלאפען מיט א שטעקען, דערנאך האט ער איהם דערלאנגט מיט דער שווערד.

ס'ווערט דאן אריינגערופען

דעפ. ארצישעווסקי

וועלכער דערצעהלט וועגען די געשעהענישען ביים ציטאדעל, פונקט קאפויר, ווי ס'האט דערצעהלט דער עדות, דער אויבערקאמיסאר פוקס. ארצישעווסקי פערזיכערט, אז דער המון האט זיך פערהאלטען רוהיג אויף דער מאניפעסטאציע, אז די פאליציי האט פערטשעפעט דעם המון, און אז קאמיסאר פוקס, האט געגעבען א בעפעהל צו בעפאלען די מאני־פעסטאנטען.

די צושלאגענע דעפוטאטען האבען זיך פער־קלאגט פאר'ן סיים־מארשאלעק דאשינסקי. דער סיים־מארשאלעק האט זיך געווענדעט וועגען דעם צום מלוכה־פרעזידענט און דער מלוכה־פרעזידענט האט געענטפערט, אז ווי מען האט איהם אינפאר־מירט, האבען די מאניפעסטאנטען געוואלט שיסען דעם קאמיסאר פוקס.

נאכדעם ווערט אריינגערופען דער

עדות קוואפינסקי

וועלכער הויבט אן רעדען זעהר שטארק אויפגערעגט און שטעלט פעסט, אז אלץ, וואס דער קאמיסאר פוקס האט דערצעהלט איז נישט אמת. ס'איז אויך נישט אמת, אז מ'האט געוואלט ערמארדען טהארן'ען.

דער פארזיצער מאכט אויפמערקזאם דעם עדות אז ער זאל זיך בערוהיגען. דער עדות ענטפערט, אז אין אזעלכע פאלען איז אוממעגליך צו בלייבען רוהיג.

מען רופט דאן אריין די עדות

קאמיסאר פוקס, ארצישעווסקי און קוואפינסקי צווישען וועלכע עס קומט פאר א קאנפראנטאציע

די דריי עדות ווערען געשטעלט אויג אויף אויג און מען דארף פעסטשטעלען פאר'ן געריכט, ווער פון זיי עס זאגט אמת.

דער עדות קאמיסאר פוקס רעדט דאסמאל מילדער, ער זאגט, אז מעגליך, אז די עדות ארצישעוו־סקי און קוואפינסקי האבען שוין פערגעסען, וואס עס איז דעמאלט פארגעקומען.

די עדות ארצישעווסקי און קוואפינסקי זאגען דעם קאמיסאר פוקס אין די אויגען אריין, אז אלץ וואס ער זאגט איז נישט אמת. צוליב דעם, וואס עדות קאמיסאר פוקס האט זיך ביי דער קאנפראנטא־ציע געוואקעלט און זיינע רייד איז געבליבען דער איינדרוק אין זאל לטובת ארצישעווסקי און קוואַ־פינסקין.

ס'ווערט ערקלערט א נ'הפסקה.

נאך דער הפסקה זאגט עדות דער פויער פאַ־ריאן, וועלכער דערצעהלט נישט קיין וויכטיגעס, נאכדעם ווערט אריינגערופען דער עדות, שעף פון דער סיים־קאנצעלאריע

דזשאדאש

וועלכער איז געווען עטליכע יאהר שעף פון זי־כערהייטס־אמט אין קראקא. דער עדות ערקלערט, אז דער רעדאקטאר העקער איז געווען זיינס א קאנפידענט און יענער האט איהם אינפארמירט וועגען אלעס, וואס עס קומט פאר אין דער פ.פ.ס.

אזוי, למשל, האט רעד. העקער איהם אינפאַר־מירט, אז טשאלקאש און דיבוא זענען לינקע, מאסטעק איז א קאמוניזירענדער עלעמענט און אויך וועגען זשולאווסקיס ווירטשאפט אין דער קראנקען־קאסע.

אזוי ווי רעד. העקער האט מורא געהאט, אז ער וועט פערלירען דעם פאסטען אין „נאפשוד", ווייל מען וועט זיך דערוויסען, אז ער איז א קאנפידענט האט ער זיך געוואלט פערזיכערען מיט א רעגירונגס פאסטען און איהם געבעטען, אז ער זאל איהם פערשאפען אזא פאסטען.

די אדוואקאטען בעווארפען דאן דעם עדות מיט א גאנץ רייה פראגען, פון וועלכע דער עדות קען זיך נישט ארויספלאנטערען, אזוי למשל, ענטפערט ער אויף דער פראגע, פארוואס ער האט געשוויגען ביז איצט אין משך פון עטליכע יאהר, אז רעד. העקער איז געווען זיינס א קאנפידענט. ער זאגט, אז ער האט עס נישט געטון דערפאר, ווייל אזוי ווי רעד. העקער האט איהם עטליכע מאל שארף אנגעגריפען און אז ער וואלט געווען ווען דעם דערצעהלט, וואלט רעד. העקער געווען גע'טענה'ט, אז דאס איז א נקמה.

די פערטיידיגער לאזען אבער דעם עדות נישט אפ און בעווייזען, אז אין דעם אינטערוויאו, האט דער עדות גאר עפעס אנדער'ש דערצעהלט.

דער עדות דענערווירט זיך און רופט אויס: „איך וועל זיך נישט לאזען ארויספיהרען פון גלייכ־געוויכט".

פארזיצער: איהר דארפט ענטפערן אויף אלע פראגע'.

אדוו. בערענסאן: צי האט איהר געהאט אמאל א פראצעס?

עדות: ניין.

— דאס העכסטע געריכט האט בעשטעטיגט דעם אורטייל?

— ניין.

— צי האט איהר געהאט א פראצעס אין גרונזאנדז?

דער עדות ווערט ווידער אמאל אויפגערעגט און ווענדעט זיך צו די אדוואקאטען:

— „אייער אויפגאבע איז צו פערטיידיגען און נישט מיך צו בעשולדיגען"

פארז.: איהר דארפט ענטפערן אויף אלע פראגען.

עדות: „יא כ'האב געהאט פראצעס, געווארן פערמשפט, דאס העכסטע געריכט האט בעשטעטיגט דעם אורטייל און דערנאך בין איך בעפרייט גע־ווארען.

פערטיידיגער: ווען זענט איהר בעפרייט געווארען?

עדות: אין יאהר 1926.

עס קומט דאן פאר

א קאנפראנטאציע צווישן רעד. העקער און דעם עדות דזשאדאש

רעד. העקער זאגט דעם עדות דזשאדאש'ן אין די אויגען, אז אלץ וואס ער האט דערצעהלט וועגען איהם איז ליגען.

דזשאדאש איז זיך אין איהם נוים. עס איז אויך א נ'אונפערשעהמטע ליגען, אז ער האט גע־בעטען ביי דזשאדאש'ן א רעגירונגס פאסטען.

דער עדות דזשאדאש האלט זיך ביי דעם־זעלבען, וואס ער האט פריהער געזאגט.

מען רופט דאן אריין עדות דעפ. זשו־לאווסק, וועלכער לייקענט קאטעגאריש אפ, אז דזשאדאש זאל איהם האבען געזאגט אמאל, אז רעד. העקער איז זיינס א קאנפידענט.

עס קומט ווידער פאר א קאנפראנטאציע צווישען די עדות דעפ. זשולאווסקי און דזשאדאש, זשולאווסקי לייקענט אפ דזשאדאשעס ערקלערונגען און דזשאדאש פעלירט זיך ביי דער קאנפראנ־טאציע און גיט נישט קיין קלארע תשובות.

דער עדות

קאראלעוויטש

א מיטארבייטער פון „נאפשוד" ערקלערט פאר'ן געריכט, אז עס איז נישט אמת די בעשול־דיגונג פון געהיים אגענט אלארטשיק, אז ער, דער עדות, זאל זיין געווען א קאנפידענט.

עס קומט ווידער פאר א קאנפראנטאציע צווישען דעם עדות קאראלעוויטש און געהיים־אגענט אלארטשיק, ביידע ווערען געשטעלט אויג אויף אויג. קאראלעוויטש לייקענט אפ די בעשול־דיגונג און ערקלערט, אז ער פלעגט קומען אין אויספארשונגס־אמט נאך אינפארמאציעס פאר דער צייטונג און קיינמאל נישט געגעבען קיין שום אינפארמאציעס וועגען דער פ. פ. ס. דאבייניט איבער דער עדות מיט טרעהרען אין די אויגען, אז ער היינגערט פאר זיין אידעאל און קיינמאל האט ער זיך נישט געלאזט איינטערקויפען. ער איז אזוי ווייט איבערגענומען מיט דער בעשולדיגונג, אז ער האט געהאלטען ביים חלשן.

דער אגענט אלארטשיק האלט זיך ביי זיינס, אז קאראלעוויטש האט איהם יא געגעבען אינפאר־מאציעס. דערמיט האבען זיך פערענדיגט די נעכ־טיגע פערהאנדלונגען.

Dr. med
W. Eychner
אקוש ריע און פרויען־קראנקהייטען
וואָוינט איצט 4 צעגעלניאנא 4
(נעבען קינא „טשארי") טעל. 134-72
נעהמט אן פון 2½–4 און פון 7–8 אָוועגד

צאָהן־ארצט
J. ROZIN-REICHOWA
נעמט אן אין דער לעטשני'צע „POMOC"
1 אלעקסאנדראָווסקא 1
מאנטאג, מיטוואך און פרייטאג פון 3–6 אָוונט

Dr. med. **J. BETTE**
ספעציאל־ארצט פאר אינערליכע און קינדער־קראנקה.
פיעטריקאָווער 6. טעל. 144-95
נעמט אן פון 8–11 פריה און פון 4–6 נאכמ.

פאר מאגנליידענדע
ראבארבער־וויין } כשר
פעפסין־וויין }
אין פרימא קוואליטעט
צו בעקומען אין דער וויינהאנדלונג פון
E. SZYKIER
Północna 1, tel. 107-84.

מיט 25 פראצענט ביליגער ווי איבעראל!
דאמען־ און הערען־פעלצען
ווי אויך אלע איינצעלנע פעלעכלעך
איך א רייכען אויסוואהל מיט גיטע בעדינגונגען אין פעלץ־ווארען־געשעפט
I. SZWARCMAN
Narutowicza 42, tel. 166-31
בעמערקונג: קיין שום פיליאַס בעזיץ איך נישט.

ŁÓDZKA ODLEWNIA ŻELAZA
„FERRUM"
Właśc. E. BAUER i A WEIMANN
Łódź, ul. Kilińskiego № 121, tel. 218-20
פיהרט אויס שנעל, פינקטליך
און צו זעהר מעסיגע פרייזען.
זעמטל. אפגוסען פון גרויסע אייזען לויט אייגענע אדער צוגעשיקטע מאדעלן און צייכנונגען.
זעמטליכע מעכאנישע בעארבייטונג פון מעטאלען.

קאטאר, כריפקע און גריפע
PINOMETHYL
היילט. פערהיט און בעזייטיגט
PINOMETHYL קען מען בעקומען אין אלע אפטייקען. פרייז 1.75 ז.
פערטרעטער אויף דער לאדזער וואיעוואדזטווע:
Apteka J. CYMERA w Łodzi, Wólczańska 37, róg 6-go Sierpnia tel. 139-47.

פעלץ־ווארען
ועמפפעהלט צום איצטיגן ווינטער־סעזאן אלערליי
צו קאנקורענץ־פרייזען
לאפען־מאנטלען פון 1000 זל., קאראקול־מאנטלען צו 700 זל.
פאקען־מאנטלען צו 300 זל.
קומט און איבערצייגט אייך! — אלעס פון ערשטקלאסיגע פעלץ־ווארען מיט א גאראנטיע.
בעמ.: מיר נעמען אן זעמטליכע איבעראַרבייטונגען און רעפאראטורען פון פעלצען צו די ביליגסטע פרייזען.

קירזשנער־אטעליער
ל. שאליט
פיעטריקאָווער 16 (פאלודניאָווא 3)

אהלוואה פון 216 מיליאן פראנק זאל פוילען בעקומען אין פראנקרייך

פאריז, 3 (ספעציעל) די בעמיהונגען פון אויסערן מיניסטער זאלעסקי אין פאריז מכוח א הלוואה פאר פוילען זענען געקרוינט געווארען מיט ערפאלג, פוילען וועט קריגען א הלוואה פון 216 מיליאן פראנק פון די פראנצויזישע מלוכה-געלד-זאפאסען. די הלוואה ווערט געגעבען, כדי פוילען זאל אויסמיידען די פאלגען פון דער דייטשער פינאנציעלער קאטאסטראפע.

א געשלעג אין בולגארישען פארלאמענט

ס'זענען פערהאפט געווארען טעטע דעפוטאטען

ווין, 3 (ספ. טעל.) אין בולגארישען פארלאמענט האבען די קאמוניסטען געמאכט א גרויסע אבסטרוקציע, ווייל דער מארשאלעק האט זיי אויסגעשלאסען אויף 3 זיצונגען.

עס איז דאביי געקומען צו א גרויס געשלעג צווישען די דעפוטאטען, עטליכע דעפוטאטען זענען פערוואונדעט געווארען און די קאמוניסטישע דעפוטאטען האט פאליציי ארויסגעפיהרט פון זאל.

געזאמעלט 50 טויזענד דאלאר פאר'ן ארבייטענדען א"י

ניו-יארק, 3 (יט"א טעלעגראפיש) דא האט זיך פערענדיגט די דריי טאגיגע בעראטונגען פון דער קאנפערענץ פון ארבייטענדען ארץ ישראל. ס'איז אויפן ארט געזאמעלט געווארען 50 טויזנט דאלאר.

דעלעגאציע פון דער אראבישער עקזעקוטיוו

ביים נייעם הויך-קאמיסאר

ירושלים 3 (יט"א טעלעגראפיש) א דעלעגאציע פון דער אראבישער עקזעקוטיווע איז אויפגענומען געווארען פון הויך-קאמיסאר. דער געשפרעך האט אויך געטראגען אן אינפארמאטיווען כאראקטער.

קלאנגען, אז פוילען זאל צושטעהן צו דער קליינע־ אנטאנט

פאריז ברענגט די דאזיגע ידיעה און בערלין לייקענט אפ

פאריז, 3 (ספ. טעל.) „לא ליבערטס" איז מודיע, אז דער וויזיט פון יוגאסלאווישען אויסערן-מיניסטער מארינקאוויטש אין ווארשא, איז א פארטזעצונג צו קאנקרעטע אונטערהאנדלונגען וועגען דעם, אז פוילען זאל צושטעהן צו דער קליינער אנטאנט.

קודם כל זאל פוילען שליסען מיט יוגאסלאוויען א ווירטשאפטליכע פערשטענדיגונג. סהאנדעלט זיך וועגען שאפען אן אגרארער-בלאק צו וועלכען עס זאל אויך צושטעהן רומעניען.

אויך טשעכיען וועט מיט ארבייט אין דער הינזיכט, בענעש וויל אויך ארייננציהען אין נייעם בלאק איטאליען און אונגארן.

א הויך ווירטשאפטליכע אויפאבען, זאל דער בלאק זיך אויך פערנעמען מיט די פראגען וועגען פערזיכערונג און ענטוואפנונג.

בערלין, 3 (ספ. טעל.) די ידיעה פון דער פראנצויזישער צייטונג האט אין בערלין ארויסגערופען א דעמענטירונג.

דער פראגער קארעספאנדענט פון דער „פאסישער צייטונג" שרייבט, אז אין פראג ווייסט מען נישט וועגען אזעלכע ווירטשאפטליכע, אדער פאליטישע פלענער.

צי איז רעומאטיזם און פאדאגרע היילבאר?

ווי עס איז אלגעמיין בעוואוסט, שטאמען רעומאטיזם, פאדאגרע און ענליכע ליידען דערפון וואס עס זאמעלט זיך האנבווייער אינ'ם ארגאניזם, וואס בעשטעהט פון קליינע נאדעל שפיציגע קרישטאלען, וועלכע בעזעצען זיך אין די מוסקולען און אנדערע גלידער און וואס פערורזאכען א סך מאל ביי די קלענסטע בעוועגונגען שרעקליכע שמערצען. בעזיט אין די געלענקען קענען די שארפע קרישטאלען גודם זיין די ערגסטע שטערונגען און אויס דעם בעטרעפענדען מענש א קריפעל מאכען. דער אומגליקליכער קראנקער, געפייניגט פון שרעקליכע ווייטאגען, פעלירט שטושענווייז די קראפט אין זיינע גלידער, אויך ה' א. העפליך, לאדז, ראקיציגסקא 25 האט פיל געליטען, ביז ער האט דאס ריכטיגע מיטעל געגען זיינע ליידען געפונען. ער שרייבט אונז צ. א.: מיט 4 יאהר צוריק האב איך געהאט דעם ערשטען אטאק פון רעומאטיזם. דורך הייסע בעדער האב איך אנפאנגס געפיהלט א בעסערונג, אבער תיכף זענען די שמערצען נאך העפטיגער ווידער צוריקגעקומען און בין פון זיי נישט פטור געווארען. מיין רעכטע קני איז אנגעשוואלען און גאנץ שטייף געווארען. ביים גיין אויף טרעפ האב איך איין פוס געמוזט נאכשלעפען. ווען איך בין א לענגערע צייט געזעסען, איז מיר געוועזען שווער אויפצושטיין, גראד דעמאלט לעז איך אין דער צייטונג, אז א העד אויס לעמבערג האט זעהר גוטע ערפאהרונגען מיט טאגאל געמאכט. אויך מיר האבען די טאבלעטען גלענצענד געהאלפען. איך גיי יעדער ווי פריהער, אזוי ווי כ'וואלט קיינמאל נישט געקענט אויף רעומאטיזם. ענליך זענען מודיע טויזענדער מענשען, וועלכע האבען בענוצט טאגאל, ביי רעומאטיזם, פאדאגרע, ברעכען אין קושיזש, רייסען אין די געלענקען, נערווען און קאפ-שמערצען, גריפע, פערקיהלונגען און ענליכע קראנקהייטען. אפילו ביי לאנג-יעהריגע ליידען האט מען מיט טאגאל דערגרייכט איבערראשענדע דערפאלגען, ווייל עס איז עוקר מן השורש די קראנקהייט. אונשעדליך פארן הארץ, מאגען און אנדערע ארגאנען. אויב טויזענדער דאקטוירים פערשרייבען טאגאל, טא קענט איהר דאך אויך מיט דעם רוהיגסטען פערטרויען עס קויפען. צו בעקומען אין אלע אפטייקען.

נייער הויך-קאמיסאר אויפגענומען א דעלעגאציע פון דער „אגענץ"

ירושלים, 3 (יט"א טעלעגראפיש). דער נייער הויך־קאמיסאר גענעראל וואקאפ האט אויפגענומען א דעלעגאציע פון דער „אגענץ". די דעלעגאציע איז בעשטאנען פון ד"ר ארלאזאראוו, העקסטאר און סענאטאר ד"ר בערגסאן. דער געשפרעך האט געטראגען אנ'אינפארמאטיווען כאראקטער און ווערט בעטראכט אלס א פארבערייטונג צו א קאנפערענץ צווישען הויך־קאמיסאר מיט ד"ר ארלאזאראוו וועגען קאנקרעטע פראגען.

א יורישער ארבייטער אין ווילנע ווערט בעשולדיגט, אז ער האט דער־מארדעט דעם סטודענט וואצלאווסקי

ווילנע, 3 (טעלעפאניש פון אונזער קארעספאנדענט) א גרויסען רושם האט ארויסגערופען אין שטאט די ידיעה וועגען ארעסט פון די צוויי יודען זאלקינד און וואלף, וועלכע ווערען בעשולדיגט אין ערמארדען דעם סטודענט וואצלאווסקי און ארויסרופען די עקסצעסען אין ווילנע.

שמואל וואלף איז א סטודענט און ער ווערט בעשולדיגט, אז ער האט דער ערשטער ארויסגערופען די אונרוהען אויפ'ן נאוואגראדקער מארק.

לייב זאלקינד איז אנ'ארבייטער און ער ווערט בעשולדיגט אינ'ם מארד פון סטודענט וואצלאווסקי. די ווייטערדיגע אויספארשונג איז אין גאנג.

פאר די חנוכות

וועלען די געשעפטען אפען זיין ביז 9 אווענד

ווארשא, 3 (טעלעפאניש פון אונזער קארעספאנדענט) דאס אינערן-מיניסטעריום וועט די טעג ארויסגעבען א פעראָרדנונג לויט וועלכען עס וועלען מעגען אפען זיין די געוועלבער פון 18 ביז 23. דעצעמבער ביז 9 אווענד. זונטאג דעם 20. דעצעמבער — פון 1 ביז 6 אווענד.

הכנסות פון „קרן-היסוד" נישט קלענער ווי אין פערגאנגענעם יאהר

ווארשא, 3 (יט"א טעלעפאניש) דער צ. ק. פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע האט אפגעהאלטען א זיצונג וועגען דער קרן-היסוד-אקציע אין פוילען און צוליב ד"ר האנטקעס אפפאהרען קיין ארץ-ישראל. אויף דער זיצונג האט ד"ר האנטקע ערקלערט, אז נישט קוקענדיג אויף דער שווערער לאגע, וועלען די היי-יאהריגע הכנסות פון קרן-היסוד נישט זיין קלענער ווי אין פערגאנגענעם יאהר.

LUNA

היינט און פאלג. טעג!
ילם פון נישט דורכשניטליכער טעמע, וואס ענטהאלט אין זיך געפיהל, שטימונג, פראכט, טראגיק און סענסאציע

MARADU

קאנפליקט פון געפיהלען, סטיכיע, חיות און מענשען.
אמת'ע אויסברוכען פון וואולקאן, זאווי מורא'דיגע אונטערערדישע אויפרייסען. קאמף מיט דיבלוט-פ-עסערישע קראקאדילען. — אין די הויפט-ראלען:
CHARLES BICKFORD
ROSE HOBART
אויסער'ן פראגראם: אקטואליטעטען
אנהייב 4 נאכמ. שבת און זונטאג 12 בייטאג. — הנחה בילעטען גילטיג.

געוו. אסיסטענט פון די קליניקען פון אוניווערזיטעט אין בערלין
Dr. med. STARKER
וועענערישע, הויט, הער און בלאז-קראנקהייטען
12 שרודמיעבקא 12
טעל. 126-87
נעהמט אן פון 9—11 און פון 4—8 אווענד.
זונטאג און יום-טוב פון 9 ביז 1 מיטאג.
פאר אונבעמיטעלטע לעטשניצע-פרייזן

דער קלאנג-קינא-טעאטער אין לאדז
„SPLENDID"
היינט און פאלגענדע טעג! היינט און פאלגענדע טעג!
פון מייסטערווערק רעזשי August Genina ריטם. טעמפא. ליבע. שפאנונג.
„זשארזשעט'ס ליבע"
איז א מעכטיגע פראנצויזישע דראמע פון דער פראדוקציע 1932 יאהר, וועלכע האט זיך ארויסגערוקט אין פראנקרייך די בעסטע ערשטקלאסיגע פילמען א דאנק איהר נישט-דורכשניטליכער אקציע און אויסגעצייכנטען שפילע פון די ארטיסטען.
די הויפטראלע פון דער זינגערין און קאבארעט-טענצערקע שאפט די איינציגע און שענסטע מיט איהרע פיסלעך אין גאנץ פראנקרייך
די חנל-הארינע Daniela Parola צוזאמען מיט דער רייצענדער Josseline Gael
און דער דעמאנישער Jaques Varenne און Piotr Baczew
אנהייב פון די סעאנסען 4 א זייגער נאכמיטאג, שבת און זונטאג 12 א זייגער בייטאג
שבת און זונטאג פון 12 ביז 4 א זייגער נאכמיטאג פריהמארגען - פארשטעלונגען
פרייזען פון די פלעצער 75 גר., 1 זל. און 1.25

יודיש טעאטער אין „פילהארמאניע"
דיר.: ד. צעלמייסטער און א בעזמאן.
שטורמדיגער ערפאלג! אלע זענען ענטציקט! אלע זענען בעגייסטערט!
בראווא, רעגינא צוקער! שרייען אלע יעדען טאג!
רעגינא צוקער איז דער טאג-געשפרעך יעצט אין לאדז!
רעגינא צוקער דער לאדזער ליבלינג!
און אלע ארטיסטען פון פילהארמאניע פערבעטען דעם לאדזער טעאטער-עולם אויף היינט, פרייטאג און מארגען, שבת בייטאג און 9 אווענד אין פילהארמאניע אויף צימבאליסט'ס גרויסע נייע אויפפיהרונג
חנוכה-פרעמיערע
„ביילקע פון אדעס!"
אין 3 גרויסע אקטען מיט 24 נומערן די שענסטע לידער, קופלעטען, דועטען, טערצעטען און טענץ מיט רעגינא צוקער אלס „ביילקע"
שבת, 4 נאכמ. פאפול. פארשט. פון 50 גר. ביז 2 זל. ערשטע רייה
מיט רעגינא צוקער
ביילקע פון אדעס!
יעדער קאן מיטנעהמען א קינד בחנם
רעזשי: קארל צימבאליסט. דיריגענט: ש. בלומשטיין.
טעכנישער לייטער: גוטמאן. טופלער: אייזענבערג.
מארגען, שבת, 12 פריה — א מתנה דעם לאדזער טעאטער-עולם
א גרויסע פריהמארגען-פארשטעלונג 12 בייטאג
איינהייטס-פרייזען: אלע פלעצער אין פארטער צו 1 זל., באלקאן און גאלעריע 50 גר.
יעדער קאן מיטנעהמען א קינד בחנם
ווער ס'קויפט פריהער, בעקומט א בעסערן פלאץ. ס'ווערט געשפילט די העכסט קאמ. אפערעטע
פון כתריליווקע ביז ניו-יארק

דער דראַנג צו מאָנאָפּאָליזירען

די מאָנאָפּאָלען האָבען פערפיהרט. דאָס אָנער־קענען פיל מיטגלידער פון ב. ב., עס לייקענען דאָס נישט אַפילו אָנגעזעהענע אָנהענגער פון די מאָנאָ־פּאָלען. אין דער דעבאַטע וועגען דעם בודזשעט האָט איין אָנגעזעהענער סאַנאַציע־דעפּוטאַט ער־קלערט, אַז ס'איז געקומען די צייט צו טראַכטען וועגען דער ליקווידאַציע פון בראַנפען־מאָנאָפּאָל, ווייל ער גיט נישט די פערהאָפטע איינקונפטען, גע־פינענדיג זיך אין די הענד פון דער ביוראָקראַטיע.

אָנ'אַנדער מאָנאָפּאָליסט, דער הויכער בעאַמ־טער פון דער טאַבאַק ־ דירעקציע אַבלאַמאָוויטש שטעלט פעסט, אַז דער דאָזיגער מאָנאָפּאָל ווערט גע־פיהרט נישט סוחריש, אַז ער האָט ביז איצט נישט געשאַפען קיין אַפּאַראַט, דורך וועלכען ער זאָל אור־מעטום אַריינדרינגען. דער גאַנצער אַפּאַראַט פונ'ם מאָנאָפּאָל איז געבויט אַזוי, אַז דער קאָנסומענט מוז זוכען די סחורה און נישט דער פערקויפער דעם קאָנסומענט. די מאָנאָפּאָלען זענען ביוראָקראַ־טישע אינסטיטוציעס און זייערע געוועלבער זענען נישט קיין האַנדעלס־שטעלען, נאָר האַלב־אָפיציעלע איינטייל־שטעלען.

די מאָנאָפּאָלען זענען נישט קיין האַנדעלס־ און אינדוסטריע־אונטערנעהמונגען, און קענען דאָס נישט זיין, ווייל זיי זענען לכתחילה געשאַפען געוואָ־רען אַלס ווערקצייג פון פּאָליטיק און פון פיסקוס. אַלע רעגירונגען נוצען אויף אַזאַ אופן אויס די מאָ־נאָפּאָלען. זיי פיהרען אַזוי אָן מיט די מאָנאָפּאָלען, אַז זיי פערניכטען צוליב פּאָליטישע גרונדען די אמתע האַנדעלס־שטעלען און שאַפען אויף זייער אָרט אַזעלכע געוועלבער, וואָס עקזיסטירען בלויז צוליב דעם, ווייל זיי האָבען דעם מאָנאָפּאָל־פערקויף אויף דעם געגעבענעם אַרטיקעל.

אַז אַזאַ מין האַנדעלס־פּאָליטיק, וועלכע שטעלט מיט זיך איינגענטליך פאָר אַ האַנדעלס־חילוף, וואָס ווערט ערטיילט מענשען, טיילמאָל נישט בעדערפ־טיגע, אַז אַזאַ פּאָליטיק גיט נישט דער מלוכה די געהאָפטע איינקונפטען — דאָס איז פערשטענדליך אַליין פאַר זיך.

די מאָנאָפּאָליסטען זעהען און פערשטעהען, אַז דער מאָנאָפּאָל־אַפּאַראַט פערפיהרט, און דאָך זו־כען זיי נישט קיין ספּעציעלע לעזונג פאַר דער פראַגע, זיי טראַכטען נישט וועגען ליקווידאַציע פון די מאָנאָפּאָלען, נאָר זיי ווילען דורך איינפיהרען נייע מאָנאָפּאָלען פערשטאַרקען די שוין עקזיסטי־רענדיגע. ערשט נישט לאַנג האָט זיך אין דער צייט־שריפט פון די העכערע מלוכה־בעאַמטע מעוויהען אָנ'אַרטיקעל וועגען די מאָנאָפּאָלען. דער מחבר פון אַרטיקעל אָנערקענט, אַז דער טאַבאַק־מאָנאָפּאָל האָט אין דער לעצטער צייט נישט אַרויסגעוויזען די מינ־דעסטע אַקטיוויטעט אָדער ענערגיע, ער פּאַרעט זיך אָהן ווייטער אָהן נייע געזעץ־פּראָיעקטען און האַלט זיך אין איין רעאָרגאַניזירען.

אַזוי ווי איינער פון די צילען פון מאָנאָפּאָל איז צו פערגרעסערן די איינקונפטען און די איינ־קונפטען קענען וואַקסען נאָר אויב עס וואַקסט די קאָנסומאַציע, לעגט פאָר דער דערמאָנטער מחבר איינצופיהרען אַ מאָנאָפּאָל אויף גילזען. דער טאַבאַק־מאָנאָפּאָל, שרייבט דער מחבר, קאָן נישט פיהרען קיין צוועקמעסיגע פּאָליטיק, אויב ער בעזיצט נישט אין זיין האַנד אַזאַ וויכטיגען אַרטיקעל, ווי עס איז די גילזען־פאַבריקאַציע. פערשטעהט זיך, אַז מען קאָן נישט ביים היינטיגען טאָג העכערען די פּרייזען פון די טאַבאַק־אויסאַרבייטונגען, וועלכע זענען ביי אונז גענוג טייער און געהערען נישט צו דער בע־סטער קוואַליטעט; פיל רויכערער קענען זיך נישט ערלויבען צו קויפען פערטיגע פּאַפּיראָסען. זיי קויפען דרייבער גילזען און פערטיגען זיך אַליין אויס די פּאַפּיראָסען, וועלכע מאַכען זיי אויס ביליגער מיט אַ פּאָר גראָשען אויפ'ן שטיק: ווייל מען הייסט עס דורך איינפיהרען דעם מאָנאָפּאָל אויף גילזען — אָדער העכערען די פּריי־זען, אַז עס זאָל זיך נישט לוינען קיין גילזען צו קויפען, אָדער מאַכען אַזוי, אַז די היימישע פּאַפּי־ראָסען זאָלען נישט קאָסטען ביליגער ווי די מאָנאָ־פּאָלוּוע.

אונזערע מאָנאָפּאָליסטען זעהען, אַז אין פוילען ווערען פערקויפט פיל פעקלעך טאַבאַק, זיי רעכענען אַלזאָ, אַז ווען אַנשטאָט דעם טאַבאַק וואָלט מען פערקויפט גרייטע פּאַפּיראָסען, וואָלטען די איינ־קונפטען פון מאָנאָפּאָל געשטיגען אויף עטליכע צעהנדליג מיליאָן זל. אָבער אַזוי רעכענען קענען בלויז ביוראָקראַטען, וועלכע קענען נישט דאָס לע־בען. דער מחבר פון פּראָיעקט פון גילזען־מאָנאָפּאָל וואַרפט פאָר די מאָנאָפּאָלען, אַז זיי זענען ביוראָ־קראַטישע מאַשינען, אונבעוועגליכע און נישט שטענ־דיג פערשטעהען זיי דעם גייסט פון דער צייט. אָבער אויך דער דאָזיגער מחבר ווייזט אַרויס, אַז ער פערשטעהט נישט דעם גייסט פון דער צייט. ווען ער וואָלט דעם גייסט פערשטאַנען, וואָלט ער געוואוסט, אַז אַ נייע בעלעסטיגונג פון דער קאָנסומציע קאָן זי נאָר פערקלענערען וואָס דער מחבר וואָלט זיך וועלען געבען די מיה, וואָלט ער געוואויר געוואָ־רען, אַז דער פערקויף פון בראַנפען איז געפאַלען נאָך'ן הויבען די בראַנפען־פּרייזען.

דער דערמאָנטער גילזען ־ פּראָיעקט בעווייזט וואָס מען פערשטעהט אין די ספערען פון דער ביו־ראָקראַטיע אונטער דעם וואָרט פּרייזען־פּאָליטיק. אונטער דעם וואָרט פערשטעהט דער ביוראָקראַט אַ פּאָליטיק פון הויכע פּרייזען און דאָס נישט צולאָ־זען, אַז עמיצער זאָל קענען פאַר אַ ביליגערען פּרייז געניסען פון די מאָנאָפּאָל־אויסאַרבייטונגען. פאַר אַזאַ פּרייזען־פּאָליטיק וועט דער מאָנאָפּאָל טייער בעצאָהלען. ער וועט הויבען די פּרייזען, אָבער דיין איינקונפט, וועלכע ווערט קלענער אויך אָהן דער פּאָליטיק, וועט נאָך קלענער ווערען.

אויב אויף צו ראַטעווען איין מאָנאָפּאָל דאַרף מען איינפיהרען אַ צווייטען, בעווייזט דאָס, אַז דער יסוד פון די אָרגאַניזאַציע פון די מאָנאָפּאָלען איז נישט קיין ענטשפּרעכענדע. איינגיכען קאָן זיך אַר־רויסווייזען, אַז כדי צו ראַטעווען ביידע מאָנאָפּאָלען, פון טאַבאַק און פון גילזען, מוז מען איינפיהרען אַ מאָנאָפּאָל אויף ביבולקע און דאַן אויף מאַשינקעס און שפּעטער אויפ'ן מעהל, פון וועלכען די מאַשינ־קעס ווערען געמאַכט און אַזוי ווייטער אָהן אַ סוף.

מען בעדויערט ביי אונז, וואָס שוין זיבען יאָהרען האָט מען נישט איינגעפיהרט קיין נייעם מאָנאָפּאָל. דער פּראָיעקט פון שאַפען אַ מאָנאָפּאָל אויף קאַווע און טיי האָט נאָך נישט געזעהען די ליכטיגע שיין דער בענזין־מאָנאָפּאָל רייצט אונז. מען דענקט ביי אונז נאָר וועגען מאָנאָפּאָליזירען. אפשר וואָלטען אונזערע מאָנאָפּאָליסטען געטון אַ טראַכט, אַז די מלוכה דאַרף זאָרגען נישט בלויז פאַר איהרע איינ־קונפטען, נאָר אויך, אַז דער בירגער דאַרף עפּעס פערדינען. דאַן וואָלט זיי געלעזט דאָס גאַנצע ווירטשאַפטליכע פּראָבלעם. אָבער כל זמן זיי בע־ווייזען דאָס נישט צו טון, זאָלען זיי לכל הפחות אויפהערען צו מאָנאָפּאָליזירען, ווייל דערמיט בערע־גען זיי שאָדען סיי די בירגער, סיי די שוין עקזיס־טירענדע מאָנאָפּאָלען.

דר. פ. ראָטענשטרייך.

דער פּאָליטישער מאָמענט

די רעדע פון פּרעמיער לאַוואַל. דער ענטשעדיגונגס־וואָגען בלייבט אויפ'ן זעלבען אָרט

דער גייסטיגער מצב, אין וועלכען עס געפינען זיך איצט כמעט אַלע מלוכות פון דער וועלט, איז מיט רעכט אָנגערופען געוואָרען דורך איינעם פון די היינטיגע „וועלט־פיהרער", דורך דעם פראַנ־צויזישען פּרעמיער לאַוואַל „קאָלעקטיווע נעוראַ־סטעניע". די וועלט איז מיד, איבערמאַטערט, עס פעהלט איהר ווילען און ענטשלאָסענקייט אַרויסצו־געהען פון דעם טעמפּען ווינקעל, אין וועלכע זי איז אַריינגעשטעקט געוואָרען. און אין אַלע לענדער האָט מען טאַקע מיט שטאַרקער שפּאַנונג ערוואַרט די גרויסע רעדע, וועלכע איז אָנגעקינדיגט געוואָרען פון פראַנצויזישען פּרעמיער. מען האָט געמיינט, אַז אין דער דאָזיגער רעדע וועט מען עס הערען קלאָרע און דייטליכע ווערטער וועגען די הייל־מיטלען, וואָס זאָלען די קראַנקע וועלט אַרויסברענגען פון דעם בעוואַטענישען מצב. עס זענען אַרומגעגאַנגען קלאַנגען, אַז לאַוואַל האָט בעשלאָסען צו מאַכען גאָר אַ דרייסטען שריט, אַז ער זאָל עס ברענגען צו דער שאַפונג פון אַ נייעם פּאָליטישען און ווירטשאַפטליכען לאָקאַרנאָ, וואָס זאָל זיין פיל בעדייטענדער פאַר דעם לאָקאַרנאָ פון בריאַנען און פון פערשטאָרבענעם שטרעזעמאַן.

די רעדע פון לאַוואַלן, וועלכע איז געהאַלטען געוואָרען ביים הייסען אַפּלאָז פון דעם פּאַרלאַמענט און האָט איהם געגעבען אַ גרויסע מעהרהייט ביי דער באַלדיגער אָפּשטימונג, האָט נישט בערעכטיגט די האָפנונגען און ערוואַרטונגען. נאַטירליך האָט לאַוואַל נישט געקאַרגט קיין שעהנע שלום־ווערטער, נאַטירליך האָט ער גערעדט וועגען דעם טראַגישען מצב פון דייטשלאַנד, וועלכער מען מוז העלפען, אָבער אין זיינע רייד האָט זיך געהערט דער האַרט־נעקיגער פראַנצויזישער ראַנטיע, וועלכען מעהר פאַר אַלץ אין דער וועלט געהט אָן זיינע אָפּשפּאָרונגען און די פּינקטליכקייט, מיט וועלכער ער וועט בע־קומען געצאָהלט זיינע חובות און ענטשעדיגונגען.

די פּאָזיציע, וועלכע לאַוואַל האָט אָנגענומען, איז געווען אַזאַ, אַז לגבי איהר פערלירט די גרויסע בעדייטונג דער פאַקט, וואָס עס איז בעשלאָסען געוואָ־רען צונויפצורופען דעם בעראַטונגס־קאָמיטעט, וועל־כער איז פאָראויסגעזעהען אין יאַנג־פּלאַן און וועל־כער דאַרף בעשטימען די אַלגעמיינע צאָהלונגס־פעהיגקייט פון דייטשלאַנד. דער דאָזיגער קאָמיטעט דאַרף צוגרייטען די יסודות פון לעזען דאָס רעפּאַ־ראַציע־פּראָבלעם בכלל, וואָס מאַכט אַזוי שווער די פערשטענדיגונג פון די אייראָפּעאישע פעלקער.

אין זיין רעדע האָט לאַוואַל צווישען אַנדערען ציטירט די ווערטער, וועלכע עס האָט איהם געזאָגט אין אָנ'אינטימען געשפּרעך ברינינג: „דער טראַגישער מאָמענט אין דער געשיכטע פון אונזערע פעלקער, האָט געזאָגט דער דייטשער קאַנצלער, איז דער, וואָס מיר האָבען קיינמאָל נישט געקאָנט אין איין און דערזעלבער צייט זאָגען איינס און דאָס־זעלבע וואָרט", און עס ווייזט אויס, אַז אויך איצט הערען זיך סיי אין דייטשלאַנד, סיי אין פראַנקרייך גאַנץ פערשידענע ווערטער.

דייטשלאַנד שטרעבט אָוועקצושטעלען די פראַגע ברייט און פאָדערט, אַז ביים בעהאַנדלען איהר צאָה־לונגס־פעהיגקייט זאָלען גענומען ווערען אין אַכט נישט בלויז איהרע רעפּאַראַציאָנס־חובות, נאָר אויך די חובות לויט די קורצטערמיניגע קרעדיטען, וועלכע זענען איצט „איינגעפרירען" געוואָרען. נאָך מעהר, דייטשלאַנד, וועלכע ווערט אין דער היינטיגער אונטער־שטיצט דורך ענגלאַנד און אַמעריקע, פאָדערט, אַז די פּריוואַטע קרעדיטען, וועלכע זענען ערטיילט גע־וואָרען דער דייטשער אינדוסטריע, בענק, שטעט א. ז. וו. זאָלען האָבען פאָרצוג לגבי די מלוכה־ענטשעדיגונגען, לגבי די אַזוי צו זאָגען פּאָליטישע חובות. כדי צו קאָנען צאָהלען אָט די פּריוואַטע חובות, האַלט דייטשלאַנד פאַר אונבעדינגט, עס זאָ־לען פון איהר אָראָפּגענומען ווערען די רעפּאַראַצ־יאָנס־צאָהלונגען און דאָס נישט בלויז אויף אַ קור־צען טערמין.

אַמעריקע און ענגלאַנד, וועלכע האָבען גרויסע קאַפּיטאַלען אין די דייטשע בענק און אינדוסטריע־אונטערנעהמונגען, זענען גרייט באַהצוקומען די דאָ־זיגע פאָדערונג פון דייטשלאַנד, ווייל זיי האַלטען, אַז באם אין דייטשלאַנד זאָל קומען צו אַ ווירטשאַפט־ליכער קאַטאַסטראָפע, דאַן וועט וועגען וועלכע עס איז ענטשעדיגונגען בכלל נישט קאָנען זיין קיין רייד.

אין פראַנקרייך דאַגעגען האַלט מען, אַז די פער־ספּעקטיוון פון אַ ווירטשאַפטליכער קאַטאַסטראָפע אין דייטשלאַנד זענען שטאַרק איבערגעטריבען. אמת, מען לייקענט דאָרט נישט, אַז די לאַגע פון דייטש־לאַנד איז אַ שווערע, אָבער די שוועריגקייטען ער־קלערט מען מיט דער פערשווענדערישקייט, וועלכע עס האָט זיך ערלויבט די דייטשע מלוכה'שע און מוניציפּאַלע ווירטשאַפט: מען האָט צופיל אין דייטש־לאַנד געבויט און צופיל דאָס לאַנד געפּוצט און בע־צירט. אין פראַנקרייך האַלט מען פאַר מעגליך ענט־געגענצוקומען דייטשלאַנד אין דער הינזיכט פון די צאָהלונגס־טערמינען, אָבער באין אופן רעכענט מען דאָרט נישט אינגאַנצען צו אַנולירען די ענטשעדיגונ־גען. פערקלענערען די צאָהלונגען, האָט לאַוואַל ער־קלערט, וועט מען קאָנען נאָר אויף דער צייט פון דער ווירטשאַפטליכער דעפּרעסיע און נאָר אויף אַזוי פיל אויף וויפיל פראַנקרייך וועט בעקומען וועל־כע עס איז פערלייכטערונגען מצד איהרע אייגענע קרעדיטאָרען, דאָס הייסט מצד אַמעריקע.

וואָס אַנבעלאַנגט דעם דייטשען שטאַנדפּונקט וועגען פאָרצוג פאַר די פּריוואַטע חובות, האָט לאַוואַל ערקלערט, אַז וועגען דעם קאָן קיין רייד נישט זיין, אַז די דאָזיגע קרעדיטען קאָנען נישט האָבען קיין שום פאָרצוג לגבי די פּאָליטישע רעפּאַראַציעס: פראַנקרייך טאָר נישט שאַטעווען מיט איהרע פי־נאַנציעלע מיטלען.

מיר זעהען אַלזאָ, אַז נאָך איידער עס איז זיך צונויפגעקומען דער בעראַטונגס־קאָמיטעט פאַר די ענטשעדיגונגען, ווייזען זיך אַרויס טיפע און קאַרדי־נאַלע מיינונגס־פערשידענהייטען צווישען די הויפּט־פּערינטערעסירטע צדדים.

עס איז דעריבער שווער פאָראויסצוזאָגען דער־פאַרשטעהענדיגער קאָנפערענץ וועלכע עס איז פּאָזי־טיווע פּערספּעקטיוון, און די פראַגע פון ענטשעדי־גונגען איז דאָך איינע פון די וויכטיגסטע אויף וויפיל מען פּרובט רעדען וועגען לעזען דעם ווירטשאַפטלי־כען וועלט־קריזיס. אָבער פון פינאַנציעל־שטאַרקען צד זעהט מען נישט קיין ווילען צו רעזיגנירען פון זיינע געלדער און דער ענטשעדיגונגס־וואָגען בלייבט שטעקען אויפ'ן זעלבען אָרט, ווי ביז איצט.

פ. ב.

דער איינדרוק פון דער היטלעריסטישער פערשווערונג

(קאָרעספּאָנדענץ פון בערלין)

דייטשלאַנד האָט זיך אויפגעכאַפּט, דאָנערשטאָג דעם 26. נאָוועמבער פון אַ האַרמאַטען קאַנאָנאַדע. אַז די נאַציאָנאַל־סאָציאַליסטען האָבען געגרייט אַן איבערקעהרעניש — איז דערוויזען געוואָרען, דער געשפּענסט פון אַ „דריטער אימפּעריע" איז אויפגע־שטאַנען אין אַלעמען קלאָרע און דייטליכע שטריכען, פון וועלכע עס קאָנען זיך די האָר שטעלען קאַפּויר ביי יעדען נאָרמאַלען מענשען!

די טערמינאָלאָגיע פון דאָס פּראַקטישע פּראָ־גראַם פון דעם בעוואוסטען העסענער „פּראָיעקט פון רעגירען", איז שטאַרק נאָהענט צו דער „טאַק־טיק" פון מיליטערישען קאָמוניזם.

און פאַר אַלעמען שטעהט איצט די פראַגע: צי האָט מען דעם האַקענקרייצלער־בעוועגונג דער־לאַנגט אַ טויט־קלאַפּ, צי וועט זי אין אַ קורצער צייט אַרום צו זיך קומען, צי האָט מען זי נאָר לייכט פערוואונדעט.

אויף וויפיל מען קען אורטיילען פון דעם רעש פון דער צייטונגס־קאַנאָנאַדע, שטיקלעך פּאָלעמיק, גענעראַל־פּראָקוראָרישע און היטלערישע אויסגע־שרייען, ערקלערונגען און דעמענטען — איז דער האַקענקרייצלער נאָר אַביסעל לייכט צעדראַפּעט, אָ־בער נאָך נישט אויסגעמעקט פון דער פּאָליטישער קאַרטע פון דייטשלאַנד.

נישט נאָר נישט אויסגעמעקט, נאָר זאָלען מאָר־גען פאָרקומען ערגעץ וואַהלען — וועט ער נישט פער־לירען קיין איין אָנהענגער.

און נישט דעריבער, ווייל היטלער האָט באַלד ערקלערט, אַז ער איז אויף קיין שריט נישט אוועק פון זיין „שטרענג לעגאַלער" פּלאַטפאָרם: די מיל־יאָנען וועהלער וועלכע האָבען געשטימט פאַר'ן „פיהרער", זענען גאָר נישט גענייגט צו מיינען, אַז די מאַכט זאָל פרידליך איבערגעהען צו די נאַצ־יאָנאַל־סאָציאַליסטען. מען דאַרף אויך נישט מיי־נען, אַז זיי זענען גרייט אוועקצוגעבען דאָס לעבען פאַר די הויכע אידעאַלען פון דעם „פיהרער": ניין, זיי גלויבען נאָר אין דער קראַפט פון די בעוואָ־פענטע שטורם־גרופּען, זיי צווייפלען נישט אין דעם לייכטען זיג פון די לעצטע איבער די וואַקלענדיגע מאַסען פון דער לינקער דעמאָקראַטיע. זיי זענען אַזוי איבערצייגט אין דער קראַפט פון באַגנעט און קויל, אַז זיי צווייפלען גאָר נישט אין דעם גיכען זיג פון דער „פעסטער מאַכט".

און דער העסענער דאָקומענט קען נישט צור־שטערען דעם גלויבען, נישט די איבערצייגונג, וואָס זיצט אַזוי טיף אין דער נשמה פון עטליכע מיליאָן פערבלענדעטע מענשען.

אָבער דער פערעפענטליכטער זאָאָלאָגישער „מלוכה־אַקט", אָנגעשריבען מיט דער פעדער פון אַ מענשען, וואָס האָט דעם טיטעל דאָקטאָר פון רעכט, האָט געמאַכט — און דאָס האָט מען באַלד דער־פיהלט, — אַ גרויסען רושם אויף די ברייטע מאַסען, וועלכע ווילען נישט דערלעבען אונטער היט־לער'ס דיקטאַטור.

די לינקע פּראָלעטאַרישע דעמאָקראַטיע (און דאָ האָט די עהנליכקייט פון דער שטימונג בעזיגט דעם אונטערשייד פון די פּאַרטיי ־ בילעטען) לעבט שוין לאַנג איבער דעם פּראָצעס פון קראַפט־צופאַלוס און פּאַטאָס פון קאַמף געגען דער שוואַרצער דיקטאַטור.

דער העסענער דאָקומענט האָט נאָך צוגעגע־בען דעם דאָזיגען צופאַלוס אַ שטאַרקערען און דייטלי־כערען אויסדרוק, אַזוי אַז די לינקע אָנפיהרער פון די אַרבייטער־אַרמעען האָבען זיך אַזעלכעס גאָר נישט געקענט פאָרשטעלען.

און די דאָזיגע מאַסען אין אַלץ איינס, צי וועט היטלער קענען בעווייזען זיין נישט אָנגעהעריגקייט צו דעם העסענער דאָקומענט, צי ניין, צי וועלען די פאָרמעלע שולדיגע, די אַזוי גערופענע „טעכנישע מחברים" זיצען אויף דער בעשולדיגונגס־באַנק, צי וועלען זיי שפּאַצירען אויף דער פריי, ווי יענער דער דע־פּוטאַט, וועלכער אַנאָנסירט זיך אין די אַפישען וואָס טיילען מיט וועגען זיינע רעדנערישע אַרויס־טריטען: — „שוואַרצער מערדער" — מיטגליד פון רייכסטאַג, דער און דער...

דער אַנטיהיטלערישער בעוועגונג איז געגעבען געוואָרען אַ געוועהר, וועלכעס זי וועט קיינמאָל נישט אַרויסלאָזען פון די הענט און וועלכע פערגרעסערט איהר פּסיכישע קראַפט און איהר ווילען־אָנשטרענ־גונג, און שוואַכט גלייכצייטיג אָפּ דעם אומפער־שעמטען און ציניזם פּאַטאָס פון דעם זיגער, וועל־כער האָט נאָך נישט געזיגט.

אַ דייטש האָט ליב קאָנקרעטקייט, און די הע־סענער אָפיציעלע בעריכטען גיבען איין קלאָר, נישט בעשטרייטבאַר בילד: אין דער נאַכט, ווען מען האָט געוואַרט אויף דעם פאַלען פון ברינינג'ן זענען אין דער העסענער היטלער־פעסטונג געשטאַנען בע־וואָפענט ביז צו די ציין 100 „שטורמיסטען", וועל־כע האָבען בעדאַרפט באַלד מיט שטורם און דראַנג פערכאַפּען די מאַכט.

און וועגען דעם האָט מען נישט געקענט נישט וויסען אין דעם מינכענער „ברוינעם הויז" און דער העסענער מאַניפעסט דערצעהלט נאָר וואָס עס וואָל־טען געטון די דאָזיגע צוויהטע איבער גאַנץ דייטש־לאַנד שטורמיסטען אַ שעה נאָכדעם, ווי זיי וואָלטען איבערגעגעבען די מאַכט זייער געטרייען פיהרער.

נאָר אויב די מאַסען האָבען אין מאַניפעסט אונטערגעשטראָכען דעם ווילען צום קאַמף, וועלכער וועט געפיהרט ווערען פון זייער זייט נישט אין ווייסע האַנדשוה, האָבען די רעכטע פון אַלע מינים (עס פערשטעהט זיך אַ חוץ די היטלעראוּוצעס) זיך דער־שראָקען נישט אויף קיין שפּאַס, און זייערע פּאָלי־טיקער האָבען באַלד פערשטאַנען וואָס פאַר אַ גע־פאַהר עס דראָהט זיי: קיין פערשטענדיגונג מיט'ן קאַטוילישען צענטער, וועלכע האָט געדאַרפט פיהרען די „נאַציאָנאַל אָפּאָזיציע" צו דער מלוכה מאַכט איז איצט נישט מעגליך. דאָס מעג מען זאָגען נאָר אויף איצט, ווייל וואָס עס וועט זיין אין צוויי וואָכען אַרום קען קיינער נישט זאָגען. צייט טאָר מען אָבער נישט פערלירען: די פּאַרטיי פון „סטיבישען פאָלקס־כעס" מוז געהען פאָרווערטס, אָהן אָפּשטעל, אָהן אַרומקוקען זיך.

און אויפכאַפּענדיג זיך אינדערפריה פון אַ קאַ־נאָנאַדע־קנאַלעריי, האָט זיך דייטשלאַנד געפונען אין אַ כאַאָס פון נישט קלאָרע געפיהלען, אונרוהיגקייט, פאָרגעפיהלען פון מעגליכע שרעקליכע צוזאַמענ־שטויסען, וואו נישט „מאַניפעסטע" ברוי־זענדער שטורם וועט זיך וואַרפען מיט טויזענדער לעבעדיגע מענשען.

נ. וו.

קלאַבג:
GRAND KINO
היינט און פאָלגענדע טעג!
די גרויס מייסטערווערק פון
Cecil B. de Mille
מאַדאַם טייוועל
גרויסער באַל אויף אַ צעפּעלין.
גיגאַנטישע קאַטאַסטראָפע אין דער לופט.
די הויפּט־ראָלען קרעאירען:
Kay Johnson, R. Denny, Lillan Roth
אין 5000 מעטער.
אויסערן פּראָגראַם:
אַ רעוועלאַציאָנס־נאָך־פּראָגראַם

וועלען מיר שווייגען?

פון לעאַ קעניג

פאַר יעדען, וואָס האָט אָפענע אויגען איז שוין דאַכט זיך, גענוג קלאָר, אַז אין די נעכסטע פאַר צעהנדליג יאָהר וועלען יודען קיין האָניג נישט לעקען.

אָט די שרעקליכע, לעת עתה נאָך אַלץ נישט היילבאַרע, סאָציאַלע וואונד, וואָס טראָגט דעם נאָמען „יודען פראַגע", וועט אַלץ מעהר בלוטען און בלוטען, ביז דאָס יודישע פאָלקסוועזען וועט חלילה אינגאַנצען צוקריפּעלט ווערען, אַזוי אַז עס וועט שוין מעהר קיין תקומה נישט האָבען.

אַזוי זעהט אויס וועט זיין אין אַלע לענדער, וועלכע זענען שוין אַריין אָדער זענען ערב אָט דער תקופה, וואָס ווערט אָנגערופען סאָציאַלע אומוועלצונג.

עס איז נישט קיין פראַגע פון שוואַרץ־זעהעריי פון פעסימיזם.

אין אונזערע יודישע אינטערעסען און אין די אינטערעסען פון די יודישע פאָלקס־מאַסען אַליין מוזען מיר אַרבייטען (ווען עס זאָל זיך ווענדען אין דעם) פאַר גראַדואַליזם, פאַר עוואָלוציע.

דער יודישער פאָלקס־אָרגאַניזם, די יודישע עקאָנאָמיק איז צו קראַנק און נישט באַלאַנסירט, אַז מיר זאָלען קענען איבערטראָגען די קאַטאַסטראָפאַלע קלעפּ פון רעוואָלוציעס.

געהן מיט אַן אויסגעשטעלטער קראַנקער ברוסט נעגען די סאָציאַלע קאַזאַקלינגען איז קאַריקאַטוריעל, אָדער מען מוז זיך דערביי געפינען אין דער נישט פעראַנטוואָרטליכער שטימונג פון אַ „מאבד עצמו לדעת". אָבער ליידער צוקוקענדיג זיך גיכער צו דעם, וואָס קומט פאָר אַרום אונז אין אַלע לענדער און צוהערענדיג זיך צום טעמפּא און צו דער לאָגיק פון די סאָציאַלע און נאַציאָנאַלע געשעהענישען אַרום אונז, מוזען מיר קומען צום טרויעריגען בעשלוס, אַז „גוטער ווילען" און „שכל הישר" שפּילען אַ קנאַפּע ראָלע אינ'ם קאַמף צווישען מענשליכע אינטערעסען.

און אַז אין די נעכסטע פאַר צעהנדליג יאָהר וועלען מיר אפשר זעהן דעם פולען באַנקראָט פון אַלע עוואָלוציאָניסטישע און סאָציאַל רעפאָרמיסטישע בעוועגונגען און פּאָליטישע פּאַרטייען.

און וואָס וועט זיין מיט די יודען? וועלען מיר באַקעט און נישט בעשיצט קענען אויסהאַלטען די אָנקומענדע סאָציאַלע שטורמען?

וואָס זאָלען מיר טון? וואָס קענען מיר, וועלכע האָבען אַ הייסען וואונש, אַז אונזערע מאַסען, אַז אונזער פאָלק זאָל זעהן און אַנטיילנעהמען אינ'ם מאָרגען, וואָס וועט אויפגאָגען פאַר דער גאַנצער מענשהייט — וואָס קענען מיר טון?

דאָס יודישע לאַנד — איינע פון די הויפּט־רפואות פאַר דער אַלטער און פאַטאַלער יודען־פראַגע — בויט זיך זעהר און זעהר לאַנגזאַם, אַזוי לאַנגזאַם, אַז עס וועט כמעט קיין פּאָליטישען און מאָראַלישען איינפלוס נישט האָבען אויף אונזער גלות, בעזונדער אין די שרעקליכע צייטען, וואָס קומען אָן.

עס איז קיינעמס שולד נישט, וואָס דאָס יודישע לאַנד בויט זיך אַזוי אומגליקליך לאַנגזאַם. אפשר איז עס שוין דער צושטאַנד פון „כולו זכאי יכולו חייב". און דער אמת'ער טיפער זין פון'ם ציוניזם איז דאָך דורכ'ן לאַנד געזונד מאַכען דאָס פאָלק, עקאָנאָמיש און פּסיכאָלאָגיש. עס זאָל כוח האָבען ציזאַמען מיט די בעסערע שעפערישע כוחות פון אַלע פעלקער צו געהן צו אַ בעסערער מענשליכער צוקונפט.

דאָס יודישע לאַנד איז אַ רפואה, אין די רפואה קען מען זאָגען אָבער אַ צו קליינע, נישט בעדייטענדע כמעט, דאָזען פון דער רפואה קריגט אונזער קראַנקער אָרגאַניזם.

און די קראַנקהייט פּראָגרעסירט.... און עס קומען אָן סאָציאַלע בייזע געוויטערן.

לאָמיר זיין אונפּאַרטייאיש: ס'איז דאָ נאָך אַ וואונדערבאַרע רפואה פאַר דער יודען־פראַגע. לאָמיר נישט מורא האָבען אָנרופען די רפואה ביי איהר נאָמען: רוסלאַנד!

אָבער די רפואה איז אַ כירורגישע. זי שמעקט מיט'ן אָפּעראַציאָנס טיש און מיט'ן כירורגישען מעסער.

און ווי מיר ווייסען, האָט דער יוד מורא פאַר'ן מעסער. און וואָס איז פיל ערגער: מיר ווייסען, אַז אונזער נאַציאָנאַלער אָרגאַניזם איז צו קראַנק, דאָס האַרץ צו שוואַך... אָט דער שאַרפער סאָציאַלער מעסער מוז צופיל אויסשניידען. און דער חולה קען חלילה אויסגעהן אונטער'ן מעסער.

זענען מיר דאָך אַלע מהאַ יטעמא טאַקע עוואָלוציאָניסטען, גראַדואַליסטען.

און וויפיל יודען — ווי פאַנטאַסטיש בכלל אַזאַ היפּאָטעזע זאָל איצט נישט אויסקוקען — קענען זיך עס אידעאיש און פיזיש ראַטעווען אונטער'ן שוץ פון אַ שאַרפער שווערד?

אַזוי איז, דאַכט מיר, די לאַגע סיידען מיר זאָלען גלויבען אין סאָציאַלע זיגזאַגען און נסים.

וואָס־זשע טוט מען? וועלען מיר זיך צוהערען צום אָנקומענדען שטורם און שווייגען? וועלען מיר אויך אַצינד אָננעהמען די אַלטע יודישע מיטלען פון „פערלאָזען זיך אויף גאָטס באַראָט"?

אָדער אפשר גאָר צוריקפאַלען אויף דער פאַביק־סטראַטעגיע פון „לאָז זיך ראַטעווען ווער עס קען, און וואו ער קען".

מיר דאַכט זיך, אַז די קלאָר און ניכטער זעהענדע יודישע פיהרער און פּאָליטיקער טאָרען צו דעם נישט צולאָזען.

עס איז נישט ווירדיג און עס איז פחדנות'דיג.

וואָס־זשע וועלען מיר זיצען ביי די האַלב פערלאָשענע פייערען פון אונזערע נאַציאָנאַלע אידעאַלען און קאָרטשען זיך אין אונזערע בשמה־וועהען און קרעכצען ווי סאָציאַלע מצורעים?

ביין, עפּעס מוז געטון ווערען, און ווירדיגעס, ווי עס פּאַסט זיך פאַר זיהן פון אַ פאָלק, וואָס זעהען די געפאַהרען און ווייסען, אַז מיט בעהאַלטענע קעפּ פערגרעסערט מען נאָר די געפאַהרען.

וואָס־זשע דאַרף שוין געטון ווערען?

מיר דאַכט זיך, אַז עס מוז שוין געשאַפען ווערען אַ קאָמיטעט פאַר נאַציאָנאַלער זיכערקייט (אָדער רופט עס אַ „נאַציאָנאַלע זעלבסטשוץ").

דער קאָמיטעט דאַרף נאַטירליך זיין אונפּאַרטייאיש מיט פערטרעטער פון אַלע יודישע וועלטליכע אָרגאַניזאַציעס, דער עיקר פּאָליטישע און קולטורעלע. אַ קאָמיטעט, וואָס זאָל בעשטעהן נישט פון גבירים אדירים און נדיבים — נאָר פון ניכטערע נאַציאָנאַלע מלוכה מעשישע יודען, וועמענס אידעאַל איז אַ ניי געזונט לעבען פאַר דער גאַנצער

וועגען אַ קאָמיטעט פאַר נאַציאָנאַלער זיכערקייט

מענשהייט אין וועלכען יודען זאָלען זייער לעבעדיגען פּראָדוקטיווען חלק האָבען.

וואָס דאַרף דער קאָמיטעט טון: וואַכען איבער זעלבסטשוץ, איבער דער זיכערקייט פון די יודישע מאַסען, וואו זיי זאָלען זיך נישט געפינען. וואָרענען זיי פון די געפאַהרען, פערהאַנדלען מיט אונזערע פּאָליטישע פיינד און א'יב ס'איז נויטיג — מיט אונזערע פּאָליטישע ביטערסטע שונאים אפילו.

און נישט נאָר כלפי חוץ דאַרפען מיר אַזאַ קאָמיטעט פאַר נאַציאָנאַלער זיכערקייט נאָר אפשר מעהר נאָך פאַר אונזער אינערליך לעבען.

אונזערע שונאים און געפאַהרען זענען נישט נאָר אין דרויסען נאָר אויך אינעווייניג. מיר מוזען עס מודה זיין: אין אינזער לעבען אַליין זענען פערהאַן איבערגענוג קראַנקע סאָציאַלע מיקראָבען.

און דער קאָמיטעט וועט האָבען דעם חוב אויך צו רעדען און פאָרען פון די יודישע מאַסען אַ מעהר היגיעניש לעבען, סאָציאַל און עקאָנאָמיש.

דער קאָמיטעט פון אונזערע פערטרעטער וועט פערהאַנדלען (נישט משתדל זיין זיך) מיט אונזערע פיינד און שונאים אינדרויסען; דער קאָמיטעט וועט אויך העלפען אָרגאַניזירען דאָס יודענטום אין אַלע לענדער. אָרגאַניזירען זיי הויפּטזעכליך און ווי ווייט מעגליך סאָציאַל און עקאָנאָמיש און געבען זיי — הויפּטזעכליך דער יודישער יוגענד — דאָס פולע בעוואוסטזיין אויף זייער בירגער רעכט.

איך גלויב, אַז אַזאַ פעראַנטוואָרטליכען קאָמיטעט איז נישט שווער צונויפצושטעלען מיט פאָרשטעהער פון אַלע אונזערע נאַציאָנאַלע און ראַדיקאַלע וועלטליכע אָרגאַניזאַציעס; מיט פאָרשטעהער פון'ם ראַדיקאַלען אָדער ראַציאָנאַלען ציוניזם, בונד, אָרט, אַמעריקאַנער קאָנגרעס א. אַ. וו.

און מיר דאַכט זיך, אַז ס'איז צייט אַזאַ קאָמיטעט צו שאַפען שוין איידער עס ווערען אַ סך אַ עלכע קאָמיטעטלעך געשאַפען, וועלכע קענען אַמאָל שעדיגען צוליב זייער פּאָליטישער נישט ערפאַהרענקייט און צוליב דעם ווייל עס וועט זיי פעהלען פעראַנטוואָרטליכקייט און ממילא פעראַנטוואָרטליכקייט.

איך ווענדע זיך צו ד"ר חיים ווייצמאַן, ווי צו דעם ניכטערסטען יודישען מלוכה־מאַן, וואָס מיר האָבען אַצינד און איך פרעג אייך:

וואָס קלערט איהר וועגען דעם? אויף אייער ענטפער וואַרט די בעסטע טייל פון דער יודישער יוגענד.

היט אָפּ אייער האַרץ \ מעדיצינישע שמועסען \ פון ד"ר י. טעז

איין אויטאָריטעט אָדער מעהר ווי איינער, האָבען בעטאָנט, אַז די גרויסע צאָהל פון האַרץ־קראַנקהייטען קומען צוליב דעם לאַנגען לעבען. אין די לעצטע צעהנדליגער יאָהרען — האָבען זיי בעטאָנט — איז אונזער דורכשניטליכער לעבען פערלענגערט געוואָרען מיט כמעט צוואַנציג יאָהר. ווען מען פערגלייכט, למשל, די לעבענס־צייט אין אינדיע, גאַנדי'ס לאַנד פון „היימישען לייוועגט", דאַן זעהט מען דעם גרויסען אונטערשיד וואָס בעשטעהט אין דער לענג פון לעבען פון אַ הינדו און אַן'אַמעריקאַנער. דער דורכשניט פון לעבענס־צייט פון אַ הינדו איז נישט מעהר ווי 25 יאָהר. דאָס הייסט, אַז אַ הינדו, וואָס ווערט געבוירען, קאָן דערוואַרטען אַ לעבענס־צייט פון 25 יאָהר און דורכשניט, בשעת אַן־אַמעריקאַנער קאָן האָפען צו דערלעבען קרוב צו די ששים. מאַנכע אויטאָריטעטען האָפען, אַז די לעבענס־צייט וועט פערלענגערט ווערען ביז צו זיבעציג אָדער אַכציג יאָהר אין משך פון די נעכסטע פופציג אָדער הונדערט יאָהר. דאַכט זיך אַ פיינע זאַך! איז אָבער דער חשבון קיין חשבון נישט.

עס איז אונז געלונגען צו בעשרענקען די קינדער־שלאַפקייטען, אַזוי, אַז היינט שטאַרבען נישט אַזוי פיל קינדער ווי אַמאָל. דאָס הערט די לעבענס־שאַנסען פון יעדען מענשען, און אין דעם סך הכל קריגען מיר אָט אַזאַ שפע פון הויכע לעבענס־צאָהלען. דערפאַר אָבער איז די צאָהל פון אַלטע לייט, אויב מען רעכענט אַראָפּ אָט די צאָהל, וואָס געהט אויף דער קאָנטאָ פון קינדער־קראַנקהייטען — נאָר נישט אַזוי גרויס. דער אמת איז, אַז אפילו אין ווייסטען מיטעלאַלטער זענען געווען אַלטע לייט, שטאַרקע בריט־ביינערדיגע זקנים, וואָס האָבען געלעבט ביז אַכציג און ניינציג יאָהר. אָט דאָס בעווייזט, אַז די האַרץ־קראַנקהייטען קומען נישט פון לאַנגען לעבען, נאָר פון'ם גיכען לעבען. מיר לעבען נישט לענגער, נאָר גיכער, פעסטער און אומגעלומפּערטער, מיר פיהרען אַן'עקספּרעס־לעבען, און נישט דער לאַנגער, נאָר גיכער לעבען איז די סיבה וואָס מיר האָבען היינט אַזוי פיל האַרץ־קראַנקע. דאָס האַרץ איז דער לאָקאָמאָטיוו פון לעבענס־צוג, און אויב דער צוג יאָגט זיך אָן רחמנות, דאַן ווערט אויך באַלד דער לאָקאָמאָטיוו אָפּגענוצט.

און וואָס קאָן מען טון דערצו?

צו פּרעדיגען, אַז מענשען זאָלען לעבען ווי אין די צייטען פון אברהם אבינו, איז פשוט אַרויסגעוואָרפענע רייד. מען מוז מיטלויפען אָדער מען ווערט צוטראָטען אין טומעל.

אלא מאי?

אפילו דאָס מאָדערנע לעבען — און דאָס מאָדערנע לעבען מעהר ווי ווען עס איז אַמאָל — גיט גענוג פרייע צייט כדי זיך אויסצורוהען, כדי אָנצוזאַמלען נייע כחות און געבען דער האַרץ אַביסעל רוהע. אָבער ווער עס זאָרגט זיך בייטאָג און ביינאַכט, נאָר בייט אָהן אַ שיעור, און אַנשטאָט זיך אויסצורוהען פערברענגט מען די רוהע־צייט אין אָנשטרענגענדע ספּאָרטס, און גלאַט אַזוי אין אומנוציגע און שעדליכע פערגעניגענס — ביי דעם ווערט דאָס האַרץ באַלד אָפּגענוצט, אויסגעמוטשעט אין פשוט עס פערלירט די כחות און דעם ווילען צו לעבען.

דאָס און נאָך עפּעס:

אַמאָל איז די מעדיצין געשטאַנען אויף דעם פאַלשען שטאַנדפּונקט פון דער צוויי־טיילונג פון גוף און נשמה. דאָקטוירים האָבען נאָר בעהאַנדעלט דעם גוף. די נשמה האָבען פערזאָרגט די „זעעל־זאָרגער". און כדי די נשמה זאָל, חלילה, נישט ווערען אַן'אַפּיקורוס, האָבען זיי נישט געזשאַלעוועט קיין שריק, שטראָף, פּייניגונגען און האָבען זי פערטריבען אין גיהנום ביים לעבען, כדי זי זאָל וואָס גיכער געהען אין גן־עדן אַריין נאָכ'ן טויט. אָבער איצט ווייסען מיר, וואָס פאַר אַ גרויסען איינפלוס עס האָבען די גייסטיגע ליידען אויף די קערפּערליכע ליידען. סיי בנוגע עסען, טרינקען, אַרבייטען, שלאָפען און וואָס עס זאָל נישט זיין, איז די נשמה דער קאַפּיטאַן פון דער לעבענס־שיף, און אויב דער קאַפּיטאַן פערפיהרט די שיף אויף אַ באַרג שטיינער, דאַן ווערט אויך די שמאַרקסטע שיף באַלד צעבראָכען. עס איז נישט אַזוי וויכטיג וואָס מען עסט, אויב מען עסט במנוחה, מיט אַפּעטיט און פערגעניגען. אָבער וואָס טויגען געבראָטענע טייבעלעך, אויב מען פער'סמ'ט זיי מיט רציחה, רוגזון און יגון יאנחה?

און נאָך וויכטיגער איז דאָס בנוגע דעם האַרץ, וואָס איז פערבונדען מיט'ן לעבען מיט אַ פיינעם פלאַנטער פון נערוועז, אין אויף וועלכער עס רופען זיך אָפּ די קלענסטע זעלישע און קערפּערליכע שטערונגען און דערשיטערונגען, ווי אויף אַ סיסמאָגראַף.

און אויב מען וויל האָבען אַ געזונט האַרץ, מוז מען אָט די זעלישע ליידען בעקעמפען, ווייל יעדע פונקציאָנעלע, דאָס הייסט גייסטיגע און נערוועזע שטערונג, איז אַן'אָפּקומעניש פאַר'ן האַרץ.

אַ גרויסער כירורג האָט אפילו דעמאָנסטרירט אַ בייזע אָפּעראַציע ווי אַזוי אָפּצוטשעפען דעם האַרץ־מאָטאָר פון די רימענס פון דער טרייב־מאַשין, אַזוי, אַז דאָס האַרץ זאָל ווערען אויסגעשפּאַנט פון דעם שווערען וואָגען וואו עס זיצט דער גראָביונגישער בעל־עגלה מיט אַ גרויסער בייטש און האַלט אין איין טרייבען דעם דאַרען פערדעל. אָבער ביז דאָס ווערט אַ מעהר פּראַקטישע רפואה (און איך פערזענליך בין אַן'אַפּיקורוס אין דער רפואה) האָט דערווייל יעדער איינער די מעגליכקייט אָט דאָס פערדעל, וועלכעס שלעפּט מיט דעם גאַנצען לעבענס־אוצר, אויף אַ ווייל אויסצושפּאַנען. היט זיך אויס פון זאָרגען, פון גרויסע זעלישע אויפרעגונגען און האָרעפּאַשנעקייט, פון אומנוציג און פוסטע מאָרוואָרפען, און איהר וועט דערמיט ממילא אַראָפּנעהמען אַ שווערע וואָג פון אייער לעבענס־וואָגען. געזונטע נערווען זענען אַ וויכטיגער פאַקטאָר צו האָבען אַ געזונטע האַרץ.

היט אָפּ אייער האַרץ וועט איהר דאַן ממילא מאריך ימים זיין.

אַ קראַנץ פּערל פון תלמוד און מדרש

געזאַמעלט און בעאַרבייט פון **אברהם שלעזינגער**

דער איינגעבירגערטער לעבט אויף דער ערד, און דער „פרעמדער" איז נישט זיכער מיט זיין באָדען און עס זעהט אויס ווי ער שוועבט אין די הימלען.

(עירובין ס')

* * *

דורך יסורים לייטערט זיך אויס אַ מענש פון זיינע זינד.

(ברכות ה').

* * *

אַמאָל שליגט אין דער פערדינסט דעם שאַדען, און אַמאָל שליגט אין דער שאַדען דעם פערדינסט.

(אבות ה').

* * *

אַמאָל געפינט זיך דער מענש ווי אַ אבל צווישען חתנים און אַמאָל ווי אַ חתן צווישען אבלים.

(שבת קי"ד)

* * *

דער אמתער יוד הגם ער האָט אפילו געזינדיגט בלייבט ער אָבער תמיד אַ יוד.

(סנהדרין מ"ד)

* * *

אין בעאַמטער העלפט תמיד אַ צווייטען בעאַמטען.

(חולין מ"ט)

* * *

ווען אַ גרויסער מענש רעדט וועגען אַ געוויסען ענין זאָלסטו איהם נישט פרעגען וועגען אַ צווייטען ענין.

(שבת ג')

* * *

כהנים זענען האָסטיגע.

(שבת כ')

* * *

דער מענש וואָס יעוואָינט זיך צו רעדען וועגען „אמת" טוט ער אויך אַלץ מיט אַן'אמת...

(ברכות י"ד)

* * *

יעדער מענש האָט זיין זכות אין זיינע אייגענע הענד ווייל עס ווערט איהם אַלץ צוגעטיילט נאָך זיינע מעשים.

(פסיקתא).

* * *

דאָס רוב קריטיקירט איינער דעם אַנדערען מיט די זעלביגע חסרונות וואָס ער אַליין בעזיצט.

(קידושין ע')

* * *

עס שטעהט אַ בוים שטאָלץ און זיכער.
פּלוצים קומט אַ ווינט פון צפון צי פון דרום
און אויסגעוואָרצעלט ליגט דער בוים
און איז איינמאָל געפאַלען
ווערט דער בוים מעהר נישט אויפשטיין;

(קהלת י"א ג')

טעג פון תשובה

פון ש. ניגער

פערצייטען, אַז עס איז געקומען אַ צרה אויף יודען, אַ מגפה, אַנ׳אַנשיקעניש, האָט מען גלייך גע־נומען זוכען חטאים אין שטעטעל. דער רבי דער מגיד האָט מיט מעהר בריען, ווי אַלעמאָל, גע׳מוסר׳ט דעם עולם, פערלאַנגט פון איהם, ער זאָל חרטה האָבען אויף זיינע שלעכטע מעשים, תשובה טהון.... די קלוגע, די איבערקלערטע האָבען געלאַכט דער־פון. עס איז אפשר געווען פון וואָס צו לאַכען. מען האָט געזוכט דעם קוואַל פון בייז נישט דאָרט, וואו מען האָט איהם געדאַרפט זוכען. אָבער פון דעם עצם געשריי, אַז מען זאָל אויסגעפינען די סיבה פון׳ם אומגליק און אויסראַ־מען דאָס שלעכטס, איז נישט געווען וואָס חוזק צו מאַכען. דאָס איז געווען אַ געשריי פון וואָרענונג. דאָס איז געווען אַ געזונטער געשריי. ער האָט געווי־זען, אַז די אומה האָט אַ שאַרפען אינסטינקט פון לעבען. ער האָט עדות געזאָגט, אַז דאָס פאָלק שפירט די געפאַהר, ווען אפילו זיין שכל איז פערטונקעלט, זיינע אויגען זענען פערבלענדעט, און עס זעהט נישט, וואו זי ליגט, פון וואַנען זי קומט...

יאָ, עס איז געזונט אַ גוטער סימן — אָט דאָס, וואָס אין אַנ׳עת צרה זענען, אינאיינעם מיט די פּריסטערס, געקומען אויך די שטראָפערס, די ישעיהו׳ס, די, וועלכע האָבען געוועקט דעם גע־וויסען, דעם געדאַנק פון פאָלק און נישט בענוגענט זיך מיט׳ן „נחמו, נחמו, עמי“.

אַזעלכע סמנים פון רופען צו תשובה, צו חרטה ווייזען זיך אויך אין אונזער שלעכטער און ביטערער צייט. — און איך זעה אין דעם אַנ׳אָנזאָג, אַ צוזאָג פון אויסבעסערונג...

דעם ערשטען רוף צו מאַכען אַ חשבון־הנפש האָב איך געהערט גראָד אינ׳ם לאַגער פון געגנער, אָבער פון דאָרט, האָף איך, וועט ער זיך פערשפריי־טען איבער אַלע אונזערע מחנות, און אומעטום וועט מען אָנהויבען איבערצוקוקען די חשבונות און זעהן, צי אַלץ דאָרטען שטימט. דערווייל דאַרפען מיר זיין צופרידען, וואָס כאָטש אין איין גרויסער אָפּטיילונג — און דאָס איז די ציוניסטיש־העברעאיסטישע אָפּטיילונג — פון אונזער געזעלשאַפטליכען לעבען האָט זיך אָנגעהויבען אַ רעוויזיע, און דערצו אַנ־ערנסטע רעוויזיע.

איך האָב אין זינען די פּראָטעסטען, וואָס האָ־בען זיך לעצטענס געלאָזט הערען, געגען דער פער־וואָרלאָזונג, דער אומפעראַנטוואָרטליכער פערנאַכ־לעסיגונג פון דעם גייסטיגען לעבען אין גלות. דאָס זענען פּראָטעסט־שטימען, וועלכע ווייזען, אַז די העברעאיסטישע אידעאָלאָגיע הויבט אָן צו רייסען די קייטען, וועלכע עס האָט אויף איהר אַרויפ־געלייגט די ציוניסטיש פּאָליטיק. דעם העברעאיזם איז ענג געוואָרען אינ׳ם „מרכז רוחני“, עס האָט איהם פערפעהלט לופט, אָטעם, און זיינע מעהר ווייטזיכטיגע פיהרער האָבען אָנגעהויבען צו רעדען אָפען וועגען אַ גלות־קור, וועגען בייטען דעם קלי־מאַט בכלל...

ערשט די טעג האָט ביאַליק, קאָן מען זאָגען, זיך געשלאָגען על חטא אין האַרצען. ער האָט זיך מודה געווען, אַז אין אַ גרויסען קיבוץ (ד. ה., אין גלות) זענען נאָך דאָ אַ סך פערבאָרגענע כחות“.

ווי לאַנג איז עס, אַז דער דיכטער האָט אויס־געשריען אין אַמעריקע, אַז יעדער יוד אין ארץ־ישראל איז אַ שקול אַנטקעגען... כ׳געדענק שוין נישט וויפיל טויזענטער גלות־יודען? דאַן איז אַלץ געווען ארץ־ישראל און ארץ־ישראל — אַלץ... דער גלות איז געווען אַזוי גרינג, אַזוי קליין, אַזוי איינ־געשרומפען, אַז עס איז אין אַלע תפוצות הגולה געבליבען פלאַץ נאָר פאַר מענדעלע׳ס „אַלטער גרוי־סער יודישער טאַרבע“... אין די גלות־לענדער האָט מען געקאָנט נאָר קלאַפען אין די יודישע צדקה־פושקעס, זאַמלען, עגטוויקלען, שאַפען קולטור־ווער־טען איז מעגליך געווען נאָר אין פּאַלעסטינע.

אַזוי האָבען געגלויבט דאַן אַלע ציוניסטען, און דאָס איז געווען אויך ביאַליק׳ס — הויך אויפ׳ן קול אַרויסגעזאָגטער — „אני מאמין“... אָבער אָט זענען געקומען שלעכטע צייטען, און זיי האָבען, פערשטעהט זיך, אָפּגערופען זיך אויף דער אַרבייט און אויף דעם גאַנצען לעבען אין פּאַלעסטינע פונקט אַזוי ווי עס האָבען זיך אָפּגערופען פריהער די זיבען זאַטע יאָהר אין גלות (דערווייל בעשטימט דאָך נאָך אַלץ דער גלות דעם גורל פון פּאַלעסטינע און נישט פערקעהרט), עס האָט אויסגעבראָכען דער גרויסער קריזיס, — און מיר הערען איצט פון ביאַליק׳ן (און עס איז גוט, וואָס מיר הערען פון איהם) גאָר אַנדערע רייד, רייד, וואָס זייער ציל איז נישט, ווי פריהער, צו וועקען נאָר ביי די גלות־יודען דעם גלויבען אין ארץ־ישראל, נאָר, פער־קעהרט, אויך צו וועקען ביי די ציוניסטען דעם גלוי־בען אין גלות...

דער פחד, און די אימה, וואָס איז געפאַלען אויפ׳ן פּאָעט, ווען ער האָט געזעהען, ווי די העברע־אישע ליטעראַטור האָט קיין תקומה נישט אין דער וועלט פון גלות — דער פחד און די מורא איז שוואַכער געוואָרען, ווען ער האָט אין פּוילען דער־שפירט דעם כח פון׳ם גרויסען יודישען קיבוץ...

„אין די גרויסע יודישע מאַסען, טראָץ זייער צע־שפּליטערונג און צעברעקלונג, איז נאָך דאָ (האָט דערקלערט ביאַליק) אַ געמיינזאַמער ווילען, וואָס פער־בינדעט זיי אַלעמען צוזאַמען, דאָס איז דער סוד פון דעם כח פון אַ קיבוץ“... „מען דאַרף זיך נישט מיאש זיין“, רופט ביאַליק אויס הויך, „אין אַ גרוי־סען קיבוץ זענען פערבאָרגען איבעריגע לעבעדיגע קוואַלען, וועלכע שפּרודלען שטענדיג“...

נו, אַז מען דערפיהלט דעם כח פון די יודישע פאָלקסמאַסען, פון דעם יודישען פאָלקס־לעבען, קאָן מען שוין אייגענטליך נישט אוועקמאַכען מעהר אונ־טער׳ן האַנט די שפּראַך — דער הויפּט־אָרגאַן פון אָט די מאַסען, פון אָט דעם לעבען, און ביאַליק וואָלט שוין איצט געדאַרפט רעדען אין אַנ׳אַנדער טאָן אויך וועגען יודיש און דער יודישער ליטעראַטור. ער וואָלט שוין געדאַרפט איינהאַלטען יענעם — נישט געראָטענעם — רוח נבואה, וועלכער האָט איהם געטריבען נאָך מיט עטליכע יאָהר צוריק, ווען ער איז געווען אין איראָפּע, אָנצוזאָגען דעם אומקום פון יודיש און פון אַלץ, וואָס איז געשאַפען געוואָ־רען אין יודיש. ער וואָלט געדאַרפט אַרויסווייזען צום יודישען וואָרט אַ גאַנץ אַנדער בעציהונג, יענע טיפערע, אינטימערע, דיכטערישע בעציהונג, וועלכע ער טראָגט ביי זיך אין האַרצען, ווען ער איז נישט פערכאַפּט פון פּאַרטיי־פּאָליטישען דיבוק. ער וואָלט געדאַרפט דערפיהלען דעם גרויסען כח, וואָס ליגט אין דער שפּראַך פון אַ גרויסען קיבוץ, נישט נאָר אינ׳ם קיבוץ אַליין. דאָס האָט ער נאָך נישט דערפיהלט — יעדענפאַלס, נישט צוגעגעבען. אָבער שוין דאָס אַליין איז גענוג, וואָס ער פערליי־קענט נישט מעהר די פערבאָרגענע לעבענס־קוואַלען, וואָס שפּרודלען דאָרט, וואו עס געפינען זיך קאָמ־פּאַקטע יודישע ישובים. אַ גרייס איז שוין דאָס אַליין, וואָס ער איז מודה, אַז דער יודישער קאָלעקטיוו אין חוץ לארץ, איז נישט נאָר אַ פוס־בענקעלע פאַר די צדיקים, וואָס זיצען, געקריינטע און געגאַרטעלטע, אין ארץ ישראל...

ביאַליק איז דער אָנגעזעהנסטער, אָבער נישט דער איינציגער פאַרשטעהער פון׳ם העברעאיזם, וועל־כער איז שוין מעהר נישט צופרידען אַזוי מיט דער אָנגענומענער העברעאיסטיש־ציוניסטישער אי־דעאָלאָגיע. עס זענען נאָך דאָ העברעאיסטען, וועל־כע פאָדערען אַ רעוויזיע, — און זיי פאָדערען עס נאָך ענערגישער, נאָך אויסגעהאַלטענער, ווי דער אָנערקענטער פיהרער פון דער העברעאישער ליטע־ראַטור. צו אָט די קולטורעלע (נישט פּאָליטישע) רעוויזיאָניסטען געהערען אַזעלכע, ווי משה קליינמאַן, דער רעדאַקטאָר פון „העולם“, ד״ר דאווידאָוויץ, אַ פיהרער פון דעם „ברית העברים“, וואָס איז דאָ נישט לאַנג געגרינדעט געוואָרען אויף דער העברעאיסטי־שער קאָנפערענץ אין בערלין, און א. שטיינמאַן, דער רעדאַקטאָר פון די פּאַלעסטינער „כתובים“.

מ. קליינמאַן האָט זיין פּראָטעסט געגען לאָזען אויף הפקר די קולטור־כחות, די קולטור־מעגליכ־קייטען פון גלות אויסגעדריקט אין „העולם“, דעם אָפיציעלען ציוניסטישען אָרגאַן. ד״ר ש. דאווידאָוויץ האָט אויף דער אַנערקענונג פון דער שאַפונגס־קראַפט, וועלכע ליגט בעהאַלטען אינ׳ם יודישען פאָלק אומעטום, נישט נאָר אין ארץ ישראל, — געבויט זיי־נע אַלע פאָרשלאָגען אויף דער דערמאָנטער „כנסיה עברית“ אין בערלין. „אומעטום וואו עס געפינט זיך אַ יודישער קיבוץ“, אַזוי האָט ער דערקלערט, „איז דאָ אַ צענטער פון יודישער שאַפונג“. ער לייקענט אָפּ די אַלטע אחד׳העמ׳יסטישע טעאָריע, אַז ארץ־ישראל איז דער איינציגער גייסטיגער צענטער. ער זעהט אין דער ציוניסטיש־אחד׳העמ׳יסטישער אי־דעאָלאָגיע אַ געפאַהר פאַר דער העברעאישער, נישט נאָר פאַר דער יודישער קולטור. ער האַלט, אַז די העב־רעאישע שאַפונג איז פעראָרימט, בעגרעניצט, איינ־געשרומפען געוואָרען צוליב דעם, וואָס זי איז פערבונדען געוואָרען מיט פּאַלעסטינע און נאָר מיט פּאַלעסטינע. „אַזוי ווי דער גלות אַליין“, זאָגט ער, „קאָן נישט פערענטפערען די פראַגע פון יודישקייט, אַזוי קאָן אויך ארץ ישראל אַליין נישט ברענגען די געוואונשענע לעזונג פון דער גאַנצער יודישער קולטור־פּראָבלעם. די פולע יודישע קולטור, אָט די קולטור, קאָן נישט עקזיסטירען, סיידען נאָר עס זאָל פאָרקומען אַ פעראייניגונג, אַ שותפות פון די כחות אין ארץ ישראל און אין גלות.“ („הדואר“, גליון ל״ב, 1931).

נאָך שאַרפער און מיט מעהר טעמפּעראַמענט איז געגען דער פערלייקענונג פון גלות אַרויס א. שטיינמאַן. ער האָט עס געטהון נאָך מיט עטליכע יאָהר צוריק. אָבער ערשט דאָ נישט לאַנג האָט ער בעקומען די מעגליכקייט צו פערעפענטליכען דאָס, וואָס ער האָט דעמאָלט געשריבען — און די מעגליכ־קייט האָט איהם געגעבען דווקא דער „העולם“ — איז עס נישט קיין צייכען פון דער צייט?

אָט איז דער תמצית דערפון, וואָס דער ארץ־ישראל׳דיגער שריפטשטעלער האָט געשריבען אין זיין אַרטיקעל „תיקונים“, („העולם“ פון 28־טען יולי 1931): „... אָט אַזוי, שרייבט ער מיט גאַל, האָבען מיר געשאַפען אַ גאולה־בעוועגונג, וועלכע איז גוזר אַ גייסטיגע אומפרוכטבאַרקייט אויף מיל־יאָנען יודען אין גלות, אַ בעוועגונג, וועלכע האָט די פּרעטענזיע צו פערוואַנדלען אַלע יודישע ישובים אין דער גאַנצער וועלט אין קאָלאָניעס, וועלכע זאָלען כלומר׳שט אונטערטעניג דעם איין און איינציגען מרכז רוחני. די אידעאָלאָגען פון דאָס דעם גייסטיגען צענטער זענען אַזוי ווינציג געוואוינט צו דענקען, אַז זיי שרעקען זיך גאָרנישט פאַר די לאָגישע און פּסיכאָלאָגישע סתירות, וועלכע זענען דאָ אין אַ צענטער, וועלכער איז בערופען צו ווירקען גייסטיג, זייענדיג אַ [illegible]. „איז דען מעגליך“, פרעגט ער, „אַ דויערענדיגע און ממשות׳דיגע ווירקונג פון אַ צענטער, וועלכער שטעהט אַזוי נידריג מאַטעריעל און וועלכער לעבט נאָר אַ דאַנק דעם חסד פון די משולחים, וועלכע האַלטען אין איין אַרומפאָה־רען איבער די גלות־לענדער מיט׳ן ציל צו נעמען, צו נעמען און צו נעמען, און וועלכע פלאַפלען דער־ביי, אַז זיי זענען אויסען נאָר צו געבען, צו געבען און צו געבען?“

(סוף זונטאָג)

א, איהר קליינע ליכטעלעך!...

חנוכה־מעשה׳לעך פאַר דערוואַקסענע

פון י. אַבערזשאַנעק

אַ, איהר קליינע ליכטעלעך.
איהר דערצעהלט געשיכטעלעך —
מעשה׳לעך פון אַמאָל...

איהר דערצעהלט געשיכטעלעך, מעשה׳לעך פון אַמאָל. מעשה׳לעך פון אַ קריגעל אייל. פון יודישע העלדען, פון שטאָלצע יודישע גבורים. איהר דער־צעהלט וועגען ניסים פון אַמאָל, און איך וועל אייך דערצעהלען ניסים פון היינט.

זיצען דריי לאָדזער יודען ביים ערשטען חנוכה־ליכטעל, און רעדען וועגען ניסים. יעדער דערצעהלט אַ נס, וואָס ס׳האָט איהם אַליין געטראָפען.

נס נומער 1

— איהר גלויבט אין ניסים? — פרעגט דער ערשטער. מסתמא יאָ, וועלכער יוד גלויבט עס נישט אין ניסים? בפרט לאָדזער יודען, און דערצו היינ־טיגע לאָדזער יודען! זעהען מיר דען נישט, לאָדזער יודען, די ניסים אויף שריט און טריט?

אַז לאָדזער סוחרים רעדען נאָך היינט וועגען אויסקויפען פּאַטענטען אויפ׳ן יאָהר 1932 — איז נישט קיין נס? אַז ס׳געפינט זיך נאָך היינט אַ מאַ־נופאַקטוריסט אָהן אַ „נאַדזור“ — איז נישט קיין נס? אַז איהר הערט נאָך היינט אין לאָדז פייפען אַ פאַבריק — איז דאָס אַ קליינער נס? אַז אין לאָדז איז נישט דאָ קיין [illegible] — איז אַ קנאַפער נס? און ווער שמועסט, אַז דער אויבערשטער וועט העלפען און דער „פּראַצעס“ וועט זיך אַמאָל ענדיגען — וועט דאָס נישט זיין אַ גרויסער נס?...

אומעטום, אויף שריט און טריט לעבט איהר היינט מיט ניסים: האָט איהר אויף שבת איז עס אַ נס, גיט מען אייך אָפּ אַ גמילות־חסד, איז עס אַ נס, האָט איהר נאָך שטעהן אַ שאַנק אין דער שטוב, איז עס אַ נס, זענט איהר אַ פריילעדיגער, האָט איהר ניסים, וואָס איהר האָט נישט קיין ווייב. האָט איהר אַ ווייב, האָט איהר ניסים, וואָס איהר האָט נישט קיין שוויגער, האָט איהר אַ ווייב מיט אַ שוויגער, האָט איהר ניסים, וואָס איהר האָט נישט קיין סובלאָקאַטאָר, האָט איהר אַ ווייב, אַ שוויגער, און אַ סובלאָקאַטאָר — דאַרפט איהר גרויסע ניסים...

וקיצור, מיר לעבען מיט ניסים. אויף שריט און טריט זעהען מיר די ניסים.

אָט וויל איך אייך טאַקע דערצעהלען מיין איי־גענעם נס — נס חנוכה:

ווי איהר ווייסט, בין איך אַ פאַר־מלחמה׳דיגער גביר, דאָס מיין איך צו זאָגען: — אַ היינטיגער קבצן. נו, האָב איך עס געהאַט צרות פון מיין גביריש־קייט! אַ „יאַדאַלניע“ מיט אַ „סיפּיאַלניע“ מיט אַ „קאָמפּיאַלניע“, מיט שענק און „פּאָמאַצניקעס“, מיט „כאַדניקעס“ און „כלאָדניקעס“. מיט אַ „פּאַראַדנע ווישטשע“ און אַ „טילנע ווישטשע“, מיט אַנ־אייגענע באַנע און מיט אַנ׳אייגענע שיקסע, און אַנ־דערע צרות.

האָט זיך אויף מיר מרחם געווען מיין פּשיאַ־טשעל, דער סעקוועסטראַטאָר, און ער האָט גענומען רוימען. פון טאָג צו טאָג איז געוואָרען „לופטיגער“, מיט יעדען „דזשיען דאָברי“, איז עפּעס מיטגעגאַנגען: אַמאָל אַ שאַנק, אַ קרעדענץ, אַ טיש, דעם פּאָמאַצ־ניק. ער האָט אַזוילאַנג „גע׳דזשיענדאָברי׳ט“, ביז, ביז איך בין געבליבען ביי צוויי „וואַרטאָשטשאָווע“ זאַכען: ביים ווייב און ביים... חנוכה־לייכטער.

פרעג איך איהם, דעם סעקוועסטראַטאָר: פּאַניע סעקוועסטראַטאָר לעבען, צו וואָס קריכט איהר נאָך? אפשר האָט איהר גרויסע אויגען אויף מיין ווייב אויך?

— ניין — האָט ער געענטפערט. דעם „מאַ־יאָנטיק“ פערגין איך אייך פון גאַנצען האַרצען, נאָר דעם חנוכה־לייכטער — וואו האָט איהר דעם חנוכה־לייכטער?

האָב איך פון דעם חנוכה־לייכטער געהאַט גע־ברענטע צרות. נישט וואו, נישט ווען, איז ער גע־קומען נאָכ׳ן חנוכה־לייכטער.

די היינטיגע וואָך, איך קום אַהיים, דערצעהלט מיר מיין ווייב, אַז נאָר וואָס האָט דער סעקוועסטראַ־טאָר צוגענומען דעם חנוכה־לייכטער.

האָב איך אויפגעהויבען די הענד צום הימעל, און אָפּגעגעבען אַ שבח און אַ לויב זיין ליבען נאָמען, וואָס ענדליך בין איך פּטור געוואָרען פון סעקוועס־טראַטאָר — נס חנוכה־לייכטער!...

נס נומער 2

— וואָזשנע נס — האָט דער צווייטער יוד גע־זאָגט. מיט מיר האָט געטראָפען נאָך אַ גרעסערער נס — אויך אַ נס־חנוכה:

ווי איהר ווייסט, האָב איך אַ ווייב. מילא אַ ווייב ווי אַלע היינטיגע ווייבער; ביי טאָג שלאָפט זי און ביינאַכט „באַוויעט“ זי זיך. זי האָט ליב „טאָ־וואַזשיסטווע“.

וואָלט זי געוואָלט אַליין געהען אויף „זאַבאַ־ווע“, וואָלט עס נאָך געווען צו דערליידען, איז אָבער די צרה, וואָס איך מוז איהר „טאָוואַזשישען“...

דאָס ערגסטע איז אָבער געווען חנוכה־צייט. פון ערשטען טאָג חנוכה האָט זיך גענומען שיטען „זאַפּראָשעניעס“ אויף „זאַפּראָשעניעס“. חנוכה־בע־לער און „הערבאַטקעס“. יעדען נאַכט אויף אַנ׳אַנדער „מציה־טענצעל“, איין נאַכט ביי די „קימפּעראָ׳ינס“ אַ צווייטע נאַכט פון „וויזיא“, אַ דריטע נאַכט סתם „נאַ קאַרטי“, יעדע נאַכט האָב איך מיט מיין אַלטע, צעבראָכענע פּלאַט־פוס געמוזט טאַנצען „שימי“ און „טאַנגאָ“. איך האָב געסאַפּעט ווי אַ לאָקאָמאָטיוו, און דערביי געמוזט „האַלטען פאַסאָן“. שוואַרצע רעדער זענען מיר געפלויגען פאַר די אויגען, און געמוזט געהען „צום טאַקט“...

אַז איך האָב געזעהען אויפ׳ן קאַלענדאַר, אַז ס׳דערנעהנטערט זיך חנוכה, איז מיר אַ שוידער אַדורך מיין לייב, ווי אַזוי דרעהט מען זיך אַרויס פון מיין ווייב׳ס „טאָוואַזשיסטווע“, און ווי אַזוי ווערט מען פּטור פון די חנוכה־מציה־טענצלעך? שאַמער זאָל איך נאָך חלילה דאַרפען מיטמאַכען אין חנוכה, וועל איך בלייבען אַ קאַליקע אויף די פיס... אַך, ווען עס געשעהט עפּעס אַ נס!

און ס׳איז טאַקע געשעהען אַ נס: אַ טאָג פאַר חנוכה, האָט מיך איבערגעפאַהרען אַנ׳אויטאָ. מ׳האָט מיך אָפּגעפיהרט אין שפּיטאָל. דעם גאַנצען חנוכה בין איך מיר געלעגען אין שפּיטאָל ווי ביים טאַטען אין ווינגאַרטען, און האָב געלויבט גאָט פאַר דעם נס, וואָס איך בין פריי פון די חנוכה־מציה־טענצלעך — נס חנוכה!..

נס נומער 3

— דאָס אַלץ איז גאָרנישט — האָט דער דריטער יוד געזאָגט, מיט מיר האָט געטראָפען גאָר אַ גרוי־סער נס. דער אמת׳ער נס־חנוכה — הערט אַ מעשה:

ווי איהר ווייסט, בין איך, נישט פאַר אייך געדאַכט אַ פאַבריקאַנט. און אַז מ׳האָט אַ פאַבריקעל, מוז מען דאָך זיין פערסטראַכירט פאַר פייער. אי, וואָס האָט מען דען פון דעם גאַנצען אַסעקוראַציע? — צרות. נאָר אפשר קענט איהר זיין אַ בריה און זיך אָפּשטעפּען פון די אַגענטען? טאַמער דערשנאַ־פען זיי אייך, די אַגענטען, וועט איהר שוין טרוקען נישט אַרויס. צי איהר ווילט יאָ, צי איהר ווילט נישט — איהר מוזט זיך פערסטראַכירען!

געווען איז עס מיט עטליכע יאָהר צום ערשטען חנוכה־ליכטעל, זאָגט צו מיר מיין ווייב: ווייסטו, וואָס, האָרש בער? אַזוי ווי אונזער סטעפּטשעלע האָט „זאַפּראָשעט“ „קאָלעזשאַנקעס“ פון דער „שקאָ־לע“, טאָ בעהם דעם חנוכה־לייכטער אין דער פאַבריק אַריין, וועסטו דאָרט חנוכה־ליכט צינדען.

אַזוי ווי איך בין אַרויס מיט׳ן חנוכה־לייכטער, קומט אַריין אַ חברה־מאַן און פרעגט מיין ווייב: „פּשי מאַנזש וו׳דאָמו?“

— „מאַנזש“? — ענטפערט מיין ווייב — „ניע־מאַ מענזשאַ“.

— „גדזשע יעסט?“ — פרעגט ער ווייטער.

— „וו׳פאַבריצע“ — האָט מיין ווייב געענט־פערט.

— „צאָ אָן טאַם ראָבּי?“ — האָט דער פּערשוין געפרעגט.

— „פּאַשער טאַם פּאַדפּאַלאַטש“ — האָט מיין ווייב געענטפערט.

איך שטעה ביים חנוכה־לייכטער מיט׳ן ליכטעל אין דער האַנד און זינג מיר צו אויפ׳ן קול: הנרות הללו קודש הם...

אין מיטען דערינען: טר...אַ...טאַ... טאַ... טאַ..., טאַ... אַ געטראַסק און געקלינגעריי, און ט..ר..אַ..ך — ס׳פּלאַצט אַ שויב נאָך דער אַנדער־דער, און נאָך איידער איך קוק מיך אום, בעגיסט מען מיך מיט אַ שיקאַווקע וואַסער אין קאָפּ אַריין, און איך ווער אָנגעצויגען פון קאָפּ ביז פיס, ס׳וואַסער גיסט זיך ווי ביי אַ מבול. דורך די פענסטער, דורכ׳ן טויער און נאָך איידער וואָס, ווען, שטעהען שוין נעבען מיר עטליכע מחבלים, איינער כאַפּט מיך פאַר׳ן קאַרק און דער צווייטער רייסט מיר אַרויס ס׳ליכטעל פון דער האַנד.

— „צאָ פּאַן טו ראָבּי?“ — פרעגט מיך איינער מיט אַ „בענדעל“.

— „יאָ בענטשאַיע“ — האָב איך איהם געענט־פערט.

— „אַ טאָ צאָ יעסט?“ — האָט ער אַ כאַפּ געטהון דאָס קריגעלע אייל, וואָס איז געשטאַנען נעבען חנוכה־לייכטער.

אין אַ שעה אַרום, בין איך שוין געזעסען אין „יושב בסתר“, גאַנץ חנוכה בין איך געגאַנגען אויפ׳ן פערהער: וואָס האָב איך געטהון מיט אַ ליכט אין דער פאַבריק? צי וואָס איז דאָס קריגעל — געווען בענזין לייכטער? איך האָב כסדר „שלאָמשעם“, און אין דעם קריגעל איז בוימאייל. אַז מיין ווייב האָט גוט געמיינט נאָר שלעכט געזאָגט.

נאָך אַכט טעג זיצען, האָט זיך טאַקע אַרויס־געוויזען דער אמת, און איך בין אַרויס פריי — אַ נס מיט׳ן קריגעל אייל...

— יאָ — האָט דער יוד פערענדיגט, יודען מוזען גלייבען אין ניסים — וועלכער יוד גלויבט עס נישט אין קיין ניסים און ווי אַזוי קען עס איי־בערהויפּט אַ יוד לעבען אָהן ניסים?...

דעם קעמעל דורך „עם נאָדעל"-לעכעל

הער לאַוואַל ! דאָס מאָל וועט די נאָדעל-פּלאַצן !.. (אויסל. הומאָר)

די לאָדזער קהלה-אידיליע
אויף דער וואַרשאַווער קהלה געזאָגט געוואָרען

אַ זיצונג אין דער לאָדזער קהלה:
הענעך בערגער וועהלט לייבעל מינצבערג פאַר פּרעזעס, און לייבעל מינצבערג וועהלט הענעך בערגער פאַר וויצע, אַדוואָקאַט ווייצמאַן וועהלט ליבערמאַנען פאַר פּרעזעס פון ראַט און ליבערמאַן וועהלט ווייצמאַנען פאַר וויצע פּרעזעס פון ראַט.
דעם דאָזיגען „שלום בית" אויף דער וואַרשאַווער קהלה געזאָגט געוואָרען !..

חנוכה-קאָנצערט

די חנוכה-לעמפּלעך-מאַכער און דריידלעך-גיסער רופען אַלע מיטגלידער פון חנוכה-לאָמפּען-מאַכער-פעראיין אויפ'ן

חנוכה-קאָנצערט

וואָס ווערט איינגעאָרדענט לכבוד די חשמונאים, וואָס האָבען העלדיש געקעמפט לטובת אונזער בראָנזשע...

גרעסער פון נס

שכן (צום צווייטען שכן ביים ציגדען די חנוכה-ליכטלעך): איהר ווייסט וואָס איך וועל אייך זאָגען: ביי אייך, איז דער סוואַנד גרעסער פון דעם נס.
נאָש בראַט.

„ס'וועט אייך שוואַרץ ווערען אין די אויגען"

„עקספּאָזע" פון נייעם פּרעזעס פון קהלה-ראַט, ר' פישעל ליבערמאַן.

אַ גליק האָט אים געטראָפען

אויף דער פּויליש-רוסישער גרעניץ שטעהט אַ הייזעל. אַ לאַנגע צייט איז אָנגעגאַנגען אַ סכסוך צו וועמען געהער דאָס הייזעל; צו פּוילען צי צו רוסלאַנד.
די לעצטע צייט, האָט אַ געמישטע קאָמיסיע פעסטגעשטעלט, אַז דאָס הייזעל געהער צו פּוילען.
— גאָט זיי דאַנק — האָט דער בעל-הבית פון דעם הייזעל אויסגערופען, אַז מיין הייזעל געהער צו פּוילען.
— וואָס פרעהט איהר אייך אַזוי? — האָט מען איהם געפרעגט.
— ווייל אין רוסלאַנד — זאָגט מען, זענען גרויסע פרעסט.

—=:O:=—

ער איז מעהר סוחר

טורמע-אויפזעהער (צו אַ יודישען אַרעסטאַנט) דאָ וועט איהר קענען אַרבייטען, איהר קענט אייך אויסקלויבען ביי וואָס: פּאַפּירענע טיטען, פלעכטען קויבער'ס. מאַלען — וואָס קלויבט איהר אויס?
אַרעסטאַנט (נאָך אַ ישוב הדעת): פאַניע באַטשעלניקו — האָט דער אַרעסטאַנט געענטפערט, וואָלט איך מיך נישט געקענט פערנעמען מיט די זעלבע אַרטיקלען אַלס רייזענדער?..

אמאליגע נסים

די חשובע רעפּערענטען וועלען דערציילען ביסים פון די אַמאָליגע גוטע צייטען, ווען פון איין קריגעל בוימאייל איז איבערנאַכט געוואָרען א פּולער שעניק פּוילישע מאַרקען.
דער איינטריט איז נאָר פאַר די מיטגלידער, וואָס געניסען פון זאַ „באַדזור סאָנדאַווי", אָדער פאַר די, וואָס שטעהען אונטער אַנ'אויפאַדלאַשטש.

ביי אַ „פול טשאַרני"
אונטערגעהערטע שמועסען

פאַרוואָס איז איבערגעריסען די סיים-סעסיע? אַ פּנים אין סיים האָט געפעהלט אַ קוואָרום, ווייל די דעפּוטאַטען זענען געגאַנגען צום בריסקער פּראָצעס.

אין פּאָליטישען וועלטעל איז איצט געוואָרען אַ מאָדע אין העמדלעך — אין איטאַליען — שוואַרצע, אין דייטשלאַנד — ברוינע.
און אין פּוילען?
אין פּוילען וועט מען בקרוב שוין געהען אָהן העמדער.

אַב'אָריגינעלער טערמין

ווען וועט זיך ענדיגען דער בריסקער פּראָצעס? נאָך די נייע קאָרטאָפעל.

אַ געענדיגטער

אייער זוהן האָט טאַקע געענדיגט אַלס איגזשיבער?
געענדיגט.
האָט ער שוין אַ פּאָסטען?
ביין.
פון וואָס לעבט ער?
דערווייל פון האַנדעל.
ווי אַזוי?
ער פערקויפט איינציגווייז אויס ס'מעבעל פון דער שטוב, און איצט האַלט ער ביים פערקויפען די הויזען.

אמאל און היינט

אַמאָל האָט מען געזאָגט:
„על הניסים"
היינט זאָגט מען:
„על המסים" (אויף די פּאָדאַטקעס).

דער סוחרים-פעראיין זוכט א ביוראַליסטקע

אונזערע בעדינגונגען:
די קאַנדידאַטקע מוז האָבען געענדיגט דעם אוניווערזיטעט, צוזאַמענשטעלען בילאַנסען, פיהרען גאָפּעלטע בוכהאַלטעריע, מוז קענען מינדעסטען 8 שפּראַכען, מוז האָבען א 5 יעהריגע ביוראָ-פּראַקטיק, מוז קענען אויספילען אולגעס אויף פּאָדאַטקעס, די ערשטע 10 יאָהר — 30 זל. אַ חודש פענסיע.
די קאַנדידאַטקע וואָס האָט די אַלע אויסגערעכענטע מעלות, דאַרף ביים אָננעהמען דעם פּאָסטען אריינטראָגען אין דער פעראיינס קאַסע

20000 זל. קויציע

כדי צו דעקען דעם דעפּיציט.
מיט אָפּערטען זיך צו ווענדען צום סוחרים-פעראיין.

דער קונדס

הומאָר • סאַטירע •

לכבוד חנוכה | צוזאַמענגעשטעלט פון אַב—נעק •

ביילאַגע צום נייעם פאָלקסבלאַט נ' 281 • פרייטאַג, ד. 4 דעצעמבער 1931

די ברכה פון א לאָדזער סוחר

אין לנו רשות להשתמש בהם אלא ה' סעקוועסטראַטאָר בלבד...

פאליטיק פון וואר

לכ׳ הי׳ חנוכה ווע׳ען מיר ל׳גע׳ן אין א זייט די וועלט־פאליטיק און מיר וועלען דאס א קאפי־טשקע א שמועס־טון וועגן אונזער היימישע פאָ־ליטיק.

די וועלט־פאליטיק איז שוין א וואכעדיגע זאך, דאגעגען אונזער היימיש־פאליטיש וועלטעל איז א יום־טובדיגעס, דעריבער זאל מען רעדן וועגן דעם אום חנוכה.

קודם כל „מזל טוב", מיר האבען שוין מיט מזל צוויי בייע קהלה־פרעזעסען.

אונזער אלטער בעקאנטער מינצבערג האט אויפ סניי אנגעטון די פערוואלטונגס - קרוין און זיצט ווידער אויפ׳ן טראן.

עס איז נאר בלויז א חידוש ווי קומט עס וואס די קלעריקאלע ארטאדאקסיע האט זיך דווקא בע־זעצט אויפ׳ן פרייהייטס־פלאץ ? עס קלעבט זיך עפעס נישט צו זיי דאס וואָרט פרייהייט, נאר גאָר פרעג קשיות אויף פאליטיק.

גאָר פרעג קשיות למשל אויף אזא מין זאך ווי מען מאכט פאר א ראט־פרעזעס א פערשוויגדיל, וועלכער דארף געהען שפילען פוטבאל אדער גאר „קליפע".

נישט אומגעריכט האט דערזעלבער אין זיין ערשטען דעביוט פראקלאמירט די לאָזונג: „עס וועט אייך נאך ווע־ען שווארצער פאר די אויגען".

לאדזשער יודען זענען טאקע שוין פערשווארצט האבענדיג אזא טאקטלאזיקייט אלס ראש הקהל.

פאליטיק איז דאך נישט שייך צו זאגען.

לאמיר דרייהען מיט׳ן דריידעל

חנוכה־שפילען

שפיל נומ. 1

דא שפילט א הויז - ווירט מיט א לאקאטאר: דער ערשטער דרייט צו דעם וואכטשאנג. דער צווייטער דרייט צוריק. דער לאקאטאר „שטעלט איין" זיין מעבעל אין דירה, און דער ווירט וויל דאס ארויסנעמען. עס קומט דער קאמארניק און דאס דריידעל פאלט אויף „גימל" — געוואלד.

שפיל נומ. 2

דער בעקער נעמט א שפיציג ברייטעל און גיט פלוצליג א דריי. יענץ דרעהט זיך און דרעהט זיך, ביז ס׳שטעלט זיך אפ אויף די „ה" — העכערונג.

שפיל נומ. 3

דו געהסט אריין אין אוזשאנד. דער נאטשעלניק דרייט מיט די זאליטשקעס, ביז דו בלייבסט שטעהען ביי „נ" — נאקעט.

שפיל נומ. 4

מ׳דרעהט אהין, מ׳דרעהט אהער, דאס „שפיל" הייבט זיך אן אין ווארשא און פאלט אויף „פ" — פריסק...

אלץ די יודען!..

אויף וואס א לאדזער יוד בעקלאגט זיך

בעקלאגט זיך א לאדזשער יוד:

אלץ זענען שולדיג די יודען: מיט א יאהר צוריק פרענגט מיר א שייגעץ א צעטעלע פון דער באנק, כ׳זאל קומען צאהלען א 100־טער וועקסעלע, האט דער שייגעץ גארנישט געזאגט קיין בייז ווארט און איז אוועקגעגאנגען.

מיט 2 טעג שפעטער קומט ווידער א שייגעץ פון רעיענט, פרעגט ער צי איך וועל בעצאהלען. האב איך געענטפערט: לא מיט א ספאדיק, האט דער שייגעץ ווידער גארנישט געזאגט: ער האט ווידער איבערגעלאזט א צעטעלע און — „דאווי־דזעניא".

מיט א חודש שפעטער האט מיר א שייגעץ געבראכט א „וועזוואניע" פון „סאנד" און איז ווידער אוועקגעגאנגען מיט א העפליכען „דאווי־דזעניא".

שפעטער איז געקומען דער קאמארניק אליין, בעקלעבט די שענק מיט דער באר־עראבע, און איז אויך אוועק מיט א „דאווידזעניא".

בעכטען איז דער קאמארניק געקומען מיט יודען און האבען מיר צוגענומען דעם קרעדענץ מיט דער שאנק.

ווען נישט די יודען וואלט ער דאך ווידער אוועקגעגאנגען מיט א „דאווידזעניא"...

— אלץ די יודען!..

א מענש אהן אבערגלויבענס

פון סאוויעטישען הומאריסט מיכאאיל זשאטשענקא

געשעהען איז דאס אין א באהן, אויפ׳ן וועג קיין מאסקווע.

עפעס א פעטער בירגער האט אפגעשניטען א שטיקעל ברויט און דאס מעסער איז ביי איהם ארויסגעפאלען פון די הענד.

נעבען איהם איז געזעסען א פעטע בירגערין, און זי האט נייגעריג געפרעגט:

— וואס, טאטעלע, איז ארונטערגעפאלען, א מעסער, צי א גאפעל?

— א מעסער, — האט דער פעטער בירגער געענטפערט נישט גערן, אנבייגענדיג זיך.

א מאן וועט קומען, — האט זיך אנגערופען די בירגערין, — ווען ס׳פאלט אראפ אויף דער ערד א מעסער, איז א סימן, אז א מאן וועט קומען..

דער פעטער בירגער, א מענש מיט א זאק אויף פלייצעס, איז געוואָרען בייז. פאר כעס איז דאס פנים ביי איהם אזש געוואָרען שווארץ.

— איהר דארפט זיך שעהמען, בירגערין, אזוי צו רעדען, — האט ער געזאגט, — עס איז א שאנדע, אז א מענש זאל אינ׳ם צוואנציגסטען יאהר־הונדערט האבען פאראורטיילען און גלויבען אין נארישקייטען.

די בירגערין האט אנ׳איבערגעשראקענע גע־געבען א קוק אויפ׳ן בירגער.

— דאס איז אבער פארט א סימן, — האט זי געזאגט, — א מעסער, הייסט עס, אז א מאן וועט קומען, א גאפעל — א פרוי, וואס בין איך שולדיג, חבר? עס איז א סימן אזא...

דער בירגער האט זיך צולאכט.

— נו, קען מען לעבען? פון איין זייט ברענט עלעקטריע, און דא איז אזוי פינסטער! א מענש לעבט אינם צוואנציגסטען יאהרהונדערט און גלויבט אין אזעלכע נארישקייטען...

א ווייל האט דער בירגער געשוויגען, און נאכ־דעם האט ער זיך געווענדעט צו מיר, אבער אזוי, אז אלע זאלען הערען:

— יא, יא, חבר, ארום און ארום ברענט ע־לעקטריע, ארום און ארום ווערען געבוירען אידעען, וואס נאר דער טייפעל אליין ווייסט, וואס זיי זע־נען, אומעטום פירט מען אן א קאמף געגען רע־ליגיע, און דא — אגט אליין — אזא פינסטערניש און אזא קליינבירגערליכער אבערגלויבען.

— נו, עס זענען פארהאן אויסנאהמען, — האב איך געפרובט בערוהיגען דעם בירגער.

— פון דעם ווערט מיר נישט גרינגער, — האט ער געענטפערט אנ׳אנגעכמורעטער — און לאמיר אייך זאגען חבר, איבער אזא זאך בין איך זיך פונאנדערגעגאנגען מיט דער ווייב.

— וואס רעדט איהר?

— אויף מיין ערענווארט, — האט ער זיך געשוואוירען. — אמת טאקע, איך בין נישט קיין קאמוניסט, צו דער פארטיי געהער איך נישט, אָ־בער־געבען מיט א קלייגבירגערליכער פרוי האט איך נישט געקענט. זעקס יאהר, חבר, האב איך מיט איהר געלעבט. אבער עס איז דערגאנגען אזוי וויט, אז מעהר האב איך שוין נישט געקענט. א צייט אזא, איבגאנצען אנ׳אנדער־ע.... איך האב זיך געבעטען ביי איהר, ביי דער פאסקודסטווע: קאטע־רינא וואסילעוונא, האב איך איהר געזאגט מיט גוטען, וואס פאר א שטוקעס זענען דאס? שלאג זיך ארויס פונ׳ם קאפ די אלע קליינבירגערליכע נארישקייטען. אבער — רעדט צו איהר און רעדט צו דער וואנד, זי בלייבט אלץ ביי די נארישע אבערגלויבענס. פאלט ארונטער א מעסער — א סימן, אז א מאן וועט קומען; בעגעגענט אויפ׳ן וועג א גלח — א סימן צום ביזען; א שלוקערץ — ווידער א סימן.... טפו, צום שווארצען יאהר!

— און געשיקט זיך, אז איבער דעם זענט איהר זיך מיט איהר פונאנדערגעגאנגען?

— נו, געוויס איבער דעם?! — האט דער בירגער מיר פערזיכערט. — און דערצו האט זי זיך גאר אנגעהויבען אויפפיהרען זעהר נישט שעהן אויך... געוואַרען לייכטזיניג.... און איך האב זיך ביי איהר אלץ געבעטען מיט גוטען, אבער עס האט אלץ נישט געהאלפען. נו — ביין איז ביין. איך קען דאך נישט לעבען מיט א פרוי, וואס איז אנ׳אפגעריסענער נאר.... און איצט פאהר איך קיין מאסקווא, אויב איך וועל דארטען אנטרעפען עפעס א פיינע בירגערין, אזא, וואס גלויבט נישט אין קיין נארישקייטען, וועל איך מיט איהר חתונה האבען. נאר מיט אזא, מיט קיין אנדערער נישט. איך האב אבער זעהר מורא חבר, אז עס איז שווער צו געפינען אזא, זעהר שווער...

דער בירגער איז געבליבען זיצען שטיל. פער־רויכערענדיג א פאפיראס האט ער זיך פערטראכט.

דערנאך האט ער געגעבען א שלוקערץ און געמאכט אזא בעמערקונג:

— אימיצער דערמאהנט מיך....

— דאס איז זי. — האט זיך אנגערופען די בירגערין — דאס רעדט די ווייב פון אייך. א רחמנות אויף איהר, א גרויסער רחמנות. ווער ווייסט וואס זי מאכט...

— יא, עס איז א סימן, אז זי רעדט פון מיר. — האט דער פעטער בירגער איינגעשטימט מיט דער פעטער בירגערין, — אבער אזא בהמה! זי איז אליין שולדיג אין דעם, וואס מיר זענען זיך פונאנדערגע־גאנגען! אין אלע נארישקייטען האט זי געגלויבט!..

און זאגענדיג דאס, האט ער מיט כעס אויס־געשפיגען.

חנוכה־געלד

געטיילט פון „קונדס"־רעדאקטאר

דער „גאזעטא ווארשאווסקא" — א זלאטע (אויף א צוקער־שטריקעל).

דעם סיים — שלאף־טאבלעטקעס.

די ענדעקישע סטודענטען — א רעקטאר א ווייב מיט א יודישער נאז.

דער לאדזער קהלה — א טשווארטקע קוילען פאר׳ן פרעזעס ליבערמאן (ס׳זאל דער אפאזיציע „שווארץ ווערען פאר די אויגען"...)

„לינת הצדק" — א „זאשטשיק" (אויפצוהאל־טען דעם שלום).

„לינת החולים" — א מעכאנישע שנייד־מאשין (צו „יודישען" אויף א מעכאנישען בעטריב).

„טאז" — אנ׳אויפגעקומענעם מלחמה־גביר (כדי זיי זאלען האבען א פאַרך צום מניך).

„וויזא" — לייכטע שפייזען (די דאמען זאלען זיך נישט דארפען קרעכצען מיט.. א יודיש וואָרט).

לאטקעס

כמוטנע חנוכה־געדאנקען

אמאליגע צייטען זענען לאטקעס געווען דאס מינדסטע שבמינדסטע. היינט זענען זיי דאס אויבער־שטע פון שטייסעל. שעהנע צייטען געקומען, אז לאטקעס זענען טייער־ע געזט. די לאטקעס זענען היינט משה גרויס און בלאזען פון זיך...

וואו איהר געהט און וואו איהר שטעהט, זעהט איהר... לאטקעס און לאטקעס. אין טעאטער ערשטע רייהע — לאטקעס. אין די נאכט - קאבארעטען — לאטקעס. אין די אויטאס ליגען צושפרייט — לאט־קעס. אין סיים — לאטקעס. אויף די ווייכע פרעזעס־פאטעלען — לאטקעס, און ווער האט היינט פא־וואדזעניע ביי פ־ויען — לאטקעס — לאטקעס, לאט־קעס איבער אלעס !..

משה גוידער ביים שדכן

א נעטע געזעלשאפט

משה גוידער זיצט ביים שדכן און האנדעלט וועגען נדן.

— אלזא וויפיל גיט איהר צום העכסטען?

— 50,000 זל.

— דאס הייסט דער לעצטער פרייז? איהר פער־געסט, פאניע גוידער, אז אייער טאכטער האט גע־פיהרט א ראמאן מיט...

— 60.000 זל.

— און אייער שם, איז אויך נישט קיין פויגעל־דיגער.

— 75,000 זל.

— און אייער ווייב, ווען איהר זענט אמאל ביינאכט...

— 100,000 זל. און שא, אבער זאגט מיר עפעס וועגען מיין צוקונפטיגען איידעם.

— ווייסט איהר וואס, פאניע גוידער, זאל שוין זיין 50,000 זל.

צום ווירטשאפטס־אויפשטייג

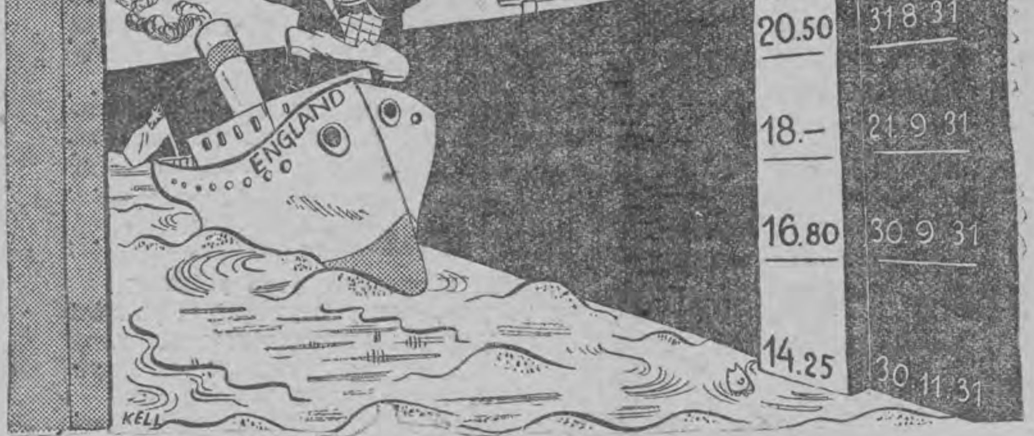

די ענגלישע ווירטשאפטס־שיף דערנעהנטערט זיך צו דער יבשה... (אויסל. הומאר)

ביאגראפיעס

פון „קונדס"־לעקסיקאן

רעגינא צוקער

רעגינא צוקער האט א סך ביאגראפען קיי־נער קאן נישט ארויסברענגען דעם דאטום ווען זי איז געבוירען געווארען.

ווען מען פרעגט זי ווען און וואו זי איז גע־בוירען געווארען, ענטפערט זי „אין טעאטער ביי א פארשטעלונג".

זי קאן אויך נישט אבוויינען אויף איהר מאמען, אדער אויף איהר טאטען, ווייל קיינער וויל נישט האבען אזא „קאליקע" פאר א קינד.

צוקער איז דאך אנ׳אמתע „קאליקע" אט איז זי א נקבה, און אט איז זי א זכר, זי איז נישט דאס און נישט יענץ. און צו א נישט דאס און נישט יענץ, וויל זיך קיינער נישט צו שרייבען.

צוקער איז צום ערשטען מאל ארויף אויף דער ביהנע דורך א צופאל. אלע וויכטיגסטע ענט־דעקונגען זענען ארויסגעקומען דורך צופאלען. דע־ריבער איז נאר א צופאל, וואס זי שפילט טעאטער.

מען האט אמאל געפרעגט רעגינע צוקערן פאר וואס זי שפילט בלויז אזעלכע לאבוסעוואטע שטיק האט זי געענטפערט: מינצבערג מעג, פילסודסקי מעג, בריאן מעג, היטלער מעג, מאקדאנאלד מעג, בח פרילוצקי מעג — מעג איך אויך.

נישטא קיין זאך, וואס זאל איהר זיין אזוי שטארק פערמיאוסט ווי דאס קליידעל. אוי, ווען זי קאן אויסטון ס׳קליידעל?

א רעשיסער האט צוקערן אמאל פארגעלעגט צו שפילען „האמלעט" האט זי [illegible] אפגעזאגט, ווייל ביי איהר שטעהט נישט די פראגע: „זיין, אדער נישט זיין", זי וויל זיין א „הונדלי" אדער דעם „טאטענס זוהנדעלע".

——=:O:=——

חנוכה־רעפעראט

פון סוחרים־פעראיין

קומענדיגען זונטאג דעם 2־טען טאג חנוכה וועט אין סוחרים פעראיין זפארקומען א קאלעקטי־ווער חנוכה־רעפעראט א. ד. ט.

——=:)O(:=——

א באלוטער נס

מאן: דו ווייסט מיין ווייב, כ׳בין געשטאנגען אין גאס און געפאלען און דערביי האב איך געהאט א נס.

ווייב: וואס דו האסט נישט צובראכען א פיס?

מאן: נאך א גרעסערען נס.

ווייב: דהיינו?

מאן: וואס כ׳האב נישט אויסגעשיט דאס זויער קעל קארטאפעל.

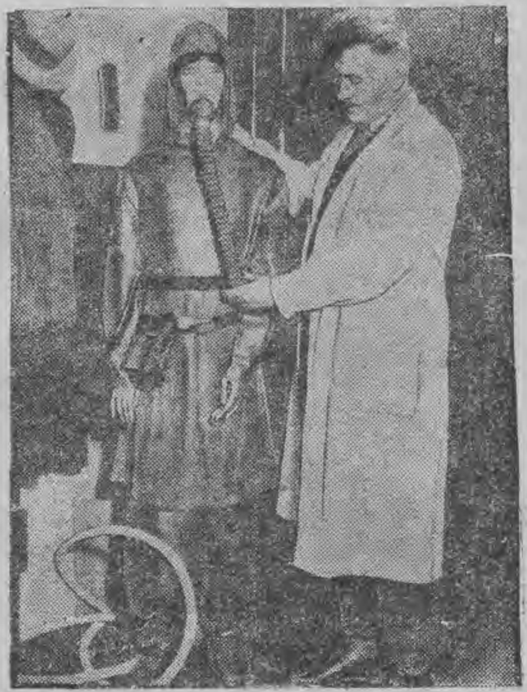

דער האַמבורגער בעמיקער ד״ר הוגאָ שטאָלצענבערג האָט אַרויסגעלאָזט אַ בוך מיט רעצעפּטען, לויט װעלכע יעדער קאָן אויספאַרטיגען גיפטיגע גאַזען. דאָס בוך, איז קאָנפיסקירט געוואָרען.

טאָם מיקס
באַריהמטער פילם־ אַרטיסט איז קראַנק געוואָרען.

אונטען: דער סעזאָן פון סקי־ספּאָרט. דער בליק אויף פיז פאַלי אין די בערנינאַ־ אַלפּען. דאָס בעסטע אָרט פאַר סקי־ספּאָרט.

דער אינטערנאַציאָנאַלער ענטוואָפענונגס - קאָנפערענץ אין פּאַריז.
אין ווינקעל: דער דייטשער דעלעגאַט לאָאָז, בעת זיין רעדע איז אויסגעבראָכען אַ גרויסער סקאַנדאַל

די אַרבייטסלאָזיגקייט אין דייטשלאַנד.
יוגענדליכע אַרבייטסלאָזע רעגיסטרירען זיך אין אַרבייטסלאָזען אַמט

דער אַמעריקאַנישער קאָנסטרוקטאָר פון אַעראָפּלאַנען וואַלטערס מיט זיין מאָדעל פון אַ קינפטיגען אַעראָפּלאַן.

זאָפיאַ פאָן לאַ ראָש, באַריהמטע דייטשע שריפטשטעלערין, צום 200־טען יאָהרטאָג פון איהר געבורט.

אונטען: איינס פון די אינטערעסאַנטע אַלטע געביידעס פון דאַנציג שטעהט שוין זייט 450 יאָהר.

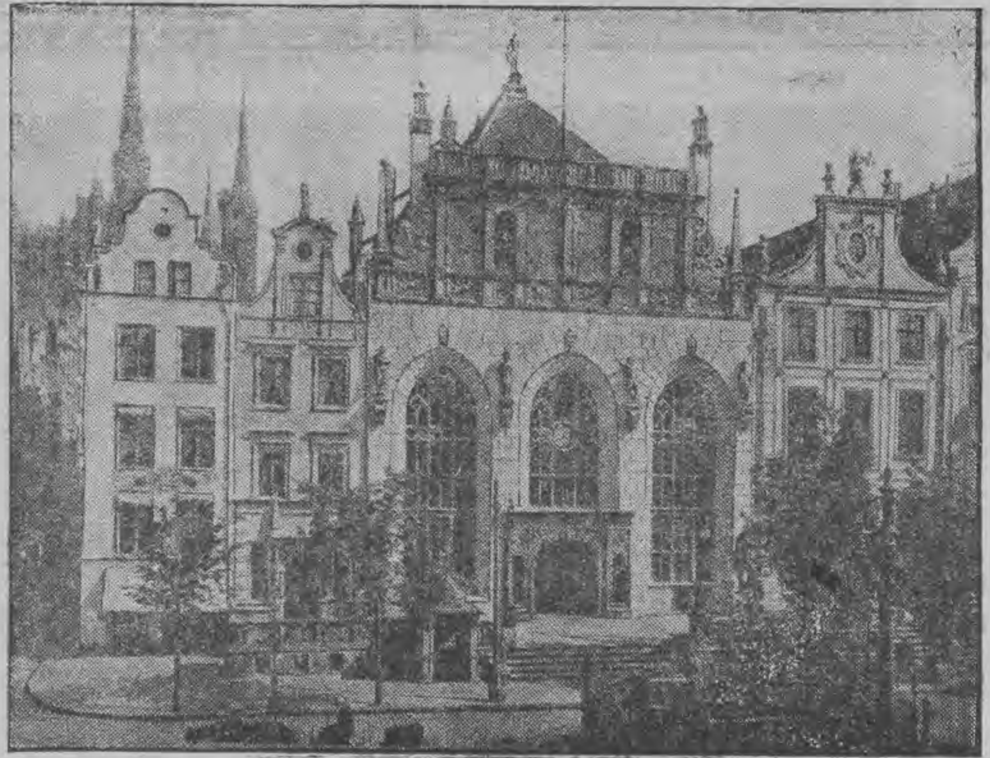

דער קלויסטער מעלק אויפ'ן דונאַי וואו ס'איז אויף אַ שרעקליכען אופן ערמאָרדעט און בערויבט געוואָרען אַ 70־יעהריגען מאָנאַך.

פּראָטעקציאָנס־צאָל אין ענגלאַנד

שטרימף צו פופציג גראָשען אַ פּאָר! די לעצטע געלעגענהייט צו קויפען ביליגע שטרימף.

אין די האַפענס האָבען זיך אָנגעזאַמעלט ריזיגע מאַסען סחורות, וואָס זענען אָנגעקומען פאַר'ן איינפיהרען די שוץ־צאָלען.

וואָלפגאַנג מאָצאַרט. צום 140 יאָהרצייט פון געניאַלען קאָמפּאָזיטאָר.

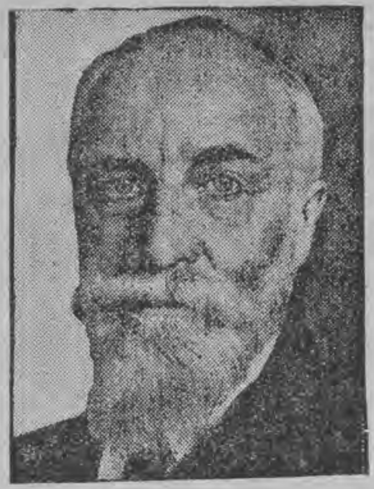

פּראָפעסאָר האַנס פעכנער
דער בלינדער מאַלער און שרייבער איז די טעג געשטאָרבען.

רעכטס: אַדאָלף דאַמאַשקע, בעקאַנטער פּאָ־ציפיסט, קאַנדידאַט צו בעקומען דעם נאָבעל־פּרייז פאַר'ן שלום.

לינקס: בעקאַנטער שפאַנ. פליהער און רע־וואָלוציאָנער מאַיאָר פראַנקאָ זאָל זיין ענט־לאָפען פון אַ באַרצעלאָנער סאַנאַטאָריע.

בערט הינקלער איז אַריבערגעפלויגען דעם אַטלאַנטישען אָקעאַן פון מזרח צו מערב.

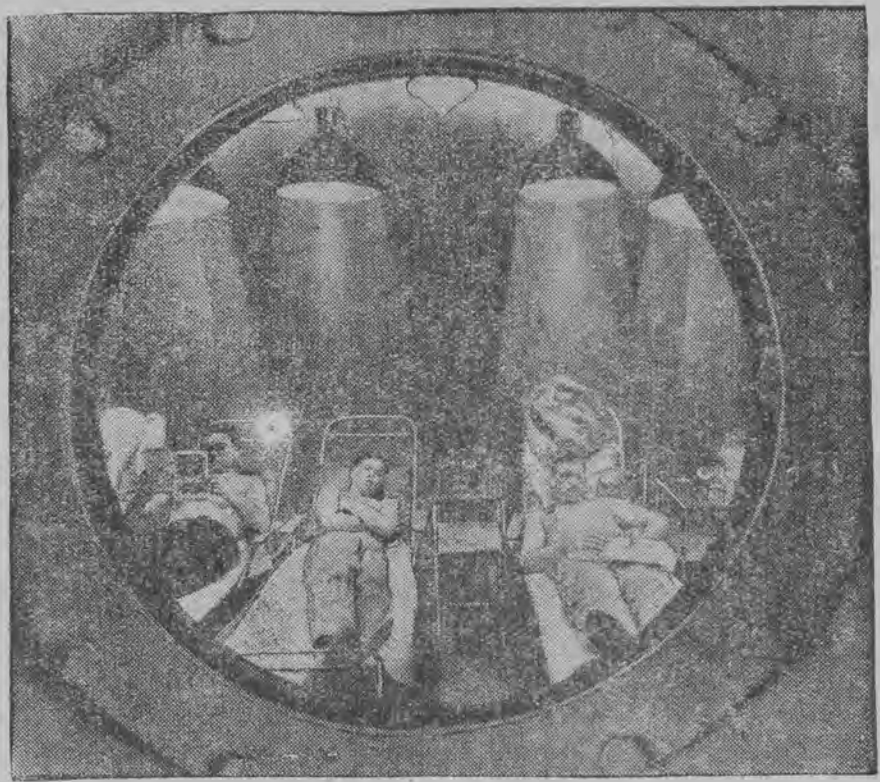

אין האַמבורג איז געעפענט געוואָרען אַ שפּיטאָל וואו די קראַנקע ווערען בעהאַנדעלט דורך קינסטליכען פאָלאַרען און טראָפּישען קלימאַט.

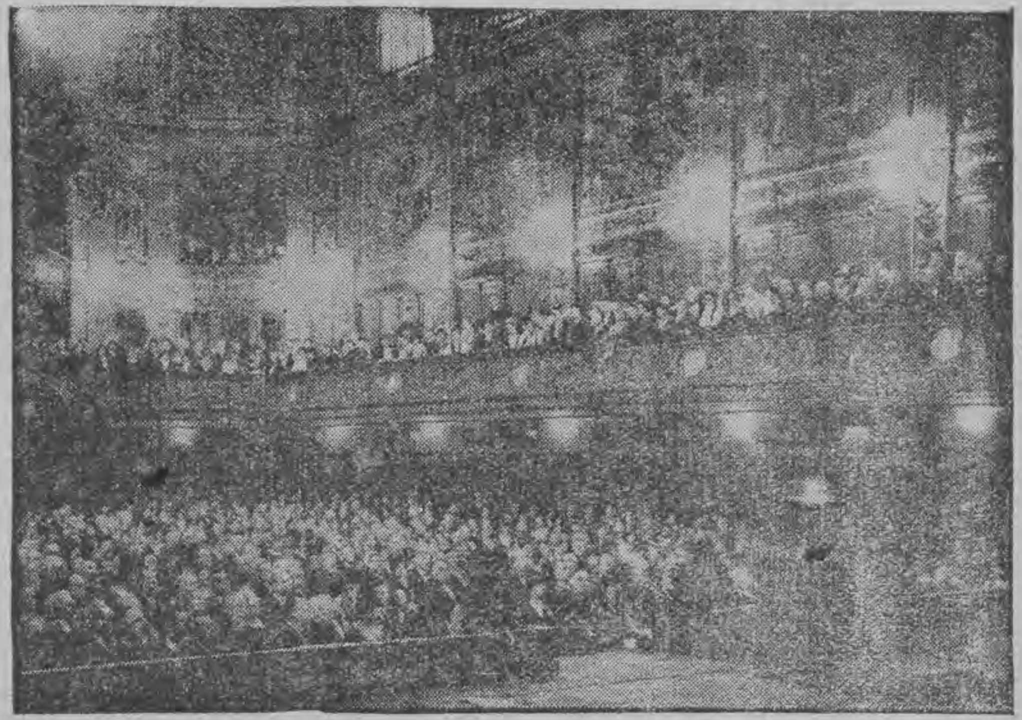

רעכטס: דאָס לייפּציגער „געוואַנדהויז" איינס פון די וויכטיגסטע מוזיקאַלישע אַנשטאַלטען אין דער וועלט האָט איצט געפייערט דעם 150־יעהר. יובילוי

לינקס: דער טראַדיציאָנעלער וועט־לויף פון די פּאַריזער מידינעטקעס.
די זיגערין מאַדלען מאַריאַן.

רבנים און יודישע פיהרער

בילדער פון אמאליגען יודישען לעבען

פון ש. ראזענפעלד

די יודישע רבנים בערימען זיך, אז „ביי יודען קומט עס נאר זעלטען פאר, אז דער מאן זאל בעהאנדלען זיין פרוי אזוי שלעכט, ווי דאס געשעהט ביי אנדערע פעלקער". „ווער עס בעהאנדעלט זיין פרוי הארט, געפינהלאז, דעם דארף מען אין חרם אריינלייגען און שמיץ געבען. נאכמעור: די האנד, וואס שלאגט די פרוי, פערדינט אפגעהאקט צו ווערען". און דער ראש (רבי אשר בן יחיאל) ווארענט אין זיין צוואה צו זיין זוהן: „קיינמאל זאלסטו נישט זיין ... יך כעס אויף דיין פרוי; און האסטו מיט דיין לינקער זי אפגעשטויסען פון זיך, שרעק אויס די רעכטע און זיי זי מקרב צו זיך. בעהאנדעל זי נישט גרינג־שעצונג, נאר האלט זי בכבוד" אד"וו.

אזעלכע ציטאטען לאזען זיך ברענגען אין גרויסע צאהלען. די רבנים אין די געטאס, און דער הויפט די גרויסע רבנים, זיי האבען אכטונג געגעבען אויף דער ריינקייט, נישט בלויז פון יודישען פאמיליען־לעבען, נאר אויך אויף דער ריינקייט פון יעדען אנדערען יודישען טון און האנדלען.

אזוינע זענען געווען די רבנים אין יענע דורות. פערגעסערט — אבער נישט פערלוירען די עיר אונטער די פיס. גרויסע בעלי־מדות; יענעמס כבוד טייערער ווי דער אייגענער; יענעמ'ס ווערטאג שרעקליכער ווי אליין אריבערטראגען ווערטאג — קומט אבער די שעה צו ווארענען יענעם פון א פערדארבען, פון א פערברעכען — און דער בעשיידענער רב בעקומט מוט, דונערט ווי פון צווישען בערג ארויס, ווארענט און זאגט אן —

און דער מענש הערט און פאלגט און נויגט אפ פונ'ם פערטראכטען שלעכטען וועג...

ארים איז דער רב, ס'רוב לעבט ער מיט געצעהלטע ביסען. ער דארף אויך נישט דאס עשירות. ער ווינשט עס נישט און פאדערט עס נישט, זיינע בעדערפענישען זענען קליין און ווערען בעפרידיגט מיט גרויסע שוועריגקייטען.

איהר געדענקט אפשר דעם בעקאנטען עפיזאד מיט'ן פראגער רב, וואס האט געוואלט און געפונען א מיטעל ווי אזוי צו ראטעווען א יודען פון דער זינד פון גנבה, נאכדעם ווי יענער האט טאקע איהם אליין, דעם ארימען פראגער רב, בעגנב'עט.

דער בעוואוסטער יודיש־דייטשער שריפטשטעלער, מאקס בראד, גיט איבער דעם פאקט, אויף זיין שטייגער:

...עס איז פינף פארטאג. דער רב זיצט און לערענט, הערט נישט וואס ארום קומט פאר, און טראכט נישט וועגען דעם.

פלוצלונג — ע ס א ז א ג ר ר ע ש א נ ט ע אין הויף, וואס קאן דאס זיין? עס וואונדערט יך דוי רביצין אויף איהר געלעגער, עס שרעקט זיך דאס קליין דידל, וואס זיצט אויך שוין אין דער־ביי־איגען צימער איבער זיער גרויסער גמרא. דער גערויש חזרט זיך איבער. דער שרעק וואקסט. ביידע זוכען שוין ביים הא רפון הויז. ביידע עפענען די טיר פון פאטערס צימער, שטעלען זיך ביים שוועל, שווייגען שטיל, ביז

דער פאטער וועט אויפהויבען די אויגען און וועט זיי דערזעהען....

אבער דער פאטער איז דאס מאל גאר נישט געזעסען ביים טיש. דערהערט דעם גערויש אין הויף, איז ער אויפגעשפרונגען פון ארט און אפגערוקט דעם שטול צוריק. איין האנד זיינע שטעקט אין דער גרויסער, ביז'ן גארטעל לאנגער, זילבערנער בארד און די אנדערע — זי איז געהויבען אין דער הויך און די שפיציגע פינגער ציטערען, די ליפען בלאס און ווייס, ווי די בארד, זיי ווילען עפעס ארויסרעדען און קאנען נישט.

דאס קינד שפרינגט צו צום פענסטער. ער זעהט:

א פערשנייטער הויף, אין א ווינקעל הייך־האלץ אויפגעשטאפעלט. א פינסטערע געשטאלט בעוועגט זיך, גנבעט זיך שטיל און קומט ארויס פון צווישען דעם אויפגעשטאפעלטען האלץ, גרייט אריבער־צוקריכען דעם שטיינערנעם פארקאן.

פלוצלונג האט א שטראם לעבען אריינגעשטראמט אין רבס, פון שרעק־פאראליזירטען קערפער. האסטיג האט ער אויפגעריסען דאס פענסטער, האט זיך טיף אריבערגעבויגען איבערן פענסטער און אויף דער העכסטער שטים האט ער נאכגעשריגען דער פערשוואונדענער געשטאלט דאס איינציגע ווארט:

„הפקר"!

דערמיט האט ער געוואלט פערהיטען קיין חטא פון גנבה זאל נישט געשעהן, ווייל מיט דעם איינעם ווארט איז דאס האלץ אין הויף געבליבען אהן אן אייגענטימער, אהן א בעל־הבית און איז געווארען הפקר; יעדער האט געקאנט קומען און נעמען דערפון און עס האט נישט געהייסען גע'גנב'עט.

ווארים נישט דער גנב האט איהם געשראקען, נאר די זינד, וואס האט בעקאנט געשעהן. דער גנב האט אריבערגעקלעטערט דעם פארקאן און איז ארויס פון הויף. ארויס, אבער נישט ווי קיין גנב, א פשוט'ער ארימער יוד נאר איז ער געווען, וואס האט בעפרידיגט זיין בעדערפניש, פון א פערמעגען, וואס געהערט קיינעם נישט און יעדער מעג דערפון הנאה האבען...

אדער דער פראנקפורטער רב, דער בעוואוסטער רבי נפתלי הכהן, א מקובל, א פיטן און א דיכטער.

די גרויסע שרפה פון פראנקפורטער געטא איז בעקאנט. די גאנצע געטא, אפילו דער מויער פון דער געטא, איז אוועק מיט'ן פייער. גאנץ שטאט איז פערארימט געווארען און צוליב איהר אויך די גאנצע סביבה ארום. „א האלבע וועלט" האט בעוויינט די דאזיגע שרפה. און ווייל זי האט זיך אנגעהויבען פונ'ם רב'ס הויז, האט די מאכט געמאכט דעם רב א פראצעס פאר אונטערצינדען די געטא און איהם אריינגעזעצט אין טורמע.

און ווייל קיין רשע אין דער וועלט האט נישט געקאנט ערנסט גלויבען, אז דער רב איז אן'אונטערצינדער, און בפרט אז ער איז אליין קוים א לעבעדיגער ארויס פונ'ם פייער, — דערום האט זיך זיין „שולד" געלאזט אויסקויפען מיט געלט, אבער מיט אזא גרויסער סומע, וואס דאס ארימע פראנקפורט איז נישט אומשטאנד געווען צו געבען. אפילו די הילף פון די ארומיגע שטעט האט נישט געקלעקט אויף אויסצולייזען דעם גרויסען רב פון געפאנגענשאפט.

דער פראנקפורטער שתדלן איז געקומען צום רב אין געפענגניש אריין, איהם איבערגעגעבען די טרויעריגע ידיעה, אז די פערארימטע יודען זענען נישט אומשטאנד צו שאפען אזא גרויסע סומע ווי די רשעים פאדערען אויף „פדיון־שבויים", און דער עיקר זיך דורכרעדען מיט'ן רב וועגען דעם גאנצען ענין „פדיון־שבויים" פון זיין רעליגיעזער זייט.

און עס איז אוועק א לומדישער שמועס און א טיפער פלפול וועגען דעם ענין. די פראגע איז בעטראכט געווארען, ווי מען זאגט, אלזייטיג; זאכליך, גרינטליך, טיף, און אויפגעמישט אין זכרון אלץ, וואס די ראשונים האבען געזאגט וועגען דער פראגע און וואס די אחרונים, און די פערשידענע אומשטענדען געוואויגען...

און אלץ איז אנגעגאנגען אזוי אביעקטיוו, אזוי נישט פעראינטערעסירט, גלייך ווי דאס וואלט איהם גופא נישט אנגעהערט... גלייך ווי עס וואלט זיך געהאנדעלט בלויז אום א טעא־עטישער פראגע. מען האט אפילו אריינגעצויגען אין געשפרעך דעם בעוואוסטען פאקט מיט רבי מאיר פון רוטענבערג. די מאכט האט איהם פערשפארט אין געפענגעניש און געפאדערט גרויסע סומען אויסלייזגעלד, כדי די רשעים זאלען אבער נישט אויספיהרען זייער וואונש, אויסצופרעסען פון יודען גרויסע געלטסומען, האט ער פערבאטען איהם אויסצולייזען. זיבען יאהר (פון 1286 ביז 1293) איז ער אפגעזעסען אין געפאנגענשאפט, וואו ער איז אויך געשטארבען.

ערשט שפעטער האט דער רבי, רבי נפתלי, בעגריפען, אז דער שתדלן האט געפיהרט מיט איהם דעם לאנגען לומדישען שמועס, כדי איהם געבען אנצוהערעניש, אז ער זאל אויך האנדלען אזוי ווי רבי מאיר פון רוטענבערג און זיך אפזאגען פון אויסלייזונג...

אבער עס איז דאך נישט גלייך. נאך לאנגען

אין די אמאליגע געטאס

טראכטען גאנצע ש'לאפלאזע נעכט, איז דאס איהם קלאר געווארען: ווארים רבי מאיר'ן האט די מאכט אריינגעזעצט אין טורמע ספעציעל צוליב דעם, כדי זיי זאלען ארויסצווינגען פון יודען אויסלייז געלט. דאס האט נישט געטארט דערלאזט ווערען. כדי אפצושלאגען דעם חשק ביי אנדערע אויך אויף א זא ... אויסצופרעסען יודיש געלד. אבער „מיר" — איז איהם אויפ'ן זינען געקומען — מאכט מען דאך, א פראצעס, מיך בעשולדיגט מען דאך אין א פערברעכען, דעם יודישען רב, און דאס הייסט אלע יודען, אינאיינעם מיט מיר זיצט דער יודישער כבוד אין געפענגעניש און דעם כבוד פון יודישען פאלק מוז מען ראטעווען, ווען עס זאל זיך האנדלען אום דעם, איז אפילו מיט מיין בלוט ראטעווען דעם יודישען כבוד..."

און נאך א מאמענט.

דער רב זיצט אין תפיסה צווישען מערדער, רויבער און נידעריגסטע אויסוואורפען, אייגער צווישען זיי א פער'משפט'ער צום טויט, פאר הרג'ענען א פאליציאנט. ער איז זיך מקרב צום רב, איז זיך כסדר מתודה פאר איהם אויף זיינע זינד, און די זינד זענען פערשידען, זענען פיל, און איינמאל זעהט דער רב איין, אז אט דער מערדער איז זעהר ענליך צו יענעם, וואס האט געמאכט די גאנצע שרפה פון געטא.

— בלויז „ענליך", ווי קען מען דען זיך ערלויבען, אויף דעם סמך, צו בעשולדיגען א מענשען אין'א ונטער־צינדען?

און אין דער לעצטער שעה, נאכדעם ווי ער האט זיך אליין מודה געווען, אז ער האט אונטערגעצונדען דעם רב'ס הויז און ממילא די גאנצע „יודישע גאס", און האט ביים רב געבעטען מחילה דערויף — איז דעם רב לכתחילה אייגעפאלען ארייגרופען עדות און זאל ער זיך פאר זיי מודה זיין. אבער ווידער דער יודישער כבוד דערלאזט עס נישט.

— מ'וועט זאגען, די לעצטע נאכט האט דער רב איבערגערעדט דעם מערדער, ער זאל אויף זיך נעמען די שולד, און דאס וועט ברענגען צו חלול־השם.

און ער לאזט יענעם שטארבען א צעוועהיטאגטען, אבער א רוהיגען אין דעם בעוואוסטזיין, אז דער יודישער רבי האט איהם מוחל געווען דאס גרויסע פערברעכען געגען איהם און די זייניגע אין פראנקפורטער געטא. (זעה זולצבאך, „בילדער אויס דער יודישען פערגאנגענהייט", ז. 226 א. א.: „פראנקפורט", פריימאן און קראקויער, פילאדעלפיע, 1929, קאפיטעל 8 א. וו.; „פייערצייכען", פון שכנאוויטש, קאפיטעל 34 א. ה.).

אזוינע געלייטערטע און געהייליגטע זענען די רבנים אין יענע צייטען געווען און אזוינע ביישפילען פון מאראלישער ריינקייט און געהויבענער מעציהונג צו מענשען האבען יודען געהאט.

אזוינע זענען זיי געווען די יודישע פיהרער, אין די פערשפארטע און אפגעשלאסענע געטאס.

זענען די אנוסים אין שפאניען טאקע געווען אין געהיים פרומע יודען?

פון ד"ר ז. קאדיש

(נאטיצען)

די מאראנען, אדער אנוסים, אין שפאניען און פארטוגאל שטעלען מיט זיך פאר אייגעם פון די אינטערעסאנטסטע און פאפולערסטע קאפיטלען אין דער גאנצער געשיכטע פון יודישען פאלק, מ'האט א בער, געוועהנליך, א פאלשע פארשטעלונג וועגען דער יודישקייט, וואס זיי האבען געהיט אין געהיים.

מ'שטעלט זיך, געוועהנליך, פאר די מאראנען אלס געצוואונגענע קריסטען, וועלכע זענען אין דער עפענטליכקייט געווען פרומע קאטאליקען, און אין געהיים, אונטער דער ערד, אין בעהאלטענע קעלערען, האבען זיי געהיט יודישקייט, ווי פרומע יודען.

עס וואלט געווען צו ראמאנטיש, ווען די מאראנען וואלטען געקאנט הונדערטער יאהרען נאכאנאנד אויפהאלטען יודישקייט אין געהיים, אונטער דער מורא פון דער בלוטיגער אינקוויזיציע. אבער אונטער די אומשטענדען, אין וועלכע זיי האבען געלעבט, איז דאס נישט מעגליך געווען, און זיי זענען דעריבער טאקע געווען גאנץ קנאפע יודען. די יודישקייט, וואס זיי האבען געהיט אין געהיים, האט געהאט א גאנץ שוואכע פערבינדונג מיט דעם טראדיציאנעלען יודישען לעבען.

* * *

פון וואנען ווייסען מיר וועגען דער יודישקייט, וואס די אנוסים האבען געהיט אין געהיים, בעהאלטענערהייט?

מיר ווייסען עס, ערשטענס, פון די בעריכטען פון דער אינקוויזיציע, און דערצו ווייסען מיר עס, צווייטענס, אויך פון די מאראנען, וועלכע געפינען זיך נאך ביז היינט, בעזונדערס אין פארטוגאל.

זיך שטיצענדיג אויף אט די אלע ידיעות, וואס מ'האט צונויפגעקליבען ביז היינט וועגען דעם לעבען פון די מאראנען, דערוויזט דער ענגליש־יודישער געלעהרטער ססיל ראטה, אז עס איז א טעות, ווען מען שטעלט זיך פאר, אז זיי זענען געווען אין געהיים עכטע יודען.

ווארים אמת'ע יודישקייט קאן נישט עקזיסטירען אהן יודישען וויסען, אהן קענטשאפט פון די קוואלען פון דעם יודישען גייסט און דער יודישער טראדיציע, און דאס האבען די מאראנען נישט געהאט. זיי זענען געווען פולשטענדיגע עמי־הארצים, אוןא ין א סביבה פון הונדערט־פראצענטיגער אומוויסענקייט אין יודישע זאכען קאן קיין אמת'ע יודישקייט זיך נישט האלטען.

א חוץ אבער וואס די אנוסים זענען געווען ווייט און פרעמד פון יודישען וויסען, זענען זיי אויך געווען אן „אבר מדולדל", אפגעשניטען פון דעם לעבעדיגען יודישען פאלק, אהן א פערבינדונג מיט די יודישע מאסען אין די אנדערע לענדער פון דער וועלט, די טרעגער פון דעם יודישען גייסט און דער יודישער קולטור. זיי זענען דעריבער אוועקגעווארען א פערטריקענטע, פערוויאנעטע בלאט אויף דעם יודישען בוים אהן א טראפען זאפט פון אנ'עכטען יודישען לעבען.

* * *

אבער מיר מוזען אין אט דעם פרט אונטערשיידען צווישען דער צייט ביז'ן גירוש און דער צייט נאכ'ן גירוש. ווארום פיל געווארען מיא גע־שמד'טע יודען זענען די שפאנישע שטעט שוין אין יאהר 1391 (הונדערט יאהר פאר'ן גירוש שפאניען), ווען עס האט זיך צוגאסען איבער שפאניען א ווילדע כוואליע פון בלוטיגע שחיטות אויף יודען.

אין יענער צייט פון די גרויסע הריגות איז אויפגעקומען אין שפאניען א גאנצער קלאס פון גע'שמד'טע יודען. די קירכען זענען דעמאלט געווען פול מיט יודען, וועלכע זענען געקומען זיך בעטען, אז מ'זאל זיי טויפען. ווארים זיי האבען איינגעזעהן, אז פאר די יודען אין שפאניען איז קיין אנדער ברירה נישט געבליבען. אין מאנכע שטעט האט זיך אויסגע'שמד'ט די גאנצע יודישע קהלה. אין מאנכע ערטער האבען יודען גאר נישט געווארט, אז דער פאגראם זאל זיך אנהויבען, נאר ביי דעם ערשטען טראשונעק זענען זיי אלע אוועק אין קירך און זיך געלאזט טויפען.

נישט טויזענדער, נאר הונדערטער טויזענדער יודען האבען זיך דעמאלט גע'שמד'ט. עס וואלטען אפשר מיט דער צייט זיך אויסגע'שמד'ט אויך די איבעריגע יודען פון שפאניען, ווען די קריסטען וואלטען נישט פיינד געהאט די גע'שמד'טע יודען און זיי נישט פערפאלגט.

צווישען אט די גע'שמד'טע יודען זענען געווען צווייערליי. געווען משומדים, וואס זייער יודישקייט איז אויך פריהער געשטאנען אויף משקולת. זיי האבען געהערט צו די געבילדעטע קלאסען און זענען איבערהויפט נישט געווען רעליגיעז. זיי האבען זיך דערפאר געפרעהט, אז עס האט זיך זיי געמאכט א געלעגענהייט פטור צו ווערען פון דער יודישער אמונה, וואס איז געשטאנען ווי א ביין אין האלז, און זיי נישט געלאזט שטייגען העכער אויף דעם געזעלשאפטליכען לייטער.

אבער א גאנץ גרויסער, בעדייטענדער טייל פון די גע'שמד'טע יודען איז בעשטאנען פון גוטע, געטרייע יודען, וועלכע האבען זיך גע'שמד'ט בלויז זיך צו ראטעווען פון טויט, ווארום צוקוקענדיג ווי די פאנאטישע קריסטליכע מאסען האבען געמארדעט און געוויטעט. אנגעהעצט צו דעם פון פרומע גלחים און דאמיניקאנער מאנאכען, האבען יענע געטויפטע יודען זיכער נישט געקאנט קריגען קיין צושטארקע ליבע צו דער קריסטליכער אמונה. זיי זענען פאקטיש געווען געצוואונגענע קריסטען און האבען פיינד געהאט זייער ניע רעליגיע נאך מעהר ווי יודען.

די דאזיגע אנוסים זענען געווען בעקאנט מיט יודישע דינים, מנהגים און צערעמאניעס פון זייער קינדהייט אן און זענען געווען פולע יודען. זיי האבען געהיטען יודישקייט אין געהיים, אפער דאס איז געווען א סוד, וואס אלע האבען געוואוסט. אין איין שטאט האט מען געמאכט א גאנצע צאהל מאראנען דאווענענדיג סוכות אין א בעהאלטענעם ארט. אין אנ'אנדער שטאט האט מען געכאפט אין א הויז איבער דרייסיג יונגע מאראנען, וועלכע האבען זיך געלאזט מל זיין. א סך מאראנען האבען אין יענער צייט איבערהויפט גארנישט געלאזט טויפען זייערע קינדער, און אז זיי האבען עס נישט געקאנט פערמיידען, פלעגען זיי, קומענדיג פון קלויסטער, גלייך אראפוואשען פון קינד די טויף־וואסער. יום־טוב פלעגט מען עסען מאהלצייטען פון כשר'ע פלייש, און פסח פלעגט מען עסען מצה, ווארום א שוחט פלעגט קומען אין געהיים און ברענגען כשר'ע פלייש.

הכלל, די מאראנען האבען אין יענער צייט אפגעהיטען יודישקייט אויף וויפיל ס'איז נאר מעגליך געווען צו היטען אין געהיים. ווארום זיי זענען געשטאנען אין גאהענטער בעריהרונג מיט די יודען, פון וועמען זיי האבען בעקומען אלע נויטיגע ידיעות אין יודישקייט און אויך אלע הילף, וואס זיי האבען בעדארפט צו קענען זיין יודען אין געהיים. אט דאס טאקע האבען געמיינט טארקוועמאדא און זיינע אנהענגער, אז כל זמן עס וועלען זיין יודען אין שפאניען, וועט נישט מעגליך זיין אויסצוראטען די יודישקייט פון די מאראנען.

די לאגע האט זיך אבער אין גאנצען געענדערט נאכ'ן גירוש פון יאהר 1492. אין דער ערשטער העלפט פון זעכצעהנטען יאהרהונדערט, די ערשטע פופציג יאהר נאכ'ן גירוש, איז נאך געווען נישקשה. עס האט געלעבט דעמאלט א דור אנוסים, וואס א סך פון זיי האבען אין די יונגע יאהרען נאך געהאט א פערקעהר מיט יודען, און עס האט נאך געלעבט אין זיי דער איינפלוס פון א יודישער סביבה. די אנוסים פון יענער צייט האבען דערפאר געהיט פון יודישקייט אלץ, וואס זיי האבען נאר געקאנט. זייער יודישקייט איז געווען בעגרעניצט בלויז דורך דער מורא פאר די שפיאנען פון דער אינקוויזיציע, אבער נישט דורך אומוויסענקייט. זיי האבען נאך געקאנט אביסעל העברעאיש, האבען נאך געהאט העברעאישע ספרים און האבען נאך אפגעהיט, ווי ווייט מעגליך, אלע דינים פון כשרות.

נאך אין יאהר 1538 איז געווען א פאל מיט א מאראנא, וועלכער האט נישט געוואלט נעמען קיין געלט שבת. די אנוסים האבען נאך דעמאלט געטון אלץ, וואס זיי איז נאר מעגליך געווען, אז מ'זאל זיי מקבר זיין לעבען נישט־געשמד'טע טאטעס און זיידעס.

אבער וואס ווייטער אריין אין דעם זעכצעהנטען יאהרהונדערט, אלץ מעהר זענען אזעלכע פאלען געווארען אנ'אויסנאם. עס איז אויפגעוואקסען א נייער דור, וואס האט נישט געהאט מעהר קיין יודישען ספר, וואס האט נישט געקאנט מעהר דאווענען אויף העברעאיש און וואס איז בכלל געווען אינגאנצען אומוויסענד אין יודישע זאכען. פון דעמאלט אן הויבט אן אויפקומען ביי די מאראנען א נייער סארט יודישע רעליגיע, א סארט קאטוילישע יודישקייט, וואס אביסעל דערפון איז נאך עד־היום געבליבען ביי די מאראנען אין פארטוגאל.

זיי האָבען איהר געטרייסט

(ערצעהלונג פון רוסישען)

פון ב. וואַנדעם

אַ נישט־געריכטער אומגליק האָט אויפגערוידערט די גאַנצע סטודענטישע צוזאַמענוואוינונג. דער סטודענט ניקאָלאַי מאַלאַכאָוו איז בעגאַנגען זעלבסטמאָרד.

אין דעם קליינעם צימער׳ל, וואו דער קאָמיטעט פון די איינוואוינער פון הויז פערזאַמעלט זיך, האָט מען איהם געפונען אַ טויטען, מיט אַ דורכגעשאָסענעם שלייף.

עס איז אָנגעקומען די פּאָליציי און האָט אָנגעהויבען אַנ׳אויספאָרשונג: ווער האָט דער ערשטער ענטדעקט דעם טויטען קערפּער, אין וואָס פאַר אַ לאַגע עס האָט זיך געפונען דער זעלבסטמערדער גלייך ווי מען האָט איהם געפונען... די סטודענטען האָבען דערצעהלט, אַז דער פערשטאָרבענער פלעגט אויף אַלעמען מאַכען דעם איינדרוק פון אַ מענשען אַ נישט אַנגענעהמען, מיט אַ נישט באַלאַנסירטען, נישט־געזעצטען כאַראַקטער, דערהויפּט ביי קרייגעריען.

ער פלעגט אַ סך שכור׳ן, זיך אומקעהרען אַהיים שפּעט, זיינע חברים בעפאַלען מיט גראָבע ווערטער.

פון צייט צו צייט פלעגט אַפילו אויף איהם אָנפאַלען אַ מין פלייסיגקייט, דעמאָלט פלעגט ער אין ערגעץ נישט אַרויסגעהען, פלעגט אָפּזיצען אייבער די ביכער פון איבדערפריה ביז שפּעט ביינאַכט, פלעגט נאָכאַנאַנד שפּאַנען איבער׳ן פּוסטען קאָרידאָר, פלעגט בכלל אויסמיידען מענשען.

ווען עס איז געקומען צו רייד וועגען זיינע בעציהונגען מיט פרויען, האָט דאָס יונגוואַרג נישטגעוואָלט ערקלערט, אַז אין דער הינזיכט איז קיין גוטס וועגען איהם נישטאָ צו דערצעהלען. אויף פרויען, און אויך אויף זיינע חבר׳טעס־סטודענטקעס, פלעגט ער קוקען ווי אויף אַ זאַך, וואָס איז בעשאַפען געוואָרען הויפּטזעכליך פאַר דעם מאַנסביל׳ס פערגעניגען ווערען. ער האָט געהאַט אַ סך קורץ־דויערענדע

פערבינדונגען מיט פרויען, וועלכע ער פלעגט שנעל איבעררייסען. יאָ, ער איז געווען אין דער הינזיכט אַ גרויסער ציניקער, אַ מענש, ביי וועלכען קיין זאַך איז נישט הייליג.

מען האָט אַפילו בעמערקט, אַז ער איז געווען שטאַרק פערליבט אין סאָניע גאָלובאָוואַ, אַ סטודענטקע פון׳ם זעלביגען קורס. נאָר, אַפּנים צוליב זיין אייגענליבע, האָט ער וועגען דעם גאָרנישט געזאָגט, איז זיך בעגאַנגען מיט איהר פונקט אַזוי גראָב, ווי מיט אַלעמען. אָבער אַלע, סאָניע איינגעשלאָסען, האָבען וועגען דיין ליבע גוט געוואוסט.

סאָניע אָבער איז צו איהם געווען גלייכגילטיג. זי האָט איהם נישט ליב געהאַט פאַר זיינע חוצפה׳דיגע שטיק. ווען ער פלעגט פרובען, מיט אַ כלומרשט׳ן אָנשטעל פון „יאָ־יאָ, ניין־ניין“, מאַכען מיט איהר אַ ראַנדעוואו, פלעגט זי מאַכען דעם אָנשטעל, אַז זי שטימט איין. שפּעטער אָבער, ווען מאַלאַכאָוו פלעגט וואַרטען אויף איהר אויף דעם אָפּגערעדטען פּלאַץ, פלעגט סאָניע נעמען מיט זיך אַ צוויידריי חברה־לייט סטודענטען, פלעגט דורכגעהען דעם אָרט, וואו מאַלאַכאָוו איז געשטאַנען און געפּלאַצט פון אונגעדולד, און פלעגט ביי איהם מיט אַ כלומרשט־אומשולדיגער מינע פערוואונדערט פרעגען:

— זעהט נאָר, מאַלאַכאָוו... צוליב וואָס שטעהט איהר דאָ אַזוי פריהערש?

דאָס איז געווען אַ מיידעל, אַ פרעהליכע, אַ לוסטיגע, אַביסעל אַ לייכטזיניגע און אַפילו אַ גרויזאַמע... זי איז נישט געווען פעהיג אויף שטאַרקע צוגעבונדענקייט צו אַ מענשען, אויף שטאַרקער גען,

פריינדשאַפט אָדער ליבע. ליבע האָט זי איבערהויפּט אָפּגעלייקענט, — עס איז אַנ׳איבערבלייבעניש פון די אַלטע בורזשואַזע צייטען, פלעגט זי זאָגען.

דער געריכטס־אויספאָרשער האָט געהייסען מען זאָל זי ברענגען.

זי האָט נאָך גאָרנישט געוואוסט וועגען דער קאַטאַסטראָפע. זי איז אַריין אין׳ם קליינינקען צימער פון „אַרשקאַם“, וואו דער טויטער איז געלעגען, אַ לוסטיגע, מיט די הענט אין די קעשענעס פון איהר געשטריקטען קאַפּטעל, מיט איהרע האָר קורץ און מאָדערן אָפּגעשאָרען, מיט אַ פּאָר לאַנגע פּאה׳לעך...

דערזעהענדיג דעם געריכטס־אויספאָרשער און די מיליציאַנטען, האָט זי נישט־פערשטעהענדיג און דערשראָקען אַ קוק געטון אויף די צונויפגעקליבענע חברים וועלכע האָבען, פון דייער זייט, שווייגענדיג געקוקט אויף איהר.

מיט אַמאָל האָט זי אויפגעציטערט, איהר בליק איז געפאַלען אויף דער פּאָדלאָגע, וואו עס איז געלעגען מאַלאַכאָוו׳ס טויטער קערפּער מיט אַ דורכגעשאָסענעם שלייף.

זי האָט זיך אַזש אַ שאָקעל געטון, אַרויסגעלאָזט אַ געשריי, אויפגעהויבען די האַנט צום מויל און זיך גיך אַראָפּגעלאָזט אויף די קניע פאַר׳ן טויטען. איינגאַנצען אַ פערשטיינערטע, בייסענדיג מיט אַלע כחות דעם ווייזפינגער, האָט זי אָהן אַ וואָרט געקוקט אויפ׳ן טויטענ׳ס געזיכט, האָט נישט געקאָנט אָפּרייסען איהרע בליקען פונ׳ם שוואַרצען לעכעלע אין שלייף.

ווען מען האָט זי אָנגעהויבען פערגאַנדערפרעגען, האָט זי אַלאַנגע צייט נישט געקאָנט פער־

שטעהן, וואָס מען וויל פון איהר. זי האָט הילפלאָז צוגעהאַלטען מיט׳ן האַנד די אונטערשטע ליפּ, וועלכע האָט ביי איהר נערוועז געציטערט.

זי האָט געוואָרפען אַזעלכע רחמנות׳דיגע בליקען אויף די אַרומגעקליבענע מענשען, אַזוי אַז אַלעמען איז געוואָרען פון דעם מאָדנע נישט־בעקוועם... יעדער איינער, אויף וועמען זי האָט געוואָרפען איהרע בליקען, האָט שנעל אוועקגעקאָפּט זיינע אויגען, אַ שטייגער, ווי עס ווילט זיך נישט צוזאַמענטרעפען מיט די בליקען פון אַ צום־טויט פער׳משפּט׳ן, וועלכער שטעהט שוין לעבען זיין אויסגעגראָבענעם קבר און וועמען קיינער קען שוין מיט גאָרנישט העלפען...

מיט אַ פּאָר מינוט שפּעטער איז זי אָבער געקומען צו זיך. מיט אַ קלאָרער שטימע האָט זי ערקלערט, אַז זי האַלט זיך פאַר דער שולדיגער אין טויט, ווייל דאָס האָט זי, מיט איהר לייכטזיניגען שפּיל, אָפּטמאָל אַפילו גרויזאַמען בעהאַנדלען איהם, געטריבען איהם צו דעם אַלעמען...

אין דעם גאַנצען כאַראַקטער פון דער מיידעל איז דעמאָלט פאָרגעקומען אַ געוואַלדיגע ענדערונג.

זי איז געוואָרען שטיל, איינגעשלאָסען אין זיך, פלעגט דאָס לוב צייט איינזאַמע אַליין אַרומשפּאַצירען איבער׳ן אויבערשטען קאָרידאָר. ווען איינער פלעגט צו איהר צוגעהען און זי וועגען עפּעס פרעגען, פלעגט זי לאַנגזאַם אויפהויבען אויף יענעם דעם בליק און גאָרנישט געענטפערט, פונקט ווי עס וואָלט פאַר איהר געווען אונמעגליך זיך אָפּצורייסען פון איהרע געדאַנקען.

אַלץ וואָס איז געבליבען נאָך ניקאָלאַי מאַלאַכאָוו׳ען האָט זי צונויפגעקליבען — זיינע העפטען.

(ענדע זעה 14־טע זייט).

נישט גיין און נישט פאָהרען.

זאָל מ׳נישט בעדויערען

פון דער סעריע: „מענשען פון אַ גאַנץ יאָהר“

פון יוסף זעלקאָוויטש

וואָלט די פאַנע אַדזשעליידזשע געהייסען פראָסט פּשוט ווי מען האָט איהר אַ נאָמען געגעבען: איידעל לאה און נישט אַדזשעליידזשע און וואָלט זי גערעדט אויפ׳ן זאַפטיגען און שיינעם לשון יודיש, ווי מען רעדט ביי אונז אין שטאָט און נישט הויך־דייטשיש, וואָלט זי דאָך זיכער געוואוסט פון דעם ווערטעל, וואָס מען זאָגט ביי אונז, אַז נישט גיין און נישט פאָהרען, זאָל מען קיינמאָל נישט בעדויערען, וואָלט זי זיכער נישט געליטען די מפּלה, וועלכע זי האָט געהאַט און וועלכע וועט דאָ ווייטער דערצעהלט ווערען. אַזוי אָבער ווי זי וויל דוקא זיין פאַנע אַדזשעליידזשע און דווקא רעדען הויך־דייטשיש, זאָל זי האָבען מפּלות, אייביג נאָך דער צווייטער, אמן, כן יאבדו!

די פאַנע אַדזשעליידזשע האָט זיך געלאָזט אייבערבעטען. געגאַנגען איז צו איהר די סאַמאָראָדנע כלה יאַכעט און האָט אונטערגעלייגט אַ טענה אַזוי און אַזוי:

— זי וועלען מיר מיין שמחה פערשטערען, אויב זי, פאַנע אַדזשעליידזשע וועלען אינז נישט אויסלערנען די נייע מאָדערנסטע טענץ; זי וועלען מיך אומגליקליך מאַכען אויפ׳ן גאַנצען לעבען! געדענקען זי אָן גאָט!

נו, וואָס זאָל זי טון, די פאַנע אַדזשעליידזשע? זי האָט אַ ווייך האַרץ, און דערצו רעדט מען איהר אַזוי מאַראַליש צום געוויסען, האָט זי מסכים געווען, האָט זי אַרויסגערוקט דעם שטרויענעם הוט אויפ׳ן דאַרען, מאַליגען קעפּל, גענומען דעם לאַמטערען אין האַנד אַריין און אַזוי אָוועט נאָך אָוועט אַריינגעקומען צו מענדעלען אויסצולערנען די מיידען די נייע־מאָדערנסטע טענצע, און דבורה רויזע, הגם זי האָט פון הינטער׳ן קוימען אַפּוויער געוואָרפען אויגען אויף די טאַנצענדיגע, האָט זי זיך דאָך נישט געקענט איינהאַלטען פון בטולדיגען קוועטשען מיט די פּלייצעס:

„אויך מיר, מישטיינסגעזאָגט, אַ טאַנץ! לאַ, לאַ לאַ — אַ קניקס, לאַ, לאַ לאַ — אַ דריידעל אויף די שפּיץ פינגער, — שטיינער געלייגט אין דר׳ערד אַריין! פערצייטענס, אַז מ׳האָט געטאַנצט איז געווען געטאַנצט, איז געווען עפּעס צו זעהען, איז געווען עפּעס צו הערען, האָט די גאַנצע שטוב מיטגעטאַנצט, נישט אַזוי ווי היינט, כ׳זאָל נישט זינדיגען מיט די רייד!

נאָר אויך די מעשה, אַז עס איז אַזאַ ביזער הייבט אויף זיי געקומען אַ פינסטערע מודע אויף ווייערע קעפּ! וואָס אַלט איז טויט און קאַלט און זענען ביי דער אַלטער דבורה רויזען אויסגעקומען עפּעס ווי אַ מין קאַץ און מויז־שפּיל, נישט צו וואָס ביי ... פּייש און פּיין, און די אַלע טענץ גלייכען: אָט גיט איינע אַ כאַפּ דער צווייטער ביי דער טאַליע און עס דאַכט זיך, אָט האָט זי איהר שוין, אָט האַלט זי איהר שוין פעסט — מיט איינמאָל אַ שטאַרקערער לאַל, לאַל לאַ, דערשרעקט זיך די קאַץ און לאָזט נאָך די טאַליע פון דער מויז און יענע אַנטלויפט, וואו דער שוואַרצער פעפער וואַקסט — טפוי צו ווייערע קעפּ!

דער פאַנע אַדזשעליידזשע אָבער זענען דבורה רויזעס מחשבות קנאַפּ־וואָס אָנגעגאַנגען, זי האָט זיך איקאַ יהר ראַל געפילט ווי אַ קאָזע אין קרויט, גראָד ווי יענע, אַז זי קומט אין קרויט אַריין האַלט די אין איין מעלה־גרהן און וויל אויסראַטען אַלעס מיט׳ן וואָרצעל, אַזוי האָט אויך אַדזשעליידזשע געוואָלט אויספּאַקען די גאַנצע טאַנץ־חכמה און אויס יעדער פון די מיידען אויסשטעלען אַ פּרעמיעטענצערין און וויל קיין סך צייט, ביז צו דער חתונה

איז שוין נישט געבליבען סך־הכל נאָך צוויי וואָכען, ווייל די חתונה האָט געדאַרפט זיין דינסטאָג צו מזל און אונזער מעשה איז פאָרגעקומען שבת־צונאַכטס נאָכ׳ן אויפרופען, האָט די פאַנע אַדזשעליידזשע שטיקער האַרץ אַנידערגעלייגט און איז שוין אין איהרע לעקציאָנען איבערגעגאַנגען אויף פראָסט יודיש:

— כ׳קען פערשטעהען פויערן־קעפּ, טעמפּעקעפּ, קאַצענקעפּ, אָבער פיס! רבונו של עולם פונוואַנען דערנעמען זיך צו מענשען אַזעלכע טעמפּע, אומגעהובעלטע און אומגעכאַפּעלטע פיס! אַ מויד זאָל נישט קענען מאַכען קיין לייטישען רעוועראַנס?!

פון די ווערטער: אומגעהובעלט, אומגעכאַפּעלט האָבען זיך די מיידען געגנוג בעליידיגט, אַזש פלאַמען זענען זיי אַרויס אויף די פּנימער, נאָר די פאַנע אַדזשעליידזשע האָט אַ זאָרג מיט זייערע לונג־און־לעבערס! זי האָט געוואוסט, אַז איצט איז זי די שמחה־בעשייבער׳ן, אַז די מיידען וועלען איהר שוין נישט אָפּלאָזען, האָט זי די דאַייבער אַלע מינוט געשטעלט די פיר פאַר דער טיר:

— ביי מייגער ערע, איך שווער, אַז איך לאָז אַללעס שטעהן און געהען אין הענגט אייך אויף.

אָט אַזוי, הענגט וייך אויף און פּטור! די פאַנע אַדזשעליידזשע האָט שוין קיין כח נישט, אַזעלכע פערשטאָפּטע קעפּ! אַזעלכע טויגניכטסען! און די מיידען בעטען זיך מיט רחמים:

— פאַנע אַדזשעליידזשעשי קרוין, נאָך איין מאָל, נאָך איין מאָל ווייזען זי!

— ווייזט זי די איינמאָל, צוויי מאָל און אַ צעגט מאָל, זי האָט דאָך אַ גאָלדען האַרץ, די פאַנע אַדזשעליידזשע, אָבער גאָלד קאָכט זיך אויך נאָר אַזוי לאַנג אין דער טעסט, ביז עס קאָכט זיך נישט איבער, סוים אָבער איז דאָס פייער צו שטאַרק, לויפט אַפילו גאָלד איבער און אַזוי איז עס געשעהען מיט דער פאַנע אַדזשעליידזשע, זי האָט זיך געגעבען אַ קאָך־אויף, האָט געכאַפּט דעם שטרויענעם הוט אין האַנט, דעם לאַמטער׳ן אין דער צווייטער האַנט, געגעבען אַ פראַל־אויף די טיר און געגעבען אַ לויף־אַרויס.

און דאָ ערשט הויבט זיך אָן דאָס שיטערע געדיכטע.

נאָר איידער איך געה דערצעהלען דעם עצם המעשה, וועל איך מיר אַליין איבערהאַקען די רייד, כדי מיר זאָלען האָבען פרייד: איך וועל לאָזען שטיין די בת מלכה, דאָס הייסט די פאַנע אַדזשעליידזשע אַזוי ווי זי גייט און שטייט מיט דעם שטרויענעם הוט און מיט דעם לאַמטער׳ן און מיר וועלען צוריקגיין צום בן־מלך, — צום חתן־בחור צו יוקעל גאַנדז.

פון דער וואָך פון דער חתונה האָט יוקעל אויפגעהערט אַריינצוקומען צו מענדעלען, וואָס איז ער ...ען אַ גאַסטעניונג עפּעס, קומען צו דער כלה אין דער חתונה־וואָך? האָט ער געפּילנעוועט פּראַימל דעם שניידער, אַז דער שליצראָק זאָל זיין געמאַכט פּאָ וואַרשאַוועסקו, נישט צו לאַנג, נישט צו קורץ, נאָר

פונקט און גראָד, מיט איין וואָרט — חסידיש, בגידיש און ממזריש. פון פּראַימל דעם שניידער איז ער געגאַנגען צו וועלוועל דעם שוסטער ...נאַבדן, אַז די חתונה־קאַמאַשען זאָלען האָבען דעם אמת׳ן כ׳נסקע שפּיץ און די גומע זאָל זיין ענגלישע, נישט אַז זי זאָל זיך שפּעטער אויסציהען ווי אַ קישקע און זאָל האָבען אַ פּנים פון אַ בלאָזוואַלק.

ביי וועלוועלען פלעגט יוקעל אָפּזיצען צו האַלבע טעג. וועלוועל איז געווען אַ פרעהליכער יונג פון אַ לעצער — איינער אין דער וועלט, געשיט מיט ווערצען, ווי פון אַרבעל אַרויס און דערביי איז איהם די אַרבייט פערפרענט געוואָרען הינטער די הענט.

— יוקעל, זאָג מיר, זאָלסט אַזוי געזונד זיין, צי וואָס טויגען דיר אַזעלכע וואַשנע קאַמאַשען, אַז סיי ווי ווערסטו חתונה האָבען באָרוויס?

— גיי ווער ראַד און צעשיט, צערייטעלט זיך יוקעל, פּיוט אַגעמיינער יונג.

— וואָס האָב איך דען געזאָגט, אָפּגעריסענער גולם, — כ׳האָב געזאָגט, אַז דו וועסט חתונה האָבען בערבית — אוועגט־צייט.

אָט אַזעלכע שאלות האָבען זיך פון וועלוועלען געשיט ווי פון אַ געלעכערטען זאַק אַרויס און יוקלען האָט זיך גאָרנישט געגלוסט אוועקצוגיין.

שפּעט אין אָוונט, ווען אין גאַס האָבען זיך שוין ווייניגער מענשען געדרייהט, פלעגט זיך יוקעל אַרויסגנבענען פון שטוב און אַזוי בגנבה פערלויפען צו מענדעלעס שטוב, כדי כאָטש דורך אַ שפּאַרע פון לאָדען אַ קוק־אַריין צו געבען אויף יאַכעטען.

באַלד אין ערשטען אָוונט, האָבען איהם אַ פּאָר יונגען דערקנאַסט און ער האָט זיך קוים געקענט ביי זיי אויסקויפען נישט פול צו מאַכען מיט איהם די שטאָט, מיט צוויי פעקלעך עלעגאַנצקע פּאַפּיראָסען.

שפּעטער איז ער שוין געווען אַביסעל אַסטראָושנער, איז ער שוין געקומען נאָך שפּעטער, ווען עס איז געווען שוין גאָר קנאַפּע איסזיכטען, אַז ס׳זאָל נאָך עמיץ פון די יונגען דרייען זיך אין גאַס און דאָס, איז ער אויך געשטאַנען פאַר׳ן צוגעמאַכטען לאָדען ווי אַ האָז, מיט אויסגעשפּיזטע אויגען אין דער שפּאַרע אַריין, מיט אויפגעשפּיצטע אויערען אין גאַס אַריין און דאָס האַרץ איז איהם איינגעפּאַלען פאַר שרעק ביי יעדען מינדסטען שאָרך, נאָר עס איז איהם אַלץ ווערט געווען; אי ער האָט יעדעס מאָל געזעהען יאַכעטען ווי זי פּאַרעט זיך צוזאַמען מיט די איבעריגע מיידען, אי ער האָט געזעהן די טענץ, וועלכע די פאַנע אַדזשעליידזשע האָט געלערנט און ער איז געוואָרען ברייטער ווי לענגער:

„דאָס איז דאָך אַלעס צו מיין חתונה, צו מיין חתונה׳לע, צו מיין און מיין יאַכעטלס חתונה׳לע...“

עס איז איהם אָבער קיינמאָל נישט בעשערט געווען די געדאַנקען צו דערציהען ביז צום סאַמע סוף, ווייל די יונגען, וועמען עס האָט הפּנים געשמעקט די בחנם׳דיגע פּאַפּיראָסען, האָבען איהם געהאַט אויפ׳ן אויג, און פלעגען זיך תמיד יאָווען ווי

פון דער הייליגער הויט און יוקעל האָט אין די סאַמע געשמאַקסטע מחשבות געמוזט מאַכען ...

די פינסטערע ... גערעדקען זענען זיך צוגעצן צופלויגען, ווי די צעפלאַטערטע פייגעל, נישט זיי נאָכצויאָגען, נישט זיי מעהר צו דערכאַפּען.

אויך יענעם שבת־צו־נאַכטס, ווען די ... יענע האַרץ ביי דער פאַנע אַדזשעליידזשע האָט זיך געהאַט איבערגעקאָכט און זי איז אַרויסגעלאָפען אַ בראָגעזע פון מענדעלעס שטוב אַרויס, איז יוקעל געהאַט געשטאַנען הינטער׳ן פענסטער און גע׳חלומט זיינע זיסע טראַכטענישען. דערווייל אָבער אין פינסטערען פאָרער־הויז פון מענדעלעס שטוב האָבען אויף איהם געשאַסטעוועט לייזער בענקאַרט מיט זיין באַנדע, וועלכע האָבען זיך אָפּגעשמועסט דאָסמאָל בשום אופן איהם נישט אַדורכצולאָזען, דערווייל אָבער, ווי מיר ווייסען עס שוין פון אויבען, האָט די פאַנע אַדזשעליידזשע געגעבען אַ פּראַל־אויף די טיר און געגעבען אַ לויף־אַרויס מיט׳ן שטרויענעם הוט, ווי שוין געזאָגט אין איין האַנד און מיט דעם לאַמטערן אין דער צווייטער האַנד און לויפענדיג אַזוי מיט׳ן גאַנצען אימפּעט האָט זי די יונגען אַרויסגעפּלאַשט אויפ׳ן גאַס אַרויס, וועלכע האָבען באַלד אַרומגערינגעלט יוקלען, אַז ער זאָל נישט קענען אַנטלויפען, און דאָ האָט לייזער בענקאַרט געגעבען אַ האַק־אַרויס דעם לאַמטערן פון דער פאַנע אַדזשעליידזשעס האַנד, וועלכע איז פון דעם סקראַכלעוועט געוואָרען, ווי אַ שטייגער אַ דאַרפיש ...ד, ווען עס דער... אין ... אַ ... עמאָלט האָט איהר לייזער בענקאַרט געגעקט דעם דאָך — געגעבען איהר אַ זעץ־אַרויף דאָס שטרויענע היטעלע אויפ׳ן מאַליגען קעפּל, ביז איבער די אויערן אַריבער, דאָס קליידעל איהר געגעבען אַ ציה אַריבער איבער׳ן היטעל, פון אויבען עס פערבונדען מיט אַ שטריקעל און דאָס איבריגע האָבען שוין געטון די איבריגע יונגען — זיי האָבען די ביידע די פאַנע אַדזשעליידזשע אין דעם הולך און יוקלען געגעבען אַ קנאַק־אַריין צו מענדעלען אין שטוב אַריין:

— דער חתן־בחור האָט זיך דאָך געוואָלט כאַפּען צו דער פאַנע אַדזשעליידזשע.

איהר קענט זיך עפּעס פאָרשטעלען די טרעוואָגע, וואָס ס׳האָט זיך געטון ביי מענדעלען? די פאַנע אַדזשעליידזשע מיט׳ן הוט איבער די אויגען און מיט׳ן קליידעל איבער׳ן הוט, האָט געריסען פּאַסען פונאַ יהר לעבעדיג לייב, יוקעל גאַנדז האָט געפּלאַמט (אַז אַ ליכט האָט איהר געקענט אין זיין פּנים אָנצונדען, יאַכעט האָט געמאַכט אַ געוואַלד, און האָט יעעבען אַ פּלאַץ־אַנידער ווי אַ סלופּ, מען האָט איהר קוים דערמינטערט מיט האַרצשטאַרק און מיט באַלדריאַן־טראָפּען און דאָ ערשט איז אָנגעקומען מענדעלע, וועלכער האָט נאָך פון די פּאַרקעס אָן געהאַט חשבונות מיט דער פאַנע אַדזשעליידזשע מיט דער אייזערנער אַרשין אין האַנט און האָט איהר מאַקע אויסגעמאָסטען פון אויבען ביז אַראָפּ, וואָס ווען נישט די מיידען, וואָלט זי קיין לעבעדיגע פון הינטער זיין האַנט נישט אַרויס.

נו, וואָלט איהר, דער פאַנע אַדזשעליידזשע, הייסט עס, נישט ווילער געווען, ווען זי זאָל הייסען, ווי מען האָט איהר אַ נאָמען געגעבען — איידל לאה און זאָל רעדען אויף דעם זאַפטיגען לשון יודיש, וואָס לעבט אונז, אַז

„נישט גיין און נישט פאָהרען זאָל מען נישט בעדויערען?“

איינער וועלכער איז דאס נישט געוועזן

(דערצעהלונג)

פון דוד פינסקי.

.7

ער איז געפאָהרען צו זיין מוטער מיט דעם געפיהל, אַז ער וועט אויף איהר ברוסט אויסוויינען אַלע זיינע ביטערנישען און בעליידיגונגען. ער איז געווען אומשולדיג. ער האָט געוואָלט וואָס גיכער אָנקומען צו זיין מוטער און לייכטער מאַכען זיך דאָס קראַנקע האַרץ.

אָבער אויפ'ן דריטען טאָג פון זיין רייזע, האָט ער געהאַט אַנדערע געדאַנקען און געפיהלען.

אין זיין מאַמעס האַ־ץ לעבט אַ שטאָלץ בילד פון איהם. ער טאָר דאָס בילד נישט צושטערען. זי האָט שטענדיג פון איהם שטאַרק געהאַלטען, ביז איבערטרייבונג. ער פלעגט זיך אָפט אַפילו שעמען, ווען זיין גוטע מאַמע פלעגט זיך צורעדען מיט איהרע פריינד און קרובים פון זיינע מעלות. זי האָט אין איהם געזעהען אייגענשאַפטען, וועלכע ער האָט אין זיך נישט געהאַט, און צוגעשריבען צו איהם טאַטען, וועלכע ער האָט קיינמאָל נישט געטון. נישט ווייל זי האָט געוואָלט ליגען, נאָר ווייל ער האָט פון איהר דעם אמת בעהאַלטען. פאַר עטליכע זאַכען וועגט ער רויט, ווען ער דערמאָנט זיך, אַזוי פלעגט זי גאַיהדיג דערצעהלען וועגען דער וואונדערבאַרער קריטיק, וועלכע ער האָט געקראָגען, פאַר דורכפיהרען אַ געוויסע ראָליע אין אַ ליבהאָבער ספּעקטאַקל, דער רעצענזענט אָדער דער זענער האָט בלויז פאַרביטען די בעזען: זיין שפּילען איז שרעקליך אַרונטערגעריסען געוואָרען, אָבער ער האָט נישט געפונען אין זיך דעם מוט אויפצודעקען איהר דעם אמת.

גרויזאַם פאַלט איהם איין:

אפשר ווייל ער האָט דאָס אין זיין כאַראַקטער איז ער עס אַזוי בעשטראָפט געוואָרען? ער איז זעהר אומרוהיג געוואָרען. עס האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אַז ער קומט צו צו זיין לעבענס־רעשעניש.

ווער עס קען אַרומגיין און לעבען רוהיג פול מיט ליגענס, נאָר בלויז זיך אַליין. די אַנדערע זעהן איהם, דערקענען איהם. ער איז ווי דאָן אַפּשטויסיק, נישט ליבענסווירדיג, פאַרעכטלעך. שליסלעך זאָגען זיי זיך, אַז אַ מענש מיט אַזאַ כאַראַקטער, קען אויך זיין אַ שפּיאָן. אַ שפּיאָן דאַרף זיך דאָך קענען אַרויסגעבען פאַר דאָס, וואָס ער איז נישט.

עס האָט איהם געוואָרפען אין היץ. גאַנץ בעשטימט: ער מוז האָבען פון אַ שפּיאָן אין זיך. איז עס נישט געווען מעשה שפּיאָן די אַרט און ווייזע, ווי ער האָט צוגעגייגט זיין אויער צו דער טיר פון אַנאַס צימער און דערנאָך זי אויפגעעפענט?

ער האָט זיך געפּייניגט מיט די אַלע געדאַנקען, געפיהלט זיך גאַנץ פאַרצווייפעלט. איינמאָל האָט ער געטראַכט, אַז ער וואָלט געאַטעוועט געוואָרען פון אַלדי ביזע שיקזאַל־קלעפּ, ווען ער וואָלט זיך בעפרייט פון די ליגענס. די אַבסאָלוטע וואַרהאַפטיגקייט וואָלט איהם געבען אַ־ט רוה און גליק.

אָבער גלייך האָט ער זיך אַליין אויסגעלאַכט. מיסטיציזום!

ניין, ער וועט נישט קאָנען זאָגען זיין מוטער, אַז ער איז אַ שלימזל פאַרלאָזען פון גאָט און אַלע גוטע פריינט. עס וועט זי צוברעכען, ווען זי וועט הערען, אַז די „אַבראַנקע" וויל איהם אַריינשלעפּען אין איהרע רייהען, און וואָס וועט זי איהם העלפען אין זיין ליבע, אין וועלכער ער האָט זיך אַליין געגנאַרט?

איצט האָט ער געוואוסט בעשטימט, אַז ער וועט זיין מוטער פון זיינע צרות נישט דערצעהלען, און די איבעראַשטע מאַמע האָט איהם געקושט און געהאַלזט און מיט פריידען־טרעהרען בעגיסען, האָט ער וואוילגעזונגע־יש דערקלערט איהר, אַז עס האָט זיך איהם שטאַרק פערבענקט נאָך איהר, נאָך דער לי־בער מאַמעלע — האָט ער געכאַפּט די פּיס אויף די פּלייצעס און הילדאַ מאַרש צו איהר.

זיין שלעכט אויסזעהען האָט זי דערקלערט מיט מלחמה־נאָכוועהעניש, און זי האָט זיך פערשפּראָכען אָפּצוקאָרמענען איהם. די טרעהרען וועלכע זעגען איהם געשטאַנען אין די אויגען, האָט זי דערקלערט מיט דער פרייד, וואָס ער איז איצט בייאיהר, בײַ זיין אַלטישקער, געליבטער מאַמעלע.

אָבער דאָס זעגען געווען טרעהרען פון בענקעניש נאָך אויסרעדען זיך, נאָך אויסגיסען דאָס אָנגעוויטיגטע האַרץ, דאָס שווערע געמיט, ווי וואָלט ער איינגעגראַבען זיין קאָפּ אין איהר שויס און גוט אויסגעוויינט זיך און אויסגעשריען איהר, ווי אומגליקליך ער איז! אָבער ער האָט עס נישט געטון, און ווען ער איז געבליבען אַליין אין צימער, ווייל די מאַמע איז אַרויסגעגאַנגען עפּעס איינקויפען צוליב דעם ליבען גאַסט, און אויך אָנזאָגען די שכנים די בשורה, אַז איהר נאַים איז געקומען, האָט ער זיך אויסגעצויגען אויפ'ן בעטעל און ביטער געוויינט. ער האָט זיך גערוקט צו דעם טישען אויף וועלכען ער האָט געהאַלטען זיין קאָפּ. ווי ער וואָלט זיך געהייקט צו זיין מוטער און געחזרט: „מאַמינקע, וואָס פאַר אַן אומגליקליכער איך בין!"

דאָך די מאַמע, ווען זי איז געקומען צוריק אַ לאַכענדיגע, אַ שיינענדיגע, אַ גליקליכע, האָט איהם אויך געפונען אַ פריהליכען, אַ שמייכלענדיגען, אַ צופרידענעם, און זיי האָבען פערבראַכט דעם גליקליכסטען טאָג אין זייער לעבען.

און אַזוי האָבען זיך געצויגען גליקליכע טעג איינער נאָכ'ן אַנדערען. דעם גאַנצען זומער האָט ער פערבראַכט מיט דער מוטער אין דער פּראָווינץ־שטאָט, וואו נאָך די מלחמה האָט אָפּגעקלונגען ווייט און פאַרעמד. און ווען ער האָט אָנגעהויבען צו קלויבען זיך ווידער אין וועג אַריין איז ער זעהר צופרידען געווען וואָס ער האָט איהר גאָרנישט דערצעהלט. זי וואָלט איהם נישט געלאָזען אוועקפאָהרען, זי וואָלט געווען אומרוהיג און אומגליקליך. אָבער ער האָט זיך געפיהלט געשטאַרקט פיזיש און גייסטיג. איצט האָט ער מעהר קיין מורא נישט געהאַט פאַר דער „אַבראַנקע", איצט וועט ער מיט זיי דאַרפען אַנדערש רעדען. דערפאַר אויך איז ער צופאָהרען צוריק נאָך דער הויפּט־שטאָט. ער האָט זיך נישט געוואָלט בעהאַלטען. ער האָט געוואָלט אויפנעמען דעם קאַמף. און ער האָט געוואוסט, אַז ער וועט אַרויס דער זיגער. דערמאָלט וועט ער פריי אויפאָטעמען, און דעמאָלט וועט ער אויך קאָנען בעפרייען זיין נשמה פון דעם קאָשמאַר, וועלכער האָט זי אַזוי לאַנג געדריקט, און וועט אַלץ אויסדערצעהלען זיין מוטער און זאָגען איהר וואָס פאַר אַ וואונדער זיין זעהען זיך מיט איהר האָט אויפגעטון אין זיין נשמה.

אויך זיין ליבע האָט איהם נישט מעהר בעאומרוהיגט די פּאָסט האָט איהם איינמאָל געבראַכט אַ בריף, וועלכען זי האָט איהם געשריבען אויף זיין אַדרעס אין דער הויפּטשטאָט אַ פּאָר טעג נאָך זיין אָפּפאָהר, זי האָט זיך געוואונדערט, וואָס ער איז פּלוצלונג פערשוואונדען און ווייזט זיך גאָרנישט מעהר. ער האָט דעם בריף צוריסען און געפיהלט זיך בעפרייט. מעהר וועט די פרוי אין זיין לעבען נישט אַריינקומען.

ער האָט גאַנץ גענוי געוואוסט, ווי ער וועט האַנדלען בנוגע צו איהר. ער וועט זי אין דער הויפּטשטאָט נישט אויפזוכען אָבער אויך נישט אויסמיידען. דער בעקאַנטען־קרייז איז דערזעלבער. ווען זיי וועלען זיך בעגעגענען, וועט ער זיין העפליך און קאַלט.

אויפ'ן דריטען טאָג נאָך זיין אָנקומען אין דער הויפּטשטאָט האָט ער צופעליג אויסגעפונען, אַז זי איז נישטאָ. צופעליג, ווייל ער האָט נישט נאָכגעפרעגט, אָבער עטליכע מאָל האָט ער זיך געכאַפּט, אַז ער וואָלט געוואָלט וויסען, וואָס מיט איהר איז, און אַז ער האָט זיך דערוואוסט, אַז זי איז נישטאָ איז ער אומעטיג געוואָרען. ער האָט געבענקט נאָך איהר אַנוועזענהייט אונטער איין הימעל מיט איהם, אין די גרעניצען פון איין שטאָט. אָבער ער האָט זיך אויסגעוואונדערט, געזאָגט זיך, אַז ער איז נאָך נישט פריי, אַ שוואַכער מענש, און זאָל זיך אונטערדרערען אַנ'אָמראַניק, וועט ער זיך ווידער פערלירען. ער האָט צונויפגעביסען די ציינער. איצט וועט ער איהר געדענקעניש טויטען ביי זיך אין האַרצען.

ווען ער האָט שפּעטער מיט אַ פּאָר וואָכען זי אָנגעטראָפען, האָט ער אויפגעציטערט, אָבער גלייך זיך דערמאָנט, אַז זי איז טויט אין זיין האַרצען.

זי האָט איהם געפרעגט אַזוי ליבלעך און פריינטלעך, וואָס איז מיט איהם געווען, פאַרוואָס איז ער פערשוואונדען, און פאַרוואָס האָט ער נישט געענטפערט אויף איהר בריף.

ער האָט איהר געוואָלט אָפּענטפערן מיט וואָס עס איז. ער האָט אַנ'אויגענבליק געזוכט אַ גוטען תירוץ. אָבער גלייך איז איהם איינגעפאַלען דער פערלאַנג איינמאָל פאַר אַלע־מאָל דעם אמת צו זאָגען, צו בעפרייען זיך פון דעם קליינמוטיגקייט, זיין געזיכט, אויף וועלכע עס איז געלעגען אַ ווייכער, העפליכער שמייכעל, האָט אָנגענומען אַ האַרטען אויסדרוק, און ער האָט אַרויסגערעדט ווי מעגליך רוהיג.

„איך האָב איינמאָל אין אַ טאָג אָנגעקלאַפּט אין אייער טיר — מיט אַ סך אַ סך אויף מיין האַרצען — און איהר האָט נישט געענטפערט אויף מיין קלאַפּען, האָב איך זי אויפגעעפענט. דאָס איז געוועזען נישט שיין. דאָס איך גיב עס צו. זעהר נישט שעהן. אָבער איך האָב זי אויפגעעפענט. איך האָב מיך נישט געקאָנט איינהאַלטען. איך האָב מיך געוואָלט אין עפּעס איבערצייגען. זעהר געמיין פון מיין זייט. און אַז איך האָב אויפגעעפענט די טיר האָב איך דערזעהען אייך מיט לעגינען"...

זי האָט אויפגעשריען און פערדעקט זיך דאָס געזיכט.

ער האָט זי געלאָזט אַזוי שטעהן און איז אוועק פון איהר. אַ פריער, אַ בעפרייטער, אַ געשטאַרקטער. ער האָט געוואוסט, אַז דאָס איז געווען אַ מאָמענט פון זיין געבוירען ווערען.

שפּעט אין הערבסט, אין אַ שווערען רעגענדיגען טאָג, האָט איהם בעגעגענט לעבען זיין וואוינונג אַנ'אַגענט. אַ קליינער, שוואַרצער, מיט פינטעלענדיגע אויגען, אויסגעזעהען ווי איינער, פון וועמען מען היט די קעשענעס. ער האָט זיך געוואונדערט צו ווילבושעוויטשען, ווי צו אַנ'אַלטען בעקאַנטען.

„וואו זייט איהר געוועזען? פאַרוואָס האָט מען אייך עפּעס אַזוי לאַנג נישט געזעהען? איהר אַרבייט שוין ווידער אין „פרייען געדאַנק"? קאָנט איהר מיר נישט זאָגען, ווער עס האָט געשריבען דעם אַרטיקעל איבער שטורמער'ן?"

איין מאָמענט שוואַכקייט: ווילבושעוויטש האָט געוואָלט ענטפערען אויף זיין אַלטען שטייגער, אַז ער ווייס נישט, אָבער ער האָט זיך גלייך געכאַפּט, אַז ער איז אַ „ניי געבוירענער".

ער האָט אָנגעשטעלט אַ בייזען בליק אויף דעם אַגענט און איבערגעלייגט, צי זאָל ער איהם נישט „אַריינפאָהרען" אין באַק. אָבער דער נפש, וואָס איז געשטאַנען פאַר איהם, איז געווען אַזוי גרויזאַם שמוציק, אַזוי מיאוס, אַזוי עקלהאַפט, אַז די האַנט האָט זיך נישט געהויבען. ער האָט אָבער אָנגענומען אַ פולען מויל שפּייעכץ און אַריינגעשפּיגען דעם אַגענט אין מיטען געזיכט אַריין, פערבלענדענדיג איהם. און ווערדליג יענער אַנ'איבעראַשטער און דערשראָקענער האָט זיך געפּריקענט דאָס געזיכט, האָט ווילבושעוויטש אַרויסגערעדט:

„נעהם דיר בלויז דיין טייל, דאָס איבעריגע גיב איבער דער אַבראַנקע.

און איז אַריין צו זיך אין הויף, רוהיג, געלאַסען, געפאַסט. ביי זיך אין צימער האָט ער זיך אוועקגעזעצט לייענען אַ צייטונג אין נישט דערלויבט זיך צו טראַכטען וועגען דאָס וואָס ער האָט געטון און וואָס די אַבראַנקע וועט מיט איהם טון. שטאָלץ און שטאַרק און ענטשלאָסען, אַ נייער מענש, איינער, וועלכער האָט זיך בעפרייט פון זיינע שוואַכקייטען און ענטדעקט דעם בעסערען מענש אין זיך.

אָבער נישט פריי. ער האָט שטענדיג געריכט זיך אויף אַ ביי בעגעגעניש. זיין גאַנג אין גאַס איז געוועזען בעשאָטענט פון אַט דער רעגליקיים, און זיינע נעכט זעגען אומרוהיג געוועזען אין דערוואַרטעניש פון שרעקליכע געסט.

דאָך קיינער האָט איהם נישט געזוכט, און ער האָט קיינעם נישט בעגעגענט. ביז באַר צולעצט, אין די ערשטע טעג פון מערץ, ווען צאַר און אַבראַנקע זעגען בעזייגט געוואָרען, האָט ער אָנגעטראָפען אין דעם רוישענדיגען עולם דעם שרעקליכען סוביעקט מיט דעם ציגען־בערדל און די שפּין־בעוועגונגען. אָבער יענער איז גלייך פערשוואונדען אין דער געדיכטקייט פון דעם עולם. ווילבושעוויטש האָט איהם לאַנג אַרומגעזוכט. ער האָט איהם געוואָלט אָנכאַפּען פאַר זיין ציגען בערדל, אַריינלאַכען איהם אין געזיכט זיין גאַנצען אַמאָליגען שרעק און אַרויסגעבען איהם צום פרייד און פרייהייט ווילד געוואָרענעם עולם. אָבער יענער איז נישט געוואָרען ווי די ערד וואָלט איהם פערשלונגען.

.8

און יעצט ווען ער האָט געקענט קוקען מיט שטאָלץ אויף דעם קאַמף, וועלכען ער האָט דורכגעמאַכט, ווען ער האָט איהם געוואָלט אַרויסשרייען פון זיך אין אַ לוסטיקער פערוואַמלונג פון דיינע פריינט מיט וויין און געזאַנג, איז ער פּלוצלונג געשטאַנען פאַר דער וועלט פערשריבען אַלס געמיינער שפּיאָן, וועלכער האָט געצויגען אַ היגטישען געהאַלט פאַר פערברעכערישען דינסט. אַן אויסזיכט אויף פערטיידיגונג. אומעגליך ריינצוואַשען זיך. קיינער וועט איהם נישט גלויבען. דער, וואָס איז אַריינגעפאַלען אין צעטעל, איז געשטעמפּעלט אויף אייביג.

איינע וואָלט איהם געגלויבט: זיין מוטער. איז זי באַלד נאָך זיין אָפּפאָהר פּלוצלונג געשטאָרבען. ווען זי וואָלט געלעבט, וואָלט ער אוועקגעפאָהרען צו איהר, דערצעהלט דעם אמת און אונטער איהר טרייסטענדיגער און בערוהיגענדער האַנט וואָלט ער ווי עס איז איבערגעטראָגען די גרויסע שווערקייט, וועלכע דאָס לעבען האָט אויף איהם אַרויפגעלייגט.

אָדער ווען אַננאַ וואָלט איהם געליבט, זי וואָלט דאָך איהם אויך געגלויבט. אָבער איצט וועט זי אויך דענקען, אַז ער איז געווען אַ שפּיאָן. זי, דאָס מיידעל, וועלכע ער האָט געליבט, וועט איצט בענשען גאָט, וואָס זי איז פון איהם געראַטעוועט געוואָרען.

עס האָט איהם געשווינדערט.

ווי מאַכען, אַז מען זאָל איהם אויסהערען און גלויבען?

ער האָט זיך דערטראַכט.

ער האָט זיך אוועקגעזעצט ביים טיש און אויפגעשריבען דעם גאַנצען אמת פון זיין דערלעבעניש מיט דער „אַבראַנקע". מיט אַ ציטערענדיגען האַרץ, ברענענדיגע אויגען, בעגיסענדיג זיך אָפט מיט טרעהרען, וועלכע האָבען זיך צונויפגעמישט מיט'ן טינט און פערקלעקט דאָס פּאַפּיר.

ווען ער איז פערטיג געוואָרען האָט ער זיך אַ ווילע צוגעהערט צו זיין קראַנקען האַרץ. דאָס האַרץ האָט איהם איינמאָל בעפרייט פון מיליטער־דינסט, פיללייכט וועט עס איהם איצט בעפרייען פון די שווערינקייטען פון לעבען. דאָס האַרץ איז איהם איצט געווען אַזוי שוואַך און עפּעס איז אין איהם פאָרגעגאַנגען ווי אָט־אָט און עס וועט צוריסען.

נאָך אַ קליינע ווילע צוגעהערט זיך און דאַן האָט ער זיך דערשאָסען. עס איז איהם געווען ווי ער וואָלט אוועקגעלעגט אַ בעגלויבונגס שטעמפּעל אונטער זיין אונטערשריפט. אין דעם לעצטען בעוואוסטזיינס־מאָמענט, וועלכען דער טויטליכער שאָס האָט איהם געלאָזען, האָט ווי זיסע פרייד דורכגעגאַנגען זיך איבער זיין קערפּער און בעטויבט דעם שמערץ:

איצט וועלען זיי גלויבען!

(סוף).

ר. איזראעל.

קפּערלע

א סענסאַציאָנעל־ערעטישער ראָמאַן פון דער לאַרזער ווירקליכקייט

(36

— נישט יעדען טרעפט אַזאַ גליק, ווי ס'האָט געטראָפען די „שוואַרצע מאַשאַ". זי איז טאַקע שעהן ווי אַ מלאך און קלוג ווי דער טאָג, אָבער ביי אונז זענען פריהאַן נאָך אַזעלכע און זיי האָט נישט אַזאַ גליק געטראָפען.

— וואָס פאַראַ גליק האָט דאָס די דאָזיגע מאַשע געטראָפען? האָט געפרעגט ראָזענטאַל, נאָכדעם ווי ער האָט איינגעגאָסען דאָראַן 2 גלעזלעך שטאַרקען שאַמפּאַניער.

דאָראַן האָט זיך שוין אָנגעהויבען פּלאָנטערן די צונג, זי האָט זיך געוואַקעלט אויף די פיס, זיך אוועקגעזעצט ראָזענטאַלען אויף דער שויס, איהם אַרומגענומען און געבראָמט:

— אָבער ניין, מ'טאָר דאָס נישט זאָגען... מ'טאָר נישט... די מוהמע פרידאַ האָט נישט געהייסען... און זשאַרזש אויך נישט... איך וועל נישט זאָגען.

— ווער איז ווידער זשאַרזש, האָט ראָזענטאַל געפרעגט, זפּענענדיג זיין פאַרשפּעל פון וועלכען עס האָבען אַרויסגעשיינט פערשידענע געלד־באַנקנאָטען.

דאָראַ האָט אויסגעגלאָצט די אויגען אויף ראָזענטאַלען און נאָך מעהר אויף זיין טייסטער.

— זעהסט ,קעצעלע, האָט ראָזענטאַל אָנגעהויבען צו פּיעשטשען דאָראַן, דאָס אַלץ קען איבערגעהן צו דיר, איך האָב ליב אַזעלכע מיידלעך ווי דו ביזט, אָבער איך האָב נישט ליב, אַז ווען דו ביזט מיט מיר אין צימער, זאָלסטו נישט אין זיגען האָבען די מוהמע פרידאַ און זשאַרזש'ן. דו מוזט זיין אינגאַנצען מיינע.

— וויי ווי שעהן דו רעדסט... מיין שאַץ, דו מוזט זיין אַ געבילדעטער מענש, זיי רעדען קיינמאָל נישט אַזוי, די אַלע וואָס קומען צו מיר, זיי ווייסען באַר איינס, מיין קערפּער, מיינע פיס, מיינע ברוסטען, אָבער קיין מענשליך וואָרט האָבען זיי קיינמאָל נישט פאַר מיר, דו רעדסט מיט מיר גאַנץ אַנדערש, אַבער עס דוכט זיך מיר נאָר אַזוי, ווייל איך בין אַביסעלע שיכור.

— ניין, דאָראַ, ס'דוכט זיך דיר נישט, איך וועל זיין מיט דיר אַנדערש ווי מיט זיי אַלע, איך וויל שטודירען יעדער לעבען, טאָ זאָג־זשע מיר ווער ס'איז דאָס „זשאַרזש".

דאָראַ האָט זיך געריבען דעם שטערן, אַרומגעקוקט אין אַלע זייטען און געהאַט אַזוי, ווי זי זי וואָלט געוואָלט אַז נאָר ראָזענטאַל זאָל דאָס הערען:

— זשאַרזש איז אַ שרעקליכער מענש, אַ מערדער, ער האָט אַזעלכע שלעכטע, גריגע אויגען פאַר וועלכע יעדער האָט מורא, אפילו די מוהמע פרידאַ האָט אויך פאַר איהם מורא, אין אָוונד בעווייזט ער זיך נישט אַהער, אָבער בייטאָג קומט ער אַהער אַוז נעהמט אַ חשבון פון איהר וויפיל זי האָט די פריהערדיגע נאַכט פערדינט, דאָס גאַנצע געלד מוז זי אָפּגעבען זשאַרזש'ן. פרידאַ מוז איהם אויך דערצעהלען, ווי אַזוי די מיידלעך האָבען זיך אויפגעפיהרט. צי זיי האָבען צופרידענגעשטעלט די געסט, און צי זיי האָבען גענוג געצויגען ביי זיי געלד.

— אַזוי, האָט ראָזענטאַל זיך צושמייכעלט, אַזאַ שרעקליכער חברה־מאַן איז דאָס דער זשאַרזש, און דו האָסט אויך מורא פאַר איהם?

— געוויס. איך מייד אויס זיך צו טרעפען מיט איהם.

— אויב אַזוי, דערצעהל מיר נישט מעהר, וועגען דעם דאָזיגען שרעקליכען מענש מיט די גרינע אויגען, מיר ווערט אַזש קאַלט אַז איך הער פון איהם, האָט ראָזענטאַל געזאָגט, בעמיהענדיג זיך צו געווינגען דעם צוטרוי פון דאָראַ'ן.

— דו ביזט אַזאַ גוטער, ווער ביזט דו, מיר טוט אַזוי וועה דער קאָפּ...

ראָזענטאַל האָט דעם מיידעל אָנגעגאָסען אַ קאַלט גלאָז זאָדאַ וואַסער זי האָט זיך אַביסעל דערפרישט, און איז ווידער פרעהליך געוואָרען.

— דו ווילסט זיך גאָרנישט פערווילען, האָט דאָראַ פּלוצלונג געפרעגט, טאָ נאָך וואָס ביזטו דאַ אַהערגעקומען. נאָך וואָס האָסט דו זיך געלאָזט קאָסטען געלד?

— מיר וועלען זיך פערווילען אויך. אָבער זאָג מיר נאָר, דו האָסט דאָך אָנגעהויבען צו רעדען וועגען דער שוואַרצער מאַשאַ.

— איך האָב אָנגעהויבען צו רעדען... איך דערמאָהן זיך גאָרנישט. די שוואַרצע מאַשאַ, לעבט היינט ווי גאָט אין פראַנקרייך. זי האָט חתונה־געהאַט יאָ, זי האָט חתונה־געהאַט.

— אַ מיידעל פון אייערע רייהען האָט אויך חתונה.?

— זעלטען, אָבער ס'טרעפט, מאַשאַן האָט געטראָפען אַנ'אויסערגעוועהנליך גליק, זי האָט חתונה געהאַט מיט אַ באַנקיר, דו הערסט מיט אַ באַנקיר, און איז היינט אַ גאַנצע מאַדאַם, אַ מאַדאַם, „אַני דאַסטעמפּ".

ראָזענטאַל האָט זיך אָנגעהויבען צו דערציטערן, ער וואָלט שוין געוואָלט פון דאָראַן ענטלויפען, ער וואָלט געוואָלט אַז ס'זאָל זיך עפענען אַ גרוב ער זאָל אַהין אַריינפאַלען און זאָל פערדעקט ווערען ער האָט זיך אָבער געשטאַרקט און ווייטער געפרעגט

— ווי קומט, אַז אַ באַנקיר זאָל חתונה האָבען מיט אייערס אַנ'אויסגעלאַסען מיידעל?

— זי איז אַזוי שעהן, אַזוי קלוג, זי האָט אַזאַ געשליפענע פּיסקעל אַז זי האָט איהם געפאַנגען, דו מיינסט, אַז דער באַנקיר ווייסט, אַז זי איז געווען אַ מיידעל, כאַ־כאַ־כאַ, דו האָסט אַ טעות, ער ווייסט גאָרנישט ער האָט זיך פערליבט אין איהר אויף אַ מאַסקען־באַל און זי האָט איהם איינגערעדט אַז זי איז אַנ'אָרים מיידעל פון דער פּראָווינץ.

— נו, ער האָט אַזוי געגלויבט?

— דאָס איבריגע האָט שוין אָרגאַניזירט זשאַרזש מיט פרידאַן. זיי האָבען אונטערגעשטעלט עלטערען, און אַלץ איז געגאַנגען ווי געשמירט, איצט איז זי די מאַדאַם באַנקירשע און זשאַרזש ציהט פון איהר געלד, אַז ס'דוכט זיך מיר, אַז דער באַנקיר וועט מוזען באַנקראָטירען...

דאָראַ האָט זיך מיטאַמאָל דערשראָקען, זי האָט אָפּגעהאַקט איהר דערצעהלונג און אָנגעהויבען וויינען.

(פאָרטזעצונג קומט).

נייער פאלקסבלאט

דאס לאדזער לעבען

נייער פאלקסבלאט

פרייטאג 4 כד כסלו תרצ"ג

דעצעמבער

זון-אויפגאנג 7.27
זון-אונטערגאנג 3.25

ליכט-צינדען: 3,11

גיט אן יודיש אלס אייער מוטער-שפראך

ביי דער פארשטעהענדיגער אלגעמיינער פאלקסציילונג

דער געזעלשאפטליכער קאמיטעט פאר דער פאלקסציילונג וואס האט זיך געבילדעט אין ווילנע, האט זיך געווענדט מיט אן'אויפרוף צו דער בע־פעלקערונג מכוח דער מוטערשפראך, וועלכע יעדער יוד איז מחוייב אנצוגעבען ביי דער פאלקס־צייי־לונג. שטעהענדיג פולשטענדיג אויפ'ן ווילבען שטאנדפונקט ווי דער ווילנער קאמיטעט, וואס מיר האבען שוין פיל מאל געבראכט צום אויסדרוק, ברענגען מיר ווייטער דעם ווילנער אויפרוף:

דעם 9־טען דעצעמבער 1931 קומט פאר אויפ'ן גאנצען שטח פון דער פוילישער רעפובליק די אל־געמיינע פאלקסציילונג פון דער גאנצער בעפעל־קערונג. יענער פון די וויכטיגסטע פונקטען פון דער פאלקסציילונג איז דער פונקט 11 — וועגען דער מוטער־שפראך Język Ojczysty

און דער יודיש — געזעלשאפטליכער קא־מיטעט פאר דער פאלקסציילונג אפעלירט צו אייך יודען, יודען פון דער פוילישער רעפובליק: גיט אן אללס אייער מוטערשפראך יודיש!

די פאלקסציילונג וועט זיין א ציילונג פון אונ־זער נאציאנאלען בעשטאנד אין פוילען. בפרט ביי דעם פעהלען פון א ספעציעלען פונקט וועגען נא־ציאנאליטעטען, און יעדער איינער וואס וועט פער־פעהלען אנצוגעבען יודיש אלס זיין מוטער־שפראך וועט דערמיט אליין מינערען דעם דאזיגען בעשטאנד.

אנגעבען יודיש אלס מוטערשפראך איז נישט נאר א חוב פון מאראלישער סאלידאריטעט, נאר איז אויך א וויכ־טיגער פאליטישער אקט!

אויף די רעזולטאטען פון דער צאהל יודיש־רעדענדיגער בעפעלקערונג אין פוילען וועט זיך שטי־צען אונזער קאמף פאר דער אנערקענונג און פול־בערעכטיגונג פון דער יודישער נאציאנאליטעט אין פוילען, און וואס גרעסער עס וועט זיין די דאזיגע צאהל אלץ גרינגער וועט אונז זיין צו דערגרייכען אונזער נצחון!

יעדער איינער, וואס גיט אן יודיש אלס מו־טערשפראך, העלפט מיט צו דעם דאזיגען נצחון; יעדער איינער, וואס פערפעהלט עס צו טון, שוועכט אונזער קאמף, מינערט אונזער כוח, שוואכט אפ אונזער בעדייטונג צווישען די נאציאנאליטעטען אין פוילען.

דאס האבען שוין פערשטאנען די יודען אויך ביי די פריהערדיגע פאלקס־ציילונגען: ביי דער ע־שטער פאלקסציילונג אין יאהר 1897 האבען ארום 97 פראצענט פון דער יודישער בעפעלקערונג אנ־געגעבען יודיש אלס מוטער – שפראך; בעת דער פאלקסציילונג אין גאליציען אין יאהר 1911 האבען די יודען, אהן אונטערשיד פון פארטיי און ריכטונג (א חוץ די פערביטענסטע אסימילאטארען), זיך נישט אפגעשראקען פאר געלד־שטראף און תפיסה און אנ־געגעבען יודיש אלס מוטערשפראך, וואס ס'איז געווען פערוועהרט פון דעם דעמאלסדיגען עסטרייכישען געזעץ.

ביי דער איצטיגער פאלקסציילונג איז יודיש אויסגעגליכען צווישען די שפראכען פון די היינטער פעלקער פון דער רעפובליק, געהט אויפ'ן ערשטען נאך פויליש און אוקראיניש. עס איז, אלזא, נישט נויטיג קיין מסירת־נפש, נאר בעוואוסטזיניגע בעצי־הונג, וואס פאדערט פון יעדען יודישען מענשען אנצוגעבען יודיש אלס מוטערשפראך!

——=()()=——

אונטערשטיצונגען פאר ארבייטסלאזע

(2) דער אונטערשטיצונגס-אמט פאר ארבייטס־לאזע ביים לאדזער מאגיסטראט איז מודיע, אז פון היינט, דעם 1 דעצעמבער הויבט מען אן אנ־צונעהמען אנמעלדונגען פון ארבייטסלאזע פיזישע ארבייטער אויף דער דרינגענדער מלוכה'שער אונטערשטיצונג.

די כללים פאר די, וואס מעלדען זיך איין זענען דיזעלבע, וואס זענען געווען לעת־עתה.

איינמעלדען זיך דארף מען, לויט פאלגענדען סדר:

היינט, פרייטאג, דעם 4 דעצעמבער:

PRS

שבת, דעם 5 דעצעמבער:

TUWZŻ

די ארבייטסלאזע דארפען צושטעלען:

1) א פערזענליכען דאקומענט, א פאס, אדער אנ'אנדער פאפיר, וואס בעשטעטיגען די פערזאן; 2) א לעגיטימאציע פון פונפ מיט קאנטראל־שטעמ־פלען; א פערזיכערונגס־ביכעל פונ'ם ארבייטסלאזען ווי אויך צווענטועל, פון די משפחה־מיטגלידער וועלכע וואוינען מיט איהם צוזאמען און פיהרען איין ווירטשאפט.

פערשוועכט דעם כבוד פון דער יודישער קהלה

צו דער אונטאקטישער אויפפיהרונג פון דעם נייעם פרעזעס פון קהלה־ראט ר' פישעל ליבערמאן

דאס איז געשעהן א מינוט נאך דעם, ווי די מעהר־הייט פון קהלה־ראט האט געוועהלט אלס פרעזעס פון ראט אדער אלס דעם אויסדערוועהלטען פון די געוועהלטע דעם פרנס ר' פישעל ליבערמאן. אנ־שטאט אן'עקספאזע האט דער נייער פרעזעס געענט־פערט בקול רם: איהר (די אפאזיציע האט ער גע־מיינט) וועט נאך האבען א סך שווארצע מיטוואך'ן, ס'וועט אייך נאך שווארץ זיין אין די אויגען"...

אויב ה' ליבערמאן טראכט באמת איינצופיה־רען זיין דערמאהנטען פראגראם אין לעבען, מוזען מיר זאגען האלט פאניע ליבערמאן, עד כאן...

די קאנדידאטור פון הער ליבערמאן איז ארויס־געקומען געווארען דורך דער אגודה־פראקציע. מיר ווייסען, אז אין דער „אגודה" איז אויך גע־ווען א צד, וועלכער איז נישט מסכים געווען מיט דער קאנדידאטור פון ר' ליבערמאן, און דאך איז ער געוועהלט געווארען. מיר ווייסען אז די „אגודה" אין לאדז האט בעוויזען ארויסצורוקען צו געזעל־שאפטליכע ארבייט־מענשען, ווי דעם. מיר זאגען, מיט וועלכע מקען נישט מסכים זיין מיט זייער אנגעשטאלט־גען, און זייער שטעלונג, אין זייער ריקזיכטסלאזע בעקעמפען דעם געגנער, אבער דאס זענען מענשען מיט טאקט און ווירדע און מיט אויפריכטיגען ווילען צו רעפרעזענטירען די יודישע בעפעלקערונג, ווי קומט־זשע די זעלבע „אגודה" און רוקט ארויס אויפ'ן אמט פון ערשטען יודישען בירגער אין לאדז, אויפ'ן אמט פון רעפרעזענטאנט פון 180 טויזענד יודען אין לאדז, א יונגערמאן, וועלכער קען זיך ערלויבען אויף אזא אונטערגערטע אונטאקט אויף א זיצונג פון קהלה־ראט. בכלל די פארשטעהער פון א בעדייטענדען טייל פון דער יודישער בעפעלקערונג אין לאדז.

א חוץ דעם איז ר' פישעל ליבערמאן נאך צו יונג צו מאכען „שווארץ אין די אויגען" דער יודי־שער בעפעלקערונג און זיי איינרעדען שווארצע מיטוואכען" אדער „שווארצע מאנטאגען".

מיט'ן מאנטאג, ווען ה' ליבערמאן איז גע־וועהלט געווארען אלס פארזיצער פון קהלה־ראט, האט ער אויפגעהערט צו זיין דער „אגודה"־ס ענש און פילט זיין פון וואס און איז געווארען דער פאר־שטעהער פון ראט.

און אויב דער נייער פארזיצער האט נאך נישט אויסגעלעבט עפנטליכע טעטיגקייט און איז א מאן מיט אן ווירדע, אז דאס זאל ענטשפראכען די כבוד פון דער צווייטער גרויסער יודישער קהלה אין פוילען דארף ציהען די קאנסעקווענצען דערפון. די אויפפיה־רונג פון ר' פישעל ליבערמאן האט ארויסגערופען אנ'אומוילען אפילו ביי די אגודהשע ראטס־לייט, מכל שכן נאך ביי די איבעריגע אנוועזענדע אויף דער זיצונג פון ראט.

מיר האבען שוין לאנג אוועקגעלעגט אונטער'ן טישטוך א געשיכטע ווי אזוי דער ה' ליבערמאן האט מכבד געווען מיט קלעפ א שטיבעל־בחור וועלכער איז געקומען צו איהם וועגען א געוויסען ענין. מיר ווילען שוין נישט רעדען וועגען דער „גייסטרייכער" רעדע, וואס איז עהרענגעשטעט דורכ'ן פרעזעס גע־האלטען געווארען, פאר אונז איז גענוג זיין אויפ־פיהרונג, נאכדעם ווי ער איז געוועהלט, געווארען אלס פארזיצער פון קהלה־ראט.

ס'איז פערשוועכט געווארען דער כבוד פון דער יודישער קהלה אין לאדז, קיינער וויל נישט ווארטען ביז ס'וועט איהם „שווארץ ווערען אין די אויגען", אזא פון דער קהלה האט נישט א רעפרעזענטאנט פון דער יודישער בעפעלקערונג אין לאדז, דאס איז א גאנג פון א יונגענדליכען שטיבעל־שייגעץ...

——=():o:(=——

קלעבט נישט בחנם פאסט־מארקען

די ביז־איצטיגע 25־גראשען פאסט־מארקען זענען שוין נישט־גילטיג

לויט ווי מיר האבען שוין בעכטען געמאלדען, זענען געווארען אומגילטיג די 25־גראשען פאסט־מארקען און אנשטאט זיי זענען פון נעכטען, דעם 3־טען איינגעפיהרט געווארען די יובילעום־מאר־קען, וואס זענען ארויסגעגעבען געווארען צום הונ־דערטסטען יאהרצייט פון דעם באוועמבער־אויפ־שטאנד.

אויב, מ'וועט אלזא, קלעבען די אלטע פאסט־מארקען, וועט דאס הייסען, ווי נישט־געקלעבט און די אדרעסאטען וועלען דארפען בעצאהלען דאפעלט.

פון דעם 7־טען ד.ח. ביז'ן 20 ד.ח. וועט דער הויפט־פאסט־אמט פון 8 ביז 3 מיטאג (פענסטער 23) אננעהמען די אלטע מארקען צום אויסטוישען אויף אנדערע.

פריהער וועט אבער אויף דער פאסט דארפען פעסטגעשטעלט ווערען צי זיי זענען ווערטפולע, וואס דאס וועט מוזען געמאכט ווערען העכסטענס אין משך פון א חודש נאכ'ן אנגעבען זיי צום אויס־טויש.

אויף די אנגענומענע מארקען, וועט דער פאסט אמט לאדז 1, ארויסגעבען ספעציעלע קוויטונגען.

הנחות ביי אויסקויפען פאטענטען

(2) דאס פינאנץ־מיניסטעריום האט ארויס־געגעבען דעם 10־טען נאוועמבער ה.י. א צירקולאר, ... יסוד פון ארטיקעל 94 פון געזעץ וועגען אינדוסטריע־שטייער) וואס בעפולמעכטיגט די פינאנץ קאמער'ן צו ערלעדיגען ביטעס פון שטייער־צאהלער און צו פערגרינגערן און פעראיינהייטליכען די פרא־צעדור ביים ארויסגעבען דערלויבענישען אויף בע־קומען הנחה'דיגע פאטענטען אויפ'ן יאהר 1932.

א שרעקליכע אויטא־קאטאסטראפע

געשעהן אין זי לע'ם העלענבעה.— עמליכע שווער פערוואונדעטע

(2) נעכטען האלב פינף פארטאג זענען אויפ'ן שאסעי לאדז—זגערזש געפאהרען אין ענטגעגענגעזעצטע ריכטונגען, צוויי אויטאס.

איין אויטא איז געווען אן'אנגעלאדענער לאסט אויטא, וואס געהערט צו א געוויסען מאיר האלפערן פון קאליש, און וואס איז געפיהרט געווארען דורכ'ן שאפער יוזעף יעזשינאווסקי (בראזערסקא־גאס 20).

אין דעם צווייטען לוקסוס־אויטא וועלכער איז ווערט געווען פיער טויזענד דאלער, איז געפאהרען דער באלעבאס זייבער, דער בעקאנטער לאדזער אינ־דוסטריעלער יוזעף ליסנער (האט א מאגאזין און א הויז אויף פיעטריקאווער 94). דערנאך דער מאגיסט־ראט־בעאמטער וולאדיסלאוו וויעטשאריקעוויטש, (נאוואַ־טארגאווא 31), א געוויסע מאריא ווילטשאק (פון וולאדזשימיערסקא 24) און נאך עפעס א פרוי וואס לעת עתה איז נישט געלונגען פעסטצושטעלען ווער זי איז.

אין א געוויסען מאמענט האבען זיך די ביידע אויטאס צוזאמענגעשטאסען, און דא איז געשעהען עפעס שרעקליכעס: פון ליסנער'ס לוקסוס־אויטא איז ממש געווארען א קאשע.

דער שאפער יעזשינאווסקי האט זיך גלייך גע־לאזט ראטעווען די פאסאזשירען, וועלכע זענען אגב אלע געווען שטארק שיכור, און די ארויסגעריסענע פאסאזשירען האט פעסטגעשטעלט, אז ליסנער האט בעקומען א מוח־דערשיטערונג, און אז ער האט זיך אפגעביסען די צונג; וולאדיסלאוו וויעטשאריקעוויטש איז אפגעקומען מיט לייכטע וואונדען. דער־פאר אבער האט דאס פרייליין ווילטשאק א דער־שיטערטען מוח און פינף צובראכענע ריפען.

די אומבעקאנטער פערטער פאסאזשירקע איז, וויעס אויס, דער עיקר ארא גלאט, ווארום, אז דער שאפער האט זי ארויסגעשלעפט פון הינטער די חורבות האט זי זיך אויפגעשטעלט אויף די פיס, און איז גלייך אנטלאפען אין דער ריכטונג פון דער שטאט.

די פאליציי־מאכט פארשט ווי געוועהנליך, ווער עס איז דער שולדיגער אין דער קאטאסטראפע.

לויט א צווייטער ווערסיע זענען אין דעם לאסט אויטא געפאהרען דער באלעבאס פונ'ם אויטא מאיר־דוד האלפערין (פון קאליש), דער שאפער פעליקס קוביאק, א געוויסער יחיאל גאלדבערג (אויך פון קאליש), און די פרוי עוגעניא וואיטשעכאווסקא פון שאדעק.

אויך דער לאסט־אויטא איז זשטארק צושעדיגט געווארען און אלע זיינע פאסאזשירען זענען פער־וואונדעט און אפגעפיהרט געווארען אין פאזנאנסקיס שפיטאל.

40,000 דאלאר געוואונען

די דאלארובקא איז איינגעלעגט אלס א קוויטע פאר א גנבה

(2) וואס עס קאן אלץ פאסירען אין אזא צעהדערטער, צושויבערטער שטאט, ווי אונזער „לאדזשעלע־גנב"!...

הערט א מעשה:

בשעתו, מיט א געוויסער צייט צוריק איז פאר גנבענען סחורה ארעסטירט געווארען דער 39־יאהריגער ישראל וואלראוך (אזא פערזענליכקייט אהן א שטענדיגען וואוינארט...)

אנשטאט זיצען, האט דער אויספארשונגס־ריכ־טער גענומען ביי איהם א קוויטע.

וואלראוך האט בעלייגט אביסעל געלד און א דאלארובקע, וועלכע געפינט זיך איצט אלס דעפא־זיט אין דער פינאנץקאסע.

דארף זיך טרעפען א מעשה, אז געצויגען איז אין לאדז אנגעקומען אן'איבערראשענדע ידיעה — א ידיעה פון ידיעה־לאנד, אז אויף וואלראוכס דא־לארובקא איז געפאלען דאס הויפט־געווינס 40,000 דאלער...

וואו דאס מזל קריכט אלץ?!

———

טעגליך פרישע שאקאלאד און צוקער־ווארען

בעקומט איהר צו צוגענגליכע פרייזען אין ניי־ערעפענטען געוועלב

ביי דער שאקאלאד־ און צוקערווארען־פאבריק

KAROL GOSTOMSKI

w Łodzi, Napiórkowskiego 23, tel. 156-56

(przy Placu Reymonta)

לכבוד חנוכה

איז די שענסטע מתנה

נור א שעהנע פערפום־באנבאניערקע

געקויפט אין דער איבעראל רענאמירטער

פערפומעריע פון

J. DRUKIER

5 ZAWADZKA 5, tel. 175-92.

קאסמעטיק

וואו עס געפינט זיך שטענדיג אויף לאגער א רייכער אויסוואהל פון א'ערליי פון אינ־ און אויסלאנד.

קאנקורענץ - פרייזען! קאנקורענץ - פרייזען!

בעמערקונג: פאר ענגראסיסטען – בעדייטענדע ראבאטען.

לאָדזער קאַמעראַל-טעאַטער
אַלעע 1-טער מאַי 2
דירעקציע: דוד צעלמייסטער.

ענדליך זיך דערוואַרט!
היינט, פרייטאָג און מאָרגען, שבת, 9 אָוונט
דער גרעסטער רעקאָרד-שלאַגער פון דער היינטיגער צייט!
געשפּילט גלייכצייטיג אין 5 גרעסטע אַמעריקאַנער טעאַטערס
דער גאָלדענער שידוך
אין 3 אַקטען מיט פיל נומערן געזאַנג און טאַנץ
מיט בערטאַ זאַסלאַווסקאַ און לעאָן געטליכערמאַן
קאָלאָסאַלער ערפאָלג! ריהרענד! שפּאַנענד! אַמוזירענד! שטויגענד! קאָלאָסאַלער ערפאָלג!

שבת, 4 נאָכמיטאָג — ספּעציעלע פאָרשטעלונג
דער גאָלדענער שידוך
רעזשי: ל. געטליכערמאַן. טעכנישער לייטער: ד. אריעל. סופלער: לודגער.

זונטאָג ווערט געשפּילט לטובת דער 1. לאָדזער יודישע געזעלשאַפט
„הכנסת ח' וכלות"
אין לאָדז, זאַוואַדזקאַ 10.

שבת, 12 פריה — אַ מתנה דער לאָדזער אַרבייטענדע אינטעליגענץ
אַ פריהמאָרגען-פאָרשטעלונג — כמעט בחנם
איינהייטס-פרייזען: אַלע פּלעצער אין פּאַרטער צו 50 גר. און 1 זל. ערשטע רייהע
יעדער קאָן מיטנעהמען אַ קינד בחנם. ס'ווערט געשפּילט צום 45-טען מאָל
אַהאַרין, וואָס בענקט
מיט בערטאַ זאַסלאַווסקאַ און לעאָן געטליכערמאַן
אויסערגעוו. ערפאָלג / אויסערגעוו. פרייזען / ביליגער ווי קינאָ

ביי פערדייאונגס-שטערונגען
מאָגען - ווערהטאָג, איבעלקייטען, קאָפּשמערצען, נערוועזע־ריזוננגען בעווירקט דאָס נאַטירליכע ביטערוואַסער
Franciszka Jòzefa
אנ'אָפען לײב און פערלייבטערט דעם בלוט-קרייזלויף.

אַ יאָהר טעטיגקייט פון אַ שטעטישער אינסטיטוציע

אומגעהויערע שנעלע ענטוויקלונג פון דער שטעטישער קאָמונאַלער שפּאַר-קאַסע (נאַרוטאָוויטש 42).
22 מיליאָן אומזאַץ, איבער 4 טויזענט שפּאַר-ביכלעך מיט העכער אַ מיליאָן זלאָטעס וואָקלאַדען

סאַי: זעלטען צו פערציכענען אַזאַ שנעלע ענטוויקלונג פון אַ יונגער אינסטיטוציע, בפרט אין דער איצטיגער שווערער קריזיס-צייט ווי דאָס ווייזט אַרויס די שטעטישע קאָמונאַלע שפּאַרקאַסע (נאַרוטאָוויטש 42), ווי בעקאַנט עקזיסטירט די דאָזיגע אינסטיטוציע קוים אַ יאָהר צייט (זייט אָקטאָבער 1930) אָבער פאַר'ן דאָזיגען קורצען צייט-אָפּשניט, האָט זיך די אינסטיטוציע אַזוי ענטוויקעלט און ערוואָרבען זיך דעם פערדינטען צוטרוי מצד די ברייטסטע שיכטען פון דער היגער בעפעלקערונג, אַז זי האָט דעריאָגט און אַפילו אין פיל הינזיכטען איבערגעיאָגט אַ סך עהנליכע אינסטיטוציעס, וואָס עקזיסטירען שוין פון אַ לענגערער צייט.

הגם אינ'ם ערשטען יאָהר פון איהר טעטיגקייט האָט די שטעטישע קאָמונאַלע שפּאַר-קאַסע נישט ענטוויקעלט איהר טעטיגקייט אין דער פולער מאָס, האָט דאָך טראָץ דעם קריזיס און אַלגעמיינעם געלד-מאַנגעל, די צאָהל שפּאַר-ביכלעך אין דער קאַסע דערגרייכט איבער 4000 מיט אַ אָפּשפּאָרונגס-קאַפּיטאַל פון העכער אַ מיליאָן זלאָטעס. אין פערלויף פון יאָהר האָט די קאַסע געהאַט איבער 20 טויזענד וועקסלען אויף אינקאַסאָ און געמאַכט אַנאומזאַץ פון 22 מיליאָן זלאָטעס.

פאַר די פקדונות (וואָקלאַדען) וועלכע ווערען אָנגענומען אין זלאָטעס און אין דאָלאַרען ווערט געצאָהלט אַ הויכער צינז-פוס (8 און 9 פּראָצ.) אַ גרויסע בעקוועמליכקייט איז איינגעפיהרט פאַר די, וואָס בעלעגען גאָלד-געלד. אויף די געלדער ווערען אַרויסגעגעבען דאָפּעלטע ביכלעך פאַר ביידע צדדים, אויף ביידענס נעמען. בכלל ווערען אָפּשפּאָרונגען אָנגענומען אַנהויבענדיג פון איין זלאָטע און דאָס געלד ווערט אַרויסגעגעבען צו יעדער צייט אויף דער ערשטער פאָדערונג.

וועלכע סיבות האָבען מיטגעווירקט צו דער שנעלער ענטוויקלונג פון דער דאָזיגער יונגער אינסטיטוציע און אַז זי זאָל זיך אַזוי שנעל דעראָבערען דעם צוטרוי פון דער געזעלשאַפט?

די קאָמונאַלע שפּאַר-קאַסע (נאַרוטאָוויטש 42) איז אַ שטעטישע אינסטיטוציע און די שטאָט איז פאַר די אָפּעראַציעס פון דער שפּאַר-קאַסע, פאַר די וואָקלאַדען א.אַ.וו. פאַראַנטוואָרטליך מיט דעם גאַנצען שטעטישען פערמעגען און מיט אַלע הכנסות פון דער שטאָט לאָדז. די קאָמונאַלע שפּאַר-קאַסע גיט אַרויס די שפּאַר-ביכלעך לויט'ן פערלאַנג נאָמענטליכע אָדער אָהן אַ נאָמען (אויפ'ן פּאָרצייגער) אַזוי אַז יעדער בעזיצער פון'ם שפּאַר-ביכעל קאָן אָפּנעהמען די סומע צו יעדער צייט ווען ער מעלדעט זיך אין קאַסע.

די נעמען פון די אָפּשפּאָרער און די סומעס, וועלכע זיי האַלטען אין דער שטעטישער קאָמונאַלער קאַסע זענען אַ סוד וואָס איז געזעצליך פערזיכערט דורכ'ן סטאַטוט פון דער קאַסע, די שטעטישע קאַסע גיט אַרויס הלוואות און דיסקאָנטירט וועקסלען האַנדווערקער און קליין-הענדלער, נישט מאַכענדיג דעריבער קיין בעזונדערע שוועריגקייטען און העלפט דערמיט פיל צו דעם שטעטישען מיטעלשטאַנד.

צוליב די אַלע בעקוועמליכקייטען איז די שטעטישע קאָמונאַלע שפּאַר-קאַסע שנעל געוואָרען פּאָפּולער און בעליבט צווישען די ברייטסטע שיכטען פון דער לאָדזער בעפעלקערונג און אין אומגעגענד און האָט זיך דערוואָרבען דעם גרעסטען צוטרוי.

זאַל „אַזאַ"
18 נאַרוטאָוויטשאַ 18

ווילנער טרופּע
אַנפ. מ. מאָה. יאָהר XVI

דינסטאָג, דעם 8-טען דעצעמבער ד. י., 9 אַ זייגער אין אָוונט
אַ גראַנדיעזער אָוונט
פון יודישן קינסטלערישן וואָרט
די גרעסטע יודישע דיכטער וועלען קומען צום אַרטיסטיש-קינסטלערישען אויסדרוק
דורך די בעקאַנטע אַרטיסטען פון דער ווילנער טרופּע.

אין פּראָגראַם:

1-טער טייל:
1. י. ל. פּרץ — אין פּאַליש אויף דער קייט (פראַגמענטע) כאָראַלע דעקלאַמאַציע, דער אַנסאַמבל.
2. דוד האָפשטיין — פּראָצעסיע
3. יהואש — היגערשטורייק, דעקלאַמאַציע — פרידע וויטאַלינאַ.
4. א. לוצקי — וואַלס, מעלאָדעקלאַמאַציע — מרים אָרלעסקאַ.
5. שלום עליכם — קאַפּיטלעך, מאַטעלע, ביילקע, סצענעס פון 200,000 — אסתר גאָלדענבערג, נחום מעלניק, משה פּאָטאָשינסקי.

2-טער טייל:
6. שלום-עליכם — דאָקטוירים ידיאַלאָג) — שמחה ווייגשטאָק, נחום מעלניק
7. י. ברוידאַ — באַנדורא, אינסצ. פאָלקס-ליד — אסתר גאָלדענבערג, משה פּאָטאָשינסקי, דבורה ראָזענבלום.
8. א. לוצקי — דושאַן
9. שלום עליכם — כפּרות (כאָראַלע דעקלאַמאַציע — אַנסאַמבל.)
10. י. דאָווידזאָן — געסט (פּאַראַדיע)

אַלע ליבהאַבער פון יודיש-קינסטלערישע וואָרט וועלען בעזוכען דעם אָוונט.

נעכטיגע זיצונג פון שטאָט-ראַט

די נעכטיגע זיצונג פון שטאָט-ראַט האָט געהאַט צו ערלעדיגען אַ רייהע פאָרמעלע פראַגען. די וויכטיגסטע איז געווען די פראַגע פון דעם צוגאַב-שטייער צום מלוכה-שטייער פון אומבעוועגליכע גיטער. דער דאָזיגער שטייער איז היי-יאָהר בעשטימט געוואָרען מיט 7 און אַ האַלב פּראָצענט גרעסער ווי פאַראַיאָהרען. צוליב דעם, וואָס דער מאַגיסטראַט איז, לויט דער אויפפאָדערונג פון אינערן-מיניסטעריום מחויב צו בעצאָהלען דירה-געלד פאַר די לעהרער אין די פאָלקסשולען.

דער קאָמונאַלער שטייער פון אומבעוועגליכע גיטער וועט אין יאָהר 1932 בעטרעפען: פון הייזער וואָס ברענגען דירה-געלד ביז 2000 זלאָטעס 32 פּראָצענט פון מלוכה'שען שטייער. וואָס ברענגען ביז 4000 זל. — 57.5 פּראָצענט, איבער 4000 זל. — 82.5 פּראָצענט. פון גרויסע הייזער וואָס האָבען גרויסע וואוינונגען און האַנדעלס-לאָקאַלען וועט דער שטייער בעטרעפען 107.5 פּראָצ. פון מלוכה'שען שטייער.

די ראַטמאַנער פּאַגאַנאָווסקי און שאָט זענען געגען די דאָזיגע שטייערן, וועלכע זענען צו גרויס. די מעהרהייט פון שטאָט-ראַט איז אָבער מסכים מיט דעם פאָרשלאָג פון מאַגיסטראַט.

דאַן ווערט בעשלאָסען אויסצוצאָהלען די סעזאָן-אַרבייטער אַן איינמאָהליגע אונטערשטיצונג אין דער הויך פון 8 פּראָצענט פון דעם גאַנצען פערדינסט אין היי-יאָהריגען סעזאָן.

דאַן איז מען צוגעטרעטען צו דער פראַגע וועגען פערקויפען א פּלאַץ צו בויען א הויז פאַר די פּ.פּ.ס.-ישע פּראָפעסיאָנעלע פעראיינען. די פראַגע שטעהט דאָס זעקסטע מאָל אויף דער טאָג-אָרדנונג, אויך דאָסמאָל זענען די רעכטע גרופּען אַרויס פון זאַל, אַזוי אַז ס'איז נישט געבליבען קיין קוואָרום אָפּצושטימען דעם פאָרשלאָג.

Prywatne POGOTOWIE LEKARSKIE
ZIELONA 6.
Telefon 12-333
tel. 12-333
tel. 12-333
ערטיילט דרינגענדע ערצטליכע הילף אין אַלע פּלוצימדיגע פאַרפאַלען צו יעדער צייט בייטאָג און ביינאַכט ווי אויך אין אַלע אַקושעריע און גינעקאָלאָגישע הילף.

אַפּטייקען

היינטיגע נאַכט-דיזשורען

(2) היינט ביינאַכט דיזשורירען: ש. אַנקעלעוויטש (אַלטער מאַרק 9), ז. שטעקעל (לימאַנאָווסקיעגאַ 37), ב. גלוכאָווסקי (גדאַנסקאַ 6), ס. האַמבורג (גלובנאַ 50), ל. פּאַוולאָווסקי (פּעטריקאָווער 307), מ. פּיאָטראָווסקי (פּאָמאָרסקאַ 91).

אויסגעגליטשט און צעבראָכען אַ האַנד

(2) די 66 יעהריגע אסתר מאַרגוליס (קילינסקיעגאַ 46) האָט, פערבייגייענדיג זשעלאַזנאַ 3, זיך אויסגעגליטשט און צעבראָכען די רעכטע האַנד.

פּאָגאָטאָוויע האָט זי אָפּגעפיהרט אַ היים.

בעקענט זיך מיט די פּראָפעסיאָנעלע לערן-וואַרשטאַטען

פון דער געזעלשאַפט „אָרט"

אין צוזאַמענהאַנג דערמיט, וואָס היינטיגען ווינטער ווערט 10 יאָהר זייט דער אַנטשטייאונג פון דער געזעלשאַפט „אָרט" אין לאָדז, פּערבעטען די פערוואַלטונג אַלע איהרע מיטגלידער און סימפּאַטיקער, ווי אויך אַלע, וואָס האָבען אינטערעס פאַר'ן ווירטשאַפטליכען אויפבוי פון יודישען לעבען, — זיי זאָלען בעזוכען די פּראָפעסיאָנעלע לערן-וואַרשטאַטען בעת דער פּאַקטישער אַרבייט.

דער בעזוך קומט פאָר היינטיגען זונטאָג דעם 6.12 ד. י. פון אַ זייגער 11 ביז אַ זייגער 1 בייטאָגצייט.

אויספלוג פון „מאָרגענשטערן" אין דער שטאָטישער-קונסט-גאַלעריע

שבת 5 נאָכמיטאָג אָרדענט איין די קולטור און טוריסטיק-סעקציע ביי דער אָרג. ספּאָרט-געז. „מאָרגענשטערן" אַנ'אויספלוג אין דער שטאָטישער קונסט-גאַלעריע, וואו עס וועלען איצט אויסגעשטעלט די בילדער פון סקאָטשילאָס, ווייס א. אַנד. דער זאַמעלפּונקט איז בושעזשינער 23 אין לאָקאַל פון „מאָרגענשטערן".

די לעקציעס וועגען געשלעכטס-היגיענע פון ד"ר גרינבלאַט האָבען זיך שוין אָנגעהויבען.

התחלת הספר-פייערונג

מאָרגען, שבת אָוונט קומט פאָר אין צענטראַלן זאַל (וואָלטש. 5) אַ התחלת הספר-פייערונג פון „צעירי ישראל".

יודישע געזעלשאַפט פאַר לאַנדקענטשאַפט

היינט, פרייטאָג, ד. 4. ד. ח. 9 אָוונט קומט פאָר אין אייגענעם לאָקאַל (וואָלטשאַנסקאַ 35) אַ פאָרלעזונג פון ה' א. נוש. נ. ליפּשיץ א. ד. ט. „פאָטאָגראַפיע און לאַנדקענטשאַפט".

זונטאָג, ד. 6. ד. ח. 10.45 פריה אויספלוג אין דער טויב-שטומען שולע, זשעלאַזנאַ 23. דעם זעלבען טאָג 9 אָוונט ווערט פאָרקומען אין אייגענעם לאָקאַל אַנ'אָוונט פון לעבעדיגען וואָרט מיט'ן אַנטייל פון די אַרטיסטען פון דער ווילנער טרופּע.

ד. 15. ד. ח ווערט געעפענט די טוריסטישע עקספּעדיציע-קאָלאָניע אין זאַקאָפּאַנע.

ווירט עקסמיסירט אנ'ארימען פאראליזירטען ארבייטער

אויפגערעגטער המון ברעכט אויס די שויבען און דעמאלירט דעם ווירט'ס וואוינונג

(2) אויף אנדזשעא 60, האט דער הויז-בע-זיצער פראנטישעק פאיאנק נעכטען עקסמיטירט דעם לאקאטאר אוגוסט צעלמער אנ'ארימען פארא-ליזירטען ארבייטער. דער קאמארניק האט דעם קראנקען מיט'ן בעט ארויסגעשטעלט אויפן הויף. די לאקאטארען זעהענדיג דעם קראנקען אין א שניידיגער קעלט אין בעט האבען דאס בעט מיט די זאכען צוריק אריינגעשטעלט. ווען דער ווירט האט געפרובט שטערען, האט דער אויפגערעגטער המון ביי איהם אויסגעהאקט אלע שויבען און דע-מאלירט דעם ווירט'ס וואוינונג. דער ווירט האט דאן געמאלדען אין קאמיסאריאט און ביי דער וואוינונג איז אוועקגעשטעלט געווארען א פאליצי-וואך. ביז'ן שפעטען אווענד איז דאס הויז געווען בעלאגערט מיט הונדערטער מענשען.

חנוכה-פייערונגען

היינט פרייטאג אווענד צום ערשטען חנוכה-ליכטעל, ארדענט איין דער „השומר-הצעיר" א פיי-ערונג אין אייגענעם לאקאל.

* * *

די פערוואלטונג פון קינדערהיים „הרצליה" ארדענט איין זונטאג דעם 2-טען טאג חנוכה 5 נאכמיטאג אין לאקאל פון „וו.י.ז.א." (שענקיע-וויטשא 26) א ספעציעלע חנוכה-פייערונג.

צימבאליסט'ס נייע פרעמיערע

„ביילקע פון אדעס" מיט רעגינא צוקער

היינט און מארגען ווערט ווידער געגעבען אין „פילהארמאניע" א נייע אפערעטע „ביילקע פון אדעס" מיט דעם לאדזער ליבלינג רעגינא צוקער, וועלכע האט ווידער דאס געלעגענהייט זיך צו ווייזען פאר דעם לאדזער טעאטער-עולם אין א נייע ראל.

פון פאלקס-אוניווערזיטעט

ביי דער ציוניסטישער ארגאניזאציע

מארגען מוצאי-שבת 7 א זייגער אווענד קומט פאר אין לאקאל פון דער ציוניסטישער אר-גאניזאציע א פארלעזונג אין דער העברעאישער שפראך פון רעד. א. לובאשיצקי אויף ד. ט.: „די היסטארישע בעדייטונג פון די חשמונאים קאמפע". דער איינגאנג צו דער פארלעזונג איז פריי.

די זונטאג'דיגע פארלעזונג איז געווידמעט טאמאס עדיסאן און זיין שאפען. רעפערירען וועט אינזש. י. זשעלינסקי.

בעריהמטע שיך-פאבריק פון ווייגעראווסקי און זיהן אין בידגאשטש

געעפענט אין לאדז א פיליע אויף פיעטריקאווער 56

פאריגע וואך איז פארגעקומען די פייערליכע ערעפנונג פון דער פיליע פון דער אויביגער שיך-פאבריק ווייגעראווסקי און זוהן, בידגאשטש אונ-טערן נאמען „לעא". די דאזיגע פאבריק בעזיצט א גאנצע רייהע אייגענע געשעפטען אין ווארשא, פאזנאן קראקא, בידגאשטש, וואו עס ווערען פערקויפט אלע ארט שיך-אויסארבייטונגען פון דער בעסטער קווא-ליטעט צו די צוגענגליכסטע פרייזען.

די גרויסע פעראינטערעסירונג פון דעם נייעם שיך-געשעפט, וואס האט ארויסגערופען אין אונזער שטאט גיט א גאראנטיע, אז די היגע פיליע א.נ. „לעא" וועט גוט פראספערירען און האבען גרויס ערפאלג.

20 יאהריגער-יובילעי פון „תהלת ישראל"

מארגען שבת צונאכטס ב' חנוכה פאלט אויס דאס 20-טע יאהר זייט ס'איז אין לאדז געגרינדעט געווארען דורך סוח ישע יוגענד אונטערן נאמען „תהלת בחורים" וואס איז דאן אנטאנג מלחמה 1914 איבערגאנגען אונטערן נאמען „תהלת ישראל" און האט זעהר פיל געלייסטעט פאר די יודישע בעפעלקערונג. בעת די מלחמה-יאהרען איז „תהלת ישראל" געשטאנען אויף דער וואך אויף יעדען רוף פון די פרעסע און מיט געהאלפען לינ-דערן די נויט פון די מלחמה געליטענע.

די פייערונג וועלכע ווערט איינגעארדענט אין אייגענעם לאקאל פיעטריקאווער 19 וועט זיין פערבינדען מיט א גראנדיעזען חנוכה-פעסט.

אימפאזאנטער קאנצערט פון „שור"

דער גרויסער קאנצערט פון „שור", וועלכער קומט פאר דינסטאג ד' דחנוכה אין „פילהארמאניע" אונטער דער לייטונג פון בעליבטען דיר. פראפ. י. פיוווישיס, האט ארויסגערופען א גרויסען אינ-טערעס אין די מוזיקאלישע קרייזען.

אין קאנצערט נעמען אנטייל די סאליסטען פרל. ס. קראפיווניק (סאפראן) ה"ה ס. לעוויטין (באס) און ה. קארן (טענאר) ביים קלאוויר פרל. ל. לאקס.

„דער גאלדענער שידוך"

מיט בערטא זאסלאווסקא און געטלי-בערמאן אין קאמעראל-טעאטער

היינט ווערט ווידער אין קאמעראל-טעאטער געגעבען א נייע פרעמיערע „דער גאלדענער שידוך"

ס'איז איבריג צו זאגען אז אט די נייע פרעמ-יערע וועט ווידער זיין אנ'איבערראשונג פאר די לאדזער טעאטער בעזוכער. די פיעסע איז שפאנענד פון אנהויב ביז'ן סוף מיט א סך הארציגע לידער און פיל הומאר.

ראדיא-פראגראם

פרייטאג דעם 4. דעצעמבער

11,58 צייטסיגנאל. 12,10 גראמאפאן. 3,25 פארלעזונג, 4,45 קאמוניקאט פאר פישער און שיפער, 5,50 גראמאפאן. 4,20 פארלעזונג, 4,40 גראמאפאן, 4,55 לעקציע ענגליש. 5,10 פארלעזונג. 5,35 טאנץ'מוזיק, 6,50 פאר שידענעס, 7,15 קאמוניקאט פאר לאדזער האנדעלס קאמער, 7,30 רעפערטואר, 7,45 ראדיא-פרעסע, 8,00 מוזיקאלישע געשפרעכען, 8,15 נימפאנישער קאנצערט, 10,40 קאמוניקאטען. 11,00 לייכטע און טאנץ-מוזיק.

שבת 5. דעצעמבער

11,58 צייט סיגנאל, 12,10 שול-זריהמארגען, 12,45 גראמאפאן, 3,50 גראמאפאן, 4,20 ראדיא-כראניק, 4,40 גראמאפאן, 5,00 גאטעסדינסט פאר ווילנע, 6,05 פראגראם פאר קינדער, 6,30 קאנצערט פאר קינדער, 6,50 פערשידענעס, 7,15 קאמוניקאט פאר לאדזער האנדעלס-קאמער, 7,30 רעפערטואר, 7,45 ראדיא-פרעסע, 8,45 לייכטע מוזיק, 9,55 פעלעטאן, 10,10 שאפענס שאנונגען, 11,40 קאמוניקאטען, 11.00 לייכטע און טאנץ-מוזיק.

מעלדונגען

אויף די העברעאישע אווענט-קורסען ביי דער ציוניסטישער ארגאניזאציע, שרודמיעיסקא 29 וועט אין די נאהנטסטע טעג געעפענט ווערען א נייע גרופע פאר אנפענגער. עס ווערען אויך נאך אנגענומען איינשרייבונגען אויף די שוין עקזיס-טירענדע גרופען פאר פארטגעשריטענע, בעזונדערס אויף דעם העכערען קורס.

הספריה „עבריה"

באולם ההסתדרות הציונית (שרודמייסקא 29) ותחת הנהלת ה„מרכז העברי" ע"ש ד"ר י. ג. שמחוני פתוחה בימי א' ב' וה' בשבוע בשעות 8–10 בערב ומוציאה ספרים לקריאה בתשלום מינימלי.

אכטונג חברים ות פון „פועלי ציון"

(פאר. מיט צ. ס. ס.)

שבת ד' 5.12 פינקטליך האלב אכט אווענד קומט פאר אין אייגענעם לאקאל פיעטריקאווער 83 די פארזאמלונג פון די גענעראל-פערזאמלונג אלע חברים–ות קומען פינקטליך. 7377

קלאנג-פילם-טעאטער CASINO

היינט פרעמיערע!

וואונדערשענער פילם פון ציגיינער-לעבען

פאריזער נעכט

רעזשיסירט פון ALEKSANDER KORDA

אין די הויפטראלן: אין די הויפטראלן:

HENRI GARAT MEG LEMONIER

די זאך שפילט זיך אפ אויפ'ן מאנפארנאס, דזוועל, מאנטע קארלא א. ז. וו.

בעמערקונג: HENRI GARAT וועט זינגען 2 שלאגער-לידלעך „Montparnasse" און „ווי שלעכט ס'איז פערליבט צו זיין"

אויסער'ן פראגראם: „RUMBA" „RUMBA" דער נייעסטער טאנץ

אנהויב פון די סעאנסען 4.30 נאכמיטאג. שבת און זונטאג 12 א זייגער בייטאג.

זיי האבען איהר געטרייסט

(ענדע פון דער 10-טער ייט)

די צעטעלעך, וואס ער פלעגט איהר שיקען... זי האט דאס אלץ אפגעהיט איצט, ווי אנ'אויג אין קאפ, זי האט זיך וואס ווייטער אלץ מעהר דערווייטערט פון דעם לעבען ארום איהר, זיך איינגעשלאסען אין די זכרונות וועגען דעם טויטען. מיט א פערצווייפעל-טער עקשנות, כמעט מיט א תאווה האט זי אלע איהרע געדאנקען אפגעשטעלט אויף איהר שולדיג קייט אין דעם טויט פון דעם טייערען מענשען, וועלכער איז בעגאנגען זעלבסטמארד צוליב איהר, צוליב זיין גרויסער ליבע צו איהר.

דער געדאנק וועגען איהר שולד, דאס בעוואוסט זיין פון איהר פערברעכערישקייט זענען געווארען כמעט דער איינציגער אינהאלט פון איהר לעבען.

און אויב אין אנהויב זענען אלע געווען גע-שטימט בישט-פריינדליך צו איהר, צוליב איהר שולד, האבען איצט אלע שוין אנגעהויבען רחמנות הא-בען אויף איהר, זיך אנגעהויבען אפילו בעאומ-רוהיגען וועגען איהר.

אפט פלעגט זי אוועקגעהען אויפ'ן בית-עולם און אפזיצען שעה'ן גאנצע צווישען די פונאנדער-געבליהטע בעריאזעס און די ארומפלאטערענדיגע בית-עולם-שמעטערלינגען. מענשען פלעגען זיך אפ-שטעלען און לאנג בעטראכטען די מיידעלשע פיגור, וואס איז געזעסען איינגעהויקערט איבער א פרישען קבר, און יעדער איינער פלעגט אוועקגעהען מיט די רעהרענדיגסטע געפיהלען ביים אנגעוויכט פון אט דער פערקערפערטער אידעלער פרוי-ען-ליבע, וועל-כע אפילו דער טויט האט נישט געקאנט פערניכטען... וואס קען שוין זיין אזוי איבערצייגענדיג ווי די ליבע צו א טויטען מענשען?

— פארוואס האט עס אויף דיר אזוי שטארק געווירקט? — האט סאניע'ן איינמאל א חבר'טע געפרעגט.

— איך ווייס אליין נישט — האט געענטפערט סאניע, ציהענדיג פאר ביידע עקען איהר נאזטיכעל און קוקענדיג מיט טרוקענע, ברענענדיגע אויגען אויף דער וואנט פאר זיך.

— אבער ער איז דאך געווען א שלעכטער און פוסטער מענש — האט זיך אנגערופען די חבר'טע — ביים לעבען האסטו איהם דאך נישט געקענט אריבערטראגען.

— זאל זיין אזוי אבער איצט, נאך זיין טויט, האב איך דערפיהלט צו איהם מיט'ן גאנצען כח דאס, וואס איך האב צו איהם נישט געפיהלט ביים לעבען... דאס, וואס ער איז געווען א נישט-אנגע-בעהמער מענש וואס איז עס איך פערגלייך מיט דעם, וואס ער... אך, וואלט ער נאך איצט געלעבט!

אבער אין א חודש ארום נאך ניקאלאי מאלא-כאוו'ס טויט האט פאסירט עפעס אזוינס, וואס קיי-נער האט נישט ערווארט, און וויינגער פון אלעמען —סאניע. איינעם פון די חברים-סטודענטען איז גע-לונגען ארויסצוקריגען ביי א נאהענטען פריינד פון פערשטארבענעם א בריף. דאס איז געווען דער לעצטער בריף מאלאכאווס פאר'ן טויט. אין איהם האט ער געריעדט וועגען זיין פעסטען בעשלוס צו בעגעהען זעלבסטמארד.

אין דעם דאזיגען בריף האט ער געשריבען, אז ער ווייס נישט, וואס עס טוט זיך מיט איהם, אז ער פיהלט נישט קיין פעסטען אינהאלט אין לע-בען... ער האט געשריבען וועגען זיין שוואכקייט, וועגען זיין צוריהעטקייט, וועגען דעם, אז ער קען נישט קעמפען מיט די נסיונות פון דער גרויסער שטאט, וועלכע האט איהם איינגאנצען ווי פער-שכור'ט נאך זיין פריהערדיגען ארימען דארפישען לעבען. „ער ווייסט פשוט נישט צוליב וואס ר'זאל זיך אפהאלטען פון אלערליי זינד... אין אנ'אנפאל פון מאכטלאזער פערצווייפלונג און צארן צוטרעצעלט ער אומזיסט זיין כחות... ער האט דעריבער בעשלא-סען צו מאכען א סוף צו אלעמען; דאס, וואס ער האט נאך געהאט כח אנצונעהמען כאטש איין פעסטען בעשלוס, האט איהם פארט געגעבען א געוויסע בעפרידיגונג".

דער אינהאלט פון דעם בריף איז פאר אלעמען געווען די גרעסטע איבערראשונג.

— הייסט עס, סאניע איז אינגאנצען נישט שולדיג? וועגען איהר איז דאך קיין ווארט נישטא!

— האט זיך אפגערופען א סטודענט.

ווירקליך, וועגען סאניען איז מיט קיין איינצי-גען ווארט נישט דערמאנט געווארען. עס איז אלע-מען געווארען קלאר, אז זי האט אויף זיין בעשלוס קיין שום ווירקונג נישט געהאט.

— רופט זי אקארשט אהער!

ווען סאניע האט זיך בעוויזען, האבען אלע צו איהר אויסגערופען:

— קום, קום שנעלער אהער! מיר לייענען ניקאלאי'ס לעצטען בריף... דיינע זינד זענען דיר פערגעבען געווארען...

— וואו? — האבען סאניע'ס בלייכע באקען אויפגעפלאמט — וואס? וואו?

איהרע הענט האבען געציטערט, איהרע אויגען האבען זשעדנע געזוכט דעם בריף.

אט האסטו!.. א נארישער בריף, עפעס א מעלאנכאלישער אזא... אבער נישט אין דעם געהט עס... דער עיקר איז, וואס נישט צוליב דיר האט ער זיך געשאסען, נאר צוליב אנדערע אורזאכען.

דער מיידעל'ס פנים איז פון צונטער-רויט ווידער געווארען בלייך ווי קרייד.

— וואס הייסט... נישט צוליב מיר?...

— אזוי, פשוט... וועגען דיר שרייבט ער קיין איינציגען ווארט נישט.

סאניע האט ארויסגעריסען דעם בריף, איהם פערנאנדערגעשפרייט אויף איינעם פון איהרע קניע, מיט אן ערענקליכער אנשטרענגונג אנגעהויבען לייענען — נישט אזוי לייענען די ווערטער, ווי זוכען צווישען די שורות... דערנאך האט זי אומגעקערט דעם בריף

זי איז ארויס פון צימער, נישט אויסרעדענדי קיין איינציגען ווארט.

— וואס איז דער מעהר מיט איהר? — האבען זיך אלע פערוואונדערט איבערגעקוקט.

נאר קיינער האט נישט געוואוסט וואס צו ענטפערן.

און סאניע איז אוועק אין דער הויף, אין דער מיידעלשער אפטיילונג, און האט עפעס ארויסגע-נומען פון קוינטער'ן מאטראץ. דאס איז געווען א בינטעל בריף און פאפירלעך, וואס איז איבערגע-בליבען נאך ניקאלאי'ען. אבער פונקט אין דער מינוט איז אריינגעקומען אין צימער א חבר'טע, וואס איז זעהר בעאומרוהיגט געווען פון סאניע'ס מאדנעם אויפפיהרען זיך. סאניע האט אויף גיך בעהאלטען די בריף אונטער דער בלוזקע.

— אך, ווי עס פיהט מיך! — האט די חבר'טע געמאכט דעם אנשטעל, ווי זי וואלט נישט בעמערקט סאניע'ס אנגעשטרענגטע שטימונג — ווי שטארק איך בין צופרידען, וואס דו האסט זיך ארויסגעוויזען פאר נישט שולדיג!...

סאניע האט אויסגעהערט איהרע ווערטער מיט א פערשטיינערטען געזיכט און מיט א בליק, וואס האט אומבעוועגליך און געדאנקענלאז געקוקט אין פענסטער ארויס.

די חבר'טע האט גערעדט נאך א פאר מינוט און איז דאן אוועק — מען דארף איהר געבען א געלעגענהייט אליין זיך צו בערוהיגען...

סאניע האט דאן ארויסגענומען דעם בינטעל בריף. פאמעליך, מיט אזא גרויסאמען קנייטש ביי די ליפען, האט זי צעריסען אויף פיצ-פיצלעך די בריף און זיי ארויסגעווארפען דורך'ן פענסטער — ווי מען ווארפט ארויס עפעס וואס מען וויל קיינמאל, קיינ-מאל זיך נישט דערמאנען... דערנאך האט זי זיך א שליידער געטון אויפ'ן בעט מיט'ן פנים אראפ און האט זיך פונאנדערגעכליפעט... איהרע אקסלען האבען הילפלאז און רחמנות'דיג נאכאנאנד גע-ציטערט...

פירזשנער-אטעליר פון I. BOMBEL

פיהרט אויס אלערליי פעלץ-בעשטעלונגען

6 זאוואדזקא 6 טעל. 118-62

אין רעפעראטורען לויט די נייעסטע מאדעלען. פינקטליכע און רעעלע אויספיהרונג. מעסיגע פרייזען.

RAKIETA

שענקעוויטשא 40 טעל. 141-22

אנהויב 4 א זייגער נאכמ. שבת זונטאג 2 א זייגער

אויפ'ן ערשטן סעאנס אלע פלעצער צו 50 גר.

היינט און פאלגענדע טעג! דראמע פון לעבען פון דער גרוזינישער און רוסישער עמיגראציע א. ג.

„קאווקאזער נעכט"

אויסער'ן פראגראם: א קאמעדיע.

בעמערקונג: ספעציעל צום בילד איז דער ארקעסטער פערגרעסערט.

נעכסטער פראגראם: „די פירשטין אויף אורלויב"

היינט און פאלגענדע טעג!

GINA MENES מיט

NATALJA LISIENKO

JAQUES CATELAIN

פעלץ־ווארען־לאגער „KAMCZATKA"

לאדז, 19 פיעטריקאווער 19, טעל. 224-66 און 162-23

עמפפעהלט דעם רייכסטן אויסוואהל פעלץ־ווארעז צו ערמעסיגטע פרייזען

בעמערקונג: סירזשנער־ און שניידער־ווערקשטעל אויפ'ן ארט.

קלאנג־קינא־טעאטער

ZACHĘTA

26 זגערזשער 26

היינט און פאלגענדע טעג!

די גרויסע פאריזער אפערע פול מיט גרויל און געהיימ־נישען, אין גרויסען קלאנג־פילם א. נ.

דאס געשפענסט אין דער אפערע

לויט דער בעריהמטער ערצעהלונג פון Gaston Leron

אין די הויפט־ראלען: דער אומפערגלייכליכער מייסטער פון דער מאסקע, וועמען מ'רופט דער מענש מיט טויזענד געזיכטער

LON CHANEY און די זיסע וואונדערבע MARY PHILBIN

נעכסטער פראגראם: „ליבעס־פאראדע".

דער זאל איז גוט בעהייצט.

אנהויב אין געוו. טעג 4 נאכמ. שבת, זונטאג 12 בייטאג.

קלאנג־קינא

MIMOZA

קילינסקיעגא 178

היינט און פאלגענדע טעג!

גרויסע פרעמיערע!

ANNA CHRISTIE

אין דער הויפט־ראל

GRETA GARBO

אויסער'ן פראגראם: קלאנג־צוגאבע

אנהויב 4 נאכמ., שבת און זונטאג 2 בייטאג

אויפ'ן ערשטן סעאנס אלע פלעצער 60 גר

די פרעסט קומען און

שאמאט־אייוועז

דעריבער פריזארגט אייך מיט א גוטען און אוועלכען קענט איהר בעקומען נאר אין דער בעקאנטער פאבריק פון שאמאט־אייוועז און קוכען פון

מ. נירענבערג

פילסודסקיעגא 50 (לעבנסט זגערזשער 13)

ס'ווערען אויך אנגענומען אלערליי ארבייט און רע־פעראציעס פון פערשידענע קוכען און קאפעל־אייוועז.

מיט אכטונג

מ. נירענבערג, ווסכאדניא 50

ראדיא־אפאראטען

צו דער ראדיא־נעץ

וואס עלימינירען אויסגעצייכנעט לאדז, ראשין

PHILIPS פערזעהען מיט 4 לאמפען

פאר **350** זל.

צו בעקומען נור אין דער פירמע

„RADIO-ŚWIAT"

wł.: Józef Pines

ŁÓDŹ, PIOTRKOWSKA 40, TEL. 211-99.

שעמט אייך!!!

די אלע וואס האלטען זיך ביי די אלטע פרייזען. דאנקענדיג איך האב בעשלאסען נאכצוקומען די גע־ערשטע קליענטעלע מיינע און רעדוצירט די פרייזען אויף גאנצע 50 פראצ. דעריבער רעקאמענדיר איך אייך מיינע געערטע דאמען און הערען, אז ווער פון אייך ס'ברויכט צו קויפען אדער צו אי־בערפאסאניערען א הוט זאל גלייך קומען צו מיר ווי איך פערקויף לויט פאבריקס־פרייזען און ווע־גען פאסאנירטע ווייסט שוין דאס פובליקום גאנץ גוט, אז פון גאר א צלטען הוט ווערט בעמאכט נענצליך ניי און אלץ צו שפאט ביליגע פרייזען.

גערענקט דעם אדרעס **ל. פערדער,**

זגערזשער 20 אדער לוטאמ ערסקא 2.

Dr. med. H. KRAUSKOPF

אקישעריע און פרויען־קראנקהייטען

זגעדזשער 15, טעל. 113-47

נימט אן פון 4 ביז 7 אין אווענד

וויכטיג נייעס

צו די

סוועטער און טריקאטאזש־פאבריקאנטען

דערמיט מאכען מיר בעקאנט, אז אונזערע

רייזפערשלוסען

זענען צו בעקומען ביי אונזער אויסשליס־ליכען פערטרעטער:

ה. אפפעלבוים

לאדז, פולנאצנא 2

טעלעפאן 142-92

דערביי בעמערקען מיר אז די פרייזען זענען רעדוצירט געווארען

אויף 25 פראצענט

מיט אכטונג

„REOR"

sp. z ogr. odp.

אין צוזאמענהאנג מיט דער נאטיק, וואס האט זיך בעוויזען אין די היגע צייטונגען אין חודש מערץ ד. ה. א. נ. „זי האט זיך אליין בע־גוב'עט" אין וועלכער ס'ווערט אנגעגריפען די פערזאן פון פר. אסתר עווא מאהאן, טיילען מיר מיט, אז די ידיעה שטימט נישט מיט דער ווירקליכקייט און פאר די איהר פערשאפטער שולה צוליב דער דאזיגער נאטיץ בעטען מיר זי דערמיט איבער. Łódzka Agencja [illegible]rasowa

---

Dr. H. Weisshoff

אינערליכע און קינדער־קראנקהייטען

זאוואדזקא 23, טעל. 162-95

נעהמט אן פון 4–6 נאכמיטאג.

Dr.

HELLER

ספעציאליסט פאר הויט, ווענערישע קראנקהייטען און מענער־שוואכע

נאווראט 2 טעל. 79-89

נעמט אן פון 10 פריה אין זון 4–8 אוונט. פאר פרויען: עקסטרע פון 4–5 נאכמיטאג. פאר אונבעמיטעלטע: לעטשניצע־פרייזען.

ר עכ ע ר

אויף דער מאשין ווערען אויסגענייט

שרודמיעסקא 8.

מאגיסטער פילאזאף

ערטיילט אינטערריכט אין מאטעמאטיק פיזיק און אין די פוילישע שפראך צוגענגליכע פרייזען.

אדרעס זאוואדזקא 38 וואוינונג קאפלו.

נאווא־אטוואצק

צו פערקויפען א ווילע

פון 23 שטובען מיט 6000 מעטער אלטע וואלד אין בעסטען פונקט. צוגענגלי־כע פרייז. אפערטען אין אדמיניסטראציע א. „K".

מעבעל

שפארזאמקייט איז רייכטום!

וויכטיג פאר לאדז און אומגעגענד!

צוליב'ן הערשענדען קריזיס פערקויפען מיר מעבעל קאמפלעט ווי ענצעלווייז צו זעהר ביליגע פרייזען. ביליגער ווי איבעראל.

ביי ווינגאלד און וויינבלום

11 וואולטשאנסקא 11

קומט און איבערצייגט אייך! געדענקט די אדרעס!

יעדער איינציגער

האט זיך איבערצייגט, אז פאר

מעבעל

דיוואנעס, פעלצען, נייה־מאשינען, גארדעראבען אז"וו צאהלט די העכסטע פרייזען

א. ווייצמאן שענקעוויטש 23

טעלעפאן 191-00.

ביי מיר איז שטענדיג פערשידען געניצט מעבעל אין גוטען צושטאנד צו פערקויפען.

„Praca"

פרויען־פאך־קורסען

ביי דער געזעלשאפט צו פערשפרייטען פאך־רעכטנישע צווישען יודישע פרויען

וואולטשאנסקא 21, טעל. 167-15

נעמט אן איינשרייבונגען אויף פאלג. אפטיילונגען

1) דאמען־שניידעריי
2) האנד־שטיקעריי,
3) הוטען־פוצעריי
4) וועש־ארבייט
5) אנדולאציע
6) מאניקור

דער סעקרעטאריאט איז עפען פון 1 – 6 נאכמ.

DR. MED. E. GUTMAN

קינדער־קראנקהייטען

האט זיך איבערגעצויגען אויף

גדאנסקא 26, טעל. 173-00

נעמט אן 11-12 און 4–6

Dr. med. REICHER

פאלודניאווא 28, טעל. 20193

ספעציאל־ארצט פאר מענער־שוועכע־בעהאנדלונג

נעהמט אן פון 8–11 פריה און פון 5–8 אבענד. זונטאג און יום־טובים פון 9–1 בייטאג.

Dr. med. R. ZALCWASSER

כירורג

ציגעל־גאס 19, טעל. 125-17

צוריקגעקעהרט.

עמפפאנגט פון 4–7 נאכמיטאג. 7898

DR. MED. J. LUBICZ

כירורג־ארטאפעד

פאלודניאווא 9, טעל. 183-17

קראנקהייטען פון די ביינער, געלענקען, פערקרימונגען פון די פלייצעס און גלידער

אייגענע פראצאטניע פון זעמאליכע ארטאפעדישע אפאראטען ווי: ווקלאדקעס אויף פלאטפוסען, קינסטליכע הענד און פיס, גארסעטען א. ז. וו.

נעהמט אן פון 2.30 ביז 4.30 נאכמיטאג.

Dr. med. N. ROZEN

צאהן־כירורג צאהן, קיפער, דיאגנאסטיק.

גימען־ און צונג־קראנקהייטען

רענטגענאדיאגנאסטיק.

Andrzeja 7, tel. 216-57

פון 3–7 נאכמ.

Dr. med. URBACH

האט זיך איבערגעצויגען

אויף פיעטריקאווער 8

טעלעפאן 148-89

ספעציאליסט פאר נערווען־קראנקהייטען.

נעמט אן פון 4 ביז 6 נאכמיטאג.

דאס ניי־ערעפענטע קאפע „ADRJA"

פיעטרקאווער 53, אין הויף

טעלעפאן 241-11

עמפפעהלט זיך די ג' געסט

מיט אכטונג ס. שווארצבערג

ביכהאלטעריע

איינפאכע און דאפעלטע

מיט מאשין־שרייבען לערן איך אויס גרינדליך פאר 25 זלאטעס מיט א פערקירצטער מעטאדע אין פער־לויף פון 1 חודש 15 זל. בלויז מאשין־שרייבען גרינדליכער קורס 6 זל. מיר ערטיילען אויך פויליש, דייטש, פראנצויזיש און האנדעלס אריטמעטיק.

קילינסקיעגא 50 קווער־אפיציגע, 1 טער שטאק.

גרויסע שטייער־פערלייכטערונגען

פון ניי־יאהר ביים פיהרען רעגולערע געשעפטס־ביכער

יעדער קען זיך אויסלערנען אין א חודש־צייט דאפעלטע בוכפיהרונג פאר שנורירטע ביכער

אדרעס: **Wólczańska 41, m. 32**

בעמערקונג: שרייבען אויף א שרייב־מאשין ערלערן איך אין משך פון 4 וואכען פאר 10 זל.

איינפיהרען ביכער און אבשליסען בילאנסען.

זעמטליכע פעלץ-ארבייטען
פיעטריקאווער 20, טעל. 221-39

מ. פישלעוויטש

יזהרט א'ים אלערליי **פוטער-בעשטעלונגען**
פאר דאמען און הערען לויט די נייעסטע אויסלענדישע מאָדעלן סאָליר, רעזעל און שנעל נעמען פולע גאראנטיע צו קאנקורענץ-פרייזען

קלאנג=קינא=טעאטער
Wodewil
גלובנא 1

צום 1-טען מאל אין לאדז! א וואך פון געלעכטער, הומאר און וויץ מ'טן אנטייל פון די ליבלינגען אין לאדז **Laurel i Hardy**
פּאטאלער מאטראץ - Buster Keaton
אויסערן פראגראם: קלאנג-צוגאבע. פאספארטוס און הנחה-בילעטען אָ חוץ אמטליכע אוננילטיג שבת, זונטאג און יום-טוב.

קלאנג-קינא-טעאטער
Odeon
פשעיאזד 2

גרויסע פרעכטיגע פרעמיערע! די שענסטע ליבעס-פּאראדע. רעזשי: H. SZWARC
„מיט דער פירשטינ'ס בעפעהל"
LILIAN HARVEY i HENRY GARATT

ווייצנדער ליבעס-ראמאנס פון אנעקסצענטרישער פירשטין מיט אַן אָפיציר פון דער קעניגליכער גווארדיע.— די הויפט-ראלען קרעאירען:
פאפולערע פרייזען פון די פלעצער. דער זאל איז שטארק בעהייצט. אנהויב אין געוו. טעג 4.30 נאכמיטאג, שבת און זונטאג — 12 30 בייטאג.

קלאנג=קינא=טעאטער
APOLLO
היינט און ווייטערע טעג!

דאפעל=פראגראם
1) „נאכט=פייגעלעך"
אין די הויפט-ראלען: Barbara Stanwych, Mary Prevost, Ralf Graves, Lawall Sherman
2) די בעקאנטע פון דער גאס
אין די הויפטראלען: BETTY COMPSON
JACK OAKIE, IWAN LEBEDIEW.

דאפעל=פראגראם
א מעכטיגע דראמע, וועלכע רעדט צו די הערצער, סונ'ם ליבען פון פרויען, וועלכע זענען געוואָרפען געוואָרען אין תהום פון מענשליכען לעבען. :—:

קינא=טעאטער
CORSO
זשעלאנא 4-2.

— היינט און פאלגענדע טעג! —
גרויסער דאפעלטער פראגראם!
צום ערשטען מאל אין לאדז

„די בת יחידה פונ'ם נאפט-קעניג"
דראמע-קאמעדיע אין 10 אקטען אין דער הויפט ראָלע דער אונפערגלייכליכער REX BEL
2) „דאס מעדעל פון האוואנע"
סענסאציאָ. דראמע אין 8 אקטען. — אנהויב אין געוו. טעג 4 א זייגער נאכמ. שבת און זונטאג 12 אזייגער בייטאג
פאספארטוס און הנחה-בילעטען א ח ק אמטל בע אונגילטיג שבת זונטאג און יום-טוב 1

קינא-טעאטער
BAJKA
רוג בושעווישינער. פראנטשישקאנער 31.
צופאָהר מיט די טראמוואיען 1, 6 און 14.
פערגרעסערטער אָרקעסטער געגנ'י צוגעפאסט צום אינהאלט פון בילד אונטער דער ליימונג פון ה' לידראווער, אנהויב 4 נ"מ. שבת און זונטאג פון 12—3 נמ. מיט'ן אנטייל פון ארקעסטער זענען אלע פלעצער צו 40 און 50 גר.

היינט און פאלגענדע טעג!
PAT i PATACHON
2) ROD La ROCQUE

אין זייער בעסטער און פרעהליכסטער קרעאציע אלס

גרויסער דאפעלטער פראגראם!
„שיפער טייוועל"
דער ליבלינג פון פובליקום אין זיין גרעסטען מייס-טערווערק אלס

קינא פריהער פלארא
ERA
זאווישא 22 (באלוט)

אנהויב 4 נאכמ. שבת, זונטאג און יום-טוב 1 בייטאג
ספעציעלע צוגעפאסטע מוזיק אויסגעפיהרט דורך א פערשטארקטן סימפאניש ארקעסטער

היינט און פאלגענדע טעג!
גרויס מעכטיג מייסטערווערק א. ג.
גיהנום פון ליבע
סאלאן-עראטישע דראמע פון רוסיש-גרוזינישן עמיגראנטן-לעבען. אין די הויפטראלען:
IWAN PETROWICZ, Vivian Gibson, Evi Eva, Bruno Kastner.

ס'נעהמט אנטייל א גרויסער כאר פון 10 פערזאן, וועלכער וועט אויספיהרען רוסישע ראמאנסן און לידער.
אויסערדעם: || א פארס אין 2 אקטן.

פרייז פון אנ'אנאנס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאטי

קליינע אנאנסען

פרייז פון אנ'אנאנס ביז 15 ווערטער נור 1 זלאטי

לאקאלען

אנ'ארט צו שלאפען פאר יונגעלייט, קאמיעניא 1 ביי ראס. 7347

צו פערדינגען א געוועלב מיט א שטוב און א קוך. קילינסקיעגא 163, מ. ראקיטאוויטש.

צו פערמיטען צוויי צימער און קוך מיט בעקוועמליכקייט, קילינסקיעגא 116. ערפאהרען ביים וועכטער. 7376

געוועלבער און לאגערן גיבען מיר איבער אין פאכט אויף קאשטשעלנא 3, ערפאהרען ביים וויזרט.

ביליג צו פערמיטען א צימער, געאייגנעט פאר א דאמען - שניידערין, אָדער אויף א ביורא. ביי פישאף, פולנאצנא 9, אויך אויספערקויף פון פערשידענע מאלער-שאבלאנען. 7223

צו פערמיטען איין צימער און קוך, ערשטען שטאק, באלקאן, זון-זייט וואולטשאנסקי 144. ערפאהרען ביים וועכטער. 7376

צו פערמיטען איין צימער, פארטער, איין פענסטער, וואולטשאנסקא 144, ערפאהרען ביים וועכטער.

געלעגענהייט פאר א יונג פאר-פאלק א צימער מיט א קוך, קאמפלעט איינגעאָרדענט, ביליג צו פערקויפען מיט רעכט אלס לאקאטאר. פראנציש-קאנער 30, וו. 25. 7377

2 צימער און קוך מיט בעקוועמליכקייט פון זאפאר'ט אוועקצוגעבען. צו ערפאהרען אין דער קאנדיטאריי, 6-טער שערפיען נומער 30.

א מעבלירט צימער מיט א בעזונדערען איינגאנג און בעקוועמליכקייטען איז פון זאפאר'ט אפצוגעבען ביליג. קילינסקא 120, וו. 11, פראנט, 3-טער שטאק. 7373

אנ'אָרט צו שלאפען פאר 2 אנשטענדיגע יונגע לייט אין א שעהן מעבלירט צימער, ביליג, זאפארט אפצוגעבען ביי א בעסערער פאמיליע. צו ערפאהרען ביי ארבאך, קילינסקיעגא 41.

א געוועלב און א שטוב מיט א קוך, געאייגנעט אויף א ווייך און ליקער-געשעפט, מעשע-געוועלב, אָדער אויף עפעס אנדערש, אויף וואשע-שניאנסקע-גאס. צו פערמיטען. צו ערפאהרען ליי-מאנאווסקא 102 אין וואורשט-געשעפט.

לאָזשי קענען בעקומען 1 אָדער 2 יונגעלייט אויף מאנאטליך ביליג. צו ערפאהרען, זשעלאני-רינעק 7, י. פאבישעוויטש.

וויכטיג פאר א זייגער-מאכער. עס איז דא איבערצוגעבען אנ'אלט איינגעפיהרט זייגערמאכער געשעפט מיט איינריכטונג, אויף זעהר גוטע בעדינגונגען, ביי פאוולאָווסקי, ראקיטשינסקא 22. צו ערפאהרען פון 9 פריה ביז 9 אָוועגד.

עס איז נויטיג

פעהיגע אגענטען קענען זיך מעלדען, פיעטריקאווער 62, 2-טען שטאק, וו. 8.

א פעהיג מיידעל צום קלעבען פאפי-טיטען, איז נויטיג פון באלד, ווסכאדניא 50, לינקע אפיצ., צווייטען איינגאנג, 3. שטאק, וו. 33.

א שוסטער געזעלען צו בעשטעלטע ארבייט, ווערט פון זאפארט געברויכט ביי רייך, וואלבארסקא 34. 7361

ס'ווערט געברויכט א לערן - יונגעל צו א לעכער-בייהער צו וועש, אלטשטאט 12, יאנאווסקי.

4 ארבייטער צו עקספארט-הויזען, א פרעסער קענען זיך מעלדען פאלודניאווא 30, ביי ש. לצווקאוויטש. 7374

נויטיג א האנד-נייהערין צו סוויטערס, ווי אויך נעהם איך אן צו נייהען סוויטערס מיט מ'שינען. ביליג אויף ווסכאדניא 27, וו. 35.

א קראפט-טרייבערקע פון וואל און זייד, קען זיך מעלדען ביי קאהן, בזשעזשינער 11.

פערשידענעס

זינגערס אפאראט, פאסט נייע, פריזווירדיג צו פערקויפען. צו ערפאהרען ביי זאנענפעלד, בזשעזשינער 77. 7352

א שטריק-מאשין-שליטען, פאסט-נייע, בייעסטער סיסטעם, 12/50, ביליג צו פערקויפען, ביי גראשאנג, שענקעוויטשא 79. 7329

שייטלען פון 15 זל. אן. פאלקעס מיט פארייזער שרינדען, ביליגער ווי איבעראל, אנדזשעלצ'ע 80 גר. קאנסטאנטינער 15, צוקער. 7368

מעכאנישער שליפעריי נעהמט אן צו שלייפען, שערען, מעסער און לאנגע מעסערס. פולנאצנא 18, אין פראנט-געוועלב, ביליגער ווי איבעראל.

א הערליכער קאראקול-פאלטען מיט א פרעכטיגען סקאנקס-קראגען, מאדערן פאר 1050 זל. צו פערקויפען. דאס איז אנ'אויסערגעוועהנליכע געלעגענהייט, ביי פינגערהוט, פיעטריקאווער 62, פראנט, 2-טער שטאק. 7366

Hallo! złoty lekcja
— dla niezamożnych — pojedyńczo i w grupach konwersacja i nauka polskiego — literatury — historji — korespondencji, poprawianie wymowy — dokształcanie dorosłych zaniedbanych i zapóźnionych metodą przyśpieszoną — nauczanie analfabetów. Postępy zapewnione! wszechstronna gruntowna metoda specjalisty. Piotrkowska 17, m. 17, lewa of. I wej. II p.

אנאנסען-פרייז: פאר'ן טעקסט—18 גר. פרייטאג און ערב יו"ט—24 גר. אין דער זייט 8 שפאלטען
אין טעקסט—40 . . . . . . 60— 4
נאכ'ן טעקסט—12 . . . . . . 18— 8
פאר א מילימעטער-שורה: איבער דער שטאט 50 פראצ. טייערער. אויסל. 100 פראצ. טייערער. מעלדונגען—10 גר. א וואָרט

אבאנעמענטס-פרייז: אין לאדז — 5 זל. א חודש מיט צוטראגען א היים; אויף דער פראווינץ 6—ז'. א חודש; אין אויסלאנד — 8 זל.
פאר'ן אינהאלט און טערמינען די אנאנסען איז דער פערלאג נישט פעראנטווארטליך. די אדמיניסטראציע איז אפען בייטאג און ביינאכט.

Wydawnictwo „Najer Folksblat", spółdz. z odpowiedz. udziałami: Ch. J. Brzustowski i D. Zilberberg. Redaktor odpowiedzialny: Ch. Kaufman
Czcionkami i druk. „Najer Folksblat", Piotrkowska 21.